

YHTÄ SUURTA JOUKKOA VAI ERI LAIDOILLA?
Kuinka syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja työttömät nuoret
eroavat muista nuorista Nuorisobarometrien valossa?

Minna Lähde
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2012

TIIVISTELMÄ

YHTÄ SUURTA JOUKKOA VAI ERI LAIDOILLA?

Kuinka syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja työttömät nuoret eroavat muista nuorista
Nuorisobarometrien valossa?

Minna Lähde
Sosiologia
Pro gradu-tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Terhi-Anna Wilska
Kevät 2012
sivumäärä: 95 sivua

Syrjäytyminen on ajankohtainen ja laajalti tutkittu ilmiö. Syrjäytymisestä puhuttaessa täytyy huomioida sen moniulotteisuus niin ilmiönä kuin käsitteenäkin. Työttömyyden katsotaan olevan yksi keskeinen syrjäytymistä aiheuttava tekijä. Nuorten kohdalla sekä työttömyyden että syrjäytymisen on todettu olevan erityisen haitallisia, koska ne häiritsevät nuorten aikuistumiskehitystä tai saattavat jopa aiheuttaa sen, ettei nuori koskaan saavuta aikuisen itsenäistä asemaa. Viime vuosikymmenien taitteessa tapahtuneen hyvinvointivaltion murroksen voidaan osaltaan katsoa kiihdyttäneen eriarvoistumiskehitystä ja sitä kautta lisäävän syrjäytyneiden määrää.

Nuoruuden käsite on viimeisinä vuosikymmeninä ollut valtavassa murroksessa. Nuoruus on pidentynyt ja nuoruuden sekä aikuisuuden väliset elämänpolut ovat monipuolistuneet. Nuorten aikuisten elämässä taloudellisesti riippumattoman aseman saavuttaminen on viivästynyt ja tämä viivästymisen on suurelta osalta ollut edelleen viivästyttämässä myös nuorten perheen perustamisen ajankohtaa. Työelämään pääsemisen sekä vanhempien tuesta riippumattoman taloudellisen aseman saavuttaminen on noussut perheen perustamisen ohi aikuistumista määrittävänä tekijänä.

Tutkimuksen aineiston muodostavat vuosien 2007, 2008 sekä 2010 Nuorisobarometrit josta on valittu mielipiteitä ja asenteita mittaavia väittämiä. Tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty yksisuuntaista sekä kaksisuuntaista varianssianalyysia. Syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla ilmeni analyysin mukaan muita nuoria löyhempiä yhteiskuntaan kuulumista, alentunutta kunnianhimoa, suurempaa välinpitämättömyyttä, työttömyyden haittavaikutusten vähättelyä, haluttomuutta ponnistella työpaikan saamiseksi sekä pelkoa tai epävarmuutta vieraita kulttuureja kohtaan. Työttömillä nuorilla ilmeni työstä saatavan taloudellisen hyödyn korostamista, kokemuksia siitä, että omilla päätöksillä ei ole merkitystä oman elämän kulkuun, suurempaa välinpitämättömyyttä sekä yleistä tyytymättömyyttä. Sen sijaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja työttömien nuorten epävarmuuden ja turvattomuuden kokemukset eivät eronneet muiden nuorten epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksista. Tutkielman tuloksista voidaan päätellä, että sekä syrjäytymisvaara että työttömyys näyttävät vaikuttavan nuorten mielipiteisiin ja asenteisiin merkittävästi.

Avainsanat: Nuoret, syrjäytyminen, syrjäytymisvaara, työttömyys, aikuistuminen

ABSTRACT

YOUTH: ONE BIG GROUP OR ON DIFFERENT SIDES?

How do socially marginalized youth and unemployed youth differ from the rest of the youth in the light of Youth Barometers?

Minna Lähde
Sociology
Masters' thesis
Department of Social Sciences and Philosophy
University of Jyväskylä
Supervisor: Terhi-Anna Wilska
Spring 2012
95 pages

Social exclusion is a current and widely studied phenomenon. When talking about social exclusion one has to take into consideration its complexity as a phenomenon and as a concept. Unemployment is considered to be one of the key factors in social exclusion development. Unemployment and marginalization of young people has been found to be particularly harmful, because they interfere with the transition from youth to adulthood. It may even cause a situation, where the young adult will never reach independent position in society, which is considered to be an important landmark of adulthood. The way welfare state has developed in last decades can be seen as to have increased the inequality in Finnish society thereby increasing the number of people excluded.

The concept of youth has in the last few decades been at a turning point. The adolescence period has extended and the paths between adolescence and adulthood have become more diversified. The economically independent position of youth is delayed and this delay has postponed the time when youth begin to form their own families. Entering the working life as well as attaining an independent economic status have risen over the beginning of family life as a determining factor of an adult state.

The data comprises of the Youth Barometers from years 2007, 2008 and 2010. Claims that measure attitudes and opinions have been chosen for the study. The analysis methods of the study have been mainly one-way and two-way variance analysis. The analysis revealed that compared to the rest of the youth the marginalized youth had more loose inclusion to the society, decreased ambition, increased general indifference, denial of the negative effects of unemployment, unwillingness to make as much effort to obtain a job as well as fear or uncertainty about foreign cultures. Also compared to the rest of the youth the unemployed youth found economic benefits clearly to be strongest motivator in a job, experiences that their own decisions are not relevant to their own course of life, increased general indifference and general discontent. On the other hand, the experiences of insecurity and uncertainty, did not differ compared to the rest of the youth. As the main result of this study can be concluded, that marginalization and unemployment seem to significantly affect young people's opinions and attitudes.

Keywords: Youth, social exclusion, marginalization, unemployment, transition to adulthood

Sisältö

1. JOHDANTO.....	4
2. HYVINVOINTIVALTIO JA SYRJÄYTYMINEN.....	10
2.1. Hyvinvointipolitiikan muutos ja aktiivinen sosiaalipolitiikka.....	10
2.2. Valinnanvapaus, syrjäytyminen ja syrjäyttäminen.....	16
2.3. Koulutuksen vaikutus syrjäytymisen ehkäisyyn.....	25
2.4. Miksi nuoruutta pidetään syrjäytymisherkkänä ajanjaksona?.....	27
3. NUORUUS, AIKUISTUMINEN JA TYÖELÄMÄ.....	31
3.1. Nuoruus ja aikuistuminen.....	31
3.2. Työttömyyden vaikutus aikuistumisprosessiin.....	35
4. TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN.....	40
4.1. Tutkimuksen tarkoitus.....	40
4.2. Tutkimusaineistot.....	40
4.3. Analyysimenetelmät.....	43
4.4. Tutkimuskysymysten operationalisoiminen.....	45
4.5. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret.....	49
4.6. Työttömät nuoret.....	58
4.7. Epävarmuus ja turvattomuus.....	66
5. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	69
5.1. Syrjäytyneitä, syrjäytettyjä ja syrjäytymisvaarassa olevia.....	70
5.2. Syrjäytymisvaarassa olevan nuoren profiili.....	72
5.3. Nuorison työttömyyttä vai nuorisotyöttömyyttä.....	76
5.4. Työttömän nuoren profiili.....	77
5.5. Ei eroja epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksissa.....	79
5.6. Pohdinta.....	80
5.7. Tutkielman arviointia ja jatkotutkimusaiheita.....	86
6. LÄHTEET.....	88

1. JOHDANTO

Keskustelu syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamisesta aikuistumaan yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi lävisti syksyllä 2011 lähes kaikki yhteiskunnan tasot. Se tempaisi mukaansa toimijoita tutkijoista, virkamiehistä ja poliitikoista aina talouselämämme ykkösvaikuttajiin sekä istuvaan presidenttiin asti. Mutta huoli nuorten syrjäytymisvaarasta ei ole uusi ilmiö. Eri ministeriöissä, virastoissa ja järjestöissä on viimeisen vuosikymmenen aikana ollut jatkuvasti vireillä hankkeita, projekteja ja toimenpiteitä joilla nuorten riskiä syrjäytyä pyritään selittämään ja ehkäisemään. Lukuisat hankkeet eivät ole onnistuneet poistamaan ongelmia ja sekä nuorisotyöttömyys että nuorten syrjäytyminen huolestuttavat ja puhuttavat edelleen. Syrjäytymisuhan on todettu levinneen perinteisten syrjäytymisvaarassa olevien ryhmien, kuten pitkäaikaistyöttömien, ylivelkaantuneiden ja asunnottomien ohella koskemaan myös yhä nuorempia ihmisryhmiä. Esimerkiksi ongelmaperheiden lapsilla, oppimisvaikeuksista kärsivillä lapsilla sekä maahanmuuttajilla on todettu olevan kohonnut riski syrjäytymiskierteeseen joutumiselle. (OPM 2003) Arkikeskustelussa kuulee usein kysyttävän ”Miksi asialle ei tehdä mitään?”.

Käsite syrjäytyminen (utslagning) yleistyi suomessa 1980-luvun puolivälissä ruotsalaisen työttömyystutkimuksen kautta. Syrjäytyminen määriteltiin prosessiksi, jossa yksilöä yhteiskuntaan liittävät sidokset löystyvät. (Heikkilä 2000) Syrjäytymiskäsite vakiintui nopeasti niin median kuin kansalaistenkin käyttöön. 1980-luvun ensiaallon jälkeen seuraava syrjäytymistutkimuksen nousu tapahtui vasta 1990-luvun puolivälin jälkeen. 1990-luvun laman ensivuodet keskityttiin enemmän konkreettisempiin ongelmiin, kuten työttömyyteen. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 129-130) 2010-luvulla syrjäytyminen tuntuu yhä olevan ajankohtainen tutkimusaihe. Syrjäytymisen ehkäiseminen nostettiin yhdeksi pääpainotusalueeksi opetus- ja kulttuuriministeriön toukokuussa 2011 allekirjoitetun vuosikatsauksen johdannossa (OPM 2011). Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen nousi myös yhdeksi presidentti Sauli Niinistön vaalikampanjan ykkösteemoista. Talouselämän vaikuttajista Jorma Ollila peräänkuuluttaa Talouselämä-lehden syyskuun numerossa suomalaista sosiologista, sosiaalipoliittista sekä sosiaalipsykologista tutkimusta alati kasvavan nuorisotyöttömyyden vaikutuksista suomalaiseen yhteiskuntaan. Hän näkee nuorisotyöttömyyden torjunnan tärkeimpänä

suomalaista yhteisöllisyyttä lisäävänä tekijänä ja pelkää että jos nuorisotyöttömyys pysyy yhtä korkeana kuin se nykyisin on, Suomi on vaarassa menettää kokonaisen sukupolven työmarkkinoilta. (Lähteenmäki 2011) Myös Euroopan unionin tasolla syrjäytymisongelman lievittäminen sekä syrjäytymistä ehkäisevät elementit on nostettu Eurooppa 2020-strategian keskiöön. Keskeisinä tavoitteina uudessa strategiassa ovat koulunkäynnin keskeyttäneiden nuorten osuuden pienentäminen, korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden määrän kasvattaminen, köyhyyden vähentäminen sekä ihmisten köyhyys- ja syrjäytymisriskin piirissä olevien määrän vähentäminen. (KOM 2020, 11)

Myös työttömyys yleensä sekä viimeisen vuoden aikana koko EU:n tasolla puhuttanut nuorisotyöttömyys ovat yhteiskunnassamme jatkuvan tarkastelun sekä toistuvien toimenpiteiden alla. Työ on yleisesti nähty parhaaksi keinoksi ehkäistä syrjäytymistä ja torjua köyhyyttä yhteiskunnassa. Myös pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan säilymisen kannalta mahdollisimman suurella työllisyysasteella on suuri vaikutus. Työttömien työllistymistä on pyritty edistämään aktiivisen työvoima- ja sosiaalipolitiikan keinoin sekä lisäämällä vähimmäisturvan vastikkeellisuutta ja työttömien velvollisuuksia työmarkkinoille suuntautuvaan aktiiviseen toimintaan että kehittämällä ja tarjoamalla erilaisia toimenpiteitä ja palveluja työllisyyden parantamiseksi.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa esitetään varsin usein huoli nuorison tilasta, ajattelusta, arvoista ja ongelmakäyttäytymisestä. Nuoruus ja nuoriso kiinnostavat ympäröivää yhteiskuntaa ja aikuisia luultavasti siitä syystä, että nuoruusiän kuluessa tapahtuva yksilön sosialisatio ympäröivän yhteiskuntaan ja kulttuuriin uusintaa myös niiden keskeiset roolit instituutiot ja koko elämäntavan. (Nurmi 2003, 157-158) Kun nuoruutta tarkastellaan lääketieteellisestä tai kehityspsykologisesta näkökulmasta, on nuoruuden määrittelemisen yksinkertaista. Lapsi kehittyy nuoreksi ja sitten nuoreksi aikuiseksi. Nuoruuden ikävaiheeseen liittyvät monet voimakkaat kehitystapahtumat keskushermostossa, ruumiillinen kasvu ja kehitys, hormonaaliset muutokset sekä tunne-elämän, ajattelun, käyttäytymisen ja ihmissuhteiden muutokset (Konsensuskokous 2010, 12). Nuoruuden kehitystä onkin psykologiassa ja kehityspsykologiassa tutkittu ja kuvattu monilla käsitteillä ja monista lähtökohdista. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi identiteetin muodostuminen, minäkuvan kehitys, koulutusurat, sosialisatio sekä elämänkaaren vaiheena (Nurmi 2003,

157). Nuoruuden kehitys on hyvin monimääreistä ja monitahoista. Biologisten muutosten lisäksi nuoruuden kehitystä ohjaavat monet psykologiset, sosiaaliset sekä yhteiskunnalliset tekijät. Useimmiten nuoruus myös määritellään juuri edellä mainittujen kehityksellisten tekijöiden mukaan. (Nurmi 2003, 256) Nuoruuden ikärajoja ei olekaan voitu yksiselitteisesti määritellä. Konsensuskokouksen esipuheessa nuoruus määritellään ikävuosien 13–22 välille. Nuorisobarometreissa taas tutkittavien ikärajat ovat 15-29.

Puberteetin alkaminen toimii usein selkeänä nuoruuden alkuvaiheen määrittäjänä. Kehon kasvu ja sukupuolikypsyyden saavuttaminen muuttaa nuoren suhtautumista sekä itseensä että myös ympäristöönsä. Puberteettia ja biologisia muutoksia seuraa suuri määrä muita muutoksia. Nuoruuteen liittyy lukuisia roolimutoksia, joita nuori käy läpi etsiessään omaa identiteettiään. Yksi tärkeä nuoruuden kehityskulku on irtautuminen lapsuuden perheestä ja oman elämän itsenäisten päätösten harjoittelu. Tämän irtautumisen tarkoituksena on aikuiselämän rooleihin valmentautuminen. Aikuisuuden roolien ja positioiden omaksumista voidaan pitää kriteerinä aikuistumiselle. Työelämään siirtyminen, taloudellinen itsenäisyys, parisuhteen solmiminen ja perheen perustaminen ovat sosiaalisia tapahtumia, jotka luovat pohjan aikuisuudelle. Nuoruuden voi siis katsoa alkavan puberteetista ja päättyvän aikuisen itsenäiseen asemaan. Perinteisesti määritelty nuoruuden ja aikuisuuden raja on kuitenkin nyky-yhteiskunnassa hämärtynyt. (Nurmi 2003, 256-257, Helve 2002, 74) Useimmissa määritelmässä, joissa lähtökohtana pidetään nuoruuden sosiologista määrittelyä, painotetaan sitä että nuoruudessa on olennaista muutos ja kasvu kohti aikuisuutta ja aikuisuuteen. Aikuisuuteen kasvamisen yhtenä keskeisimpänä elementtinä on siirtyminen työelämään. (Jyrämä 1986, 42)

Nuoruutta pidetään erityisen syrjäytymisherkkänä ajanjaksona elämässä, sillä nuoruusikä on täynnä tulevaisuuden kannalta tärkeitä siirtymiä (Peruskoulusta jatkokoulutukseen, jatkokoulutuksesta edelleen työelämään sekä lapsuudenkodista itsenäisempään elämään) joiden epäonnistumisella voi olla pitkäaikaiset seuraukset nuoren elämän (Lämsä 1999, 54-55). Nuoren kohtaamaa työttömyyttä pidetään erityisen ongelmallisena. Työn saamisen tiedetään olevan yksi nuoren aikuistumisprosessia vahvasti määrittävä tekijä (esim. Hämäläinen 2002). Jos aikuistumisprosessi työn puuttuessa tai työn saannin viivästyessä häiriintyy, voi nuoren kokemus aktiivisesta kansalaisuudesta jäädä puutteelliseksi.

European Research on Youth (2009) raportissa todetaan nuorison olevan Euroopan tulevaisuuden kannalta avainasemassa. Euroopassa on kuitenkin 19 miljoonaa nuorta, jotka ovat vaarassa ajautua köyhyyteen ja 6 miljoonaa nuorta koulunsa kesken jättänyttä. Nuorisotyöttömyysluvut ovat korkeita ja nuorten syrjäytymisvaara on myös Euroopan tasolla erityisen akuutti ongelma (Employment, Social Affairs and Inclusion 2011).

Nuorten syrjäytymisvaara -aihepiirin alla on tehty ja tehdään koko ajan tutkimusta monella eri taholla. Useat yliopistot, korkeakoulut, tutkimusverkostot, järjestöt ja säätiöt tuottavat jatkuvasti uutta tietoa lasten ja nuorten syrjäytymisvaara -teemasta. Myös Euroopan unionin painopistettä on viime aikoina siirretty nuorten syrjäytymisriskiin, köyhyysriskiin sekä toimenpiteisiin nuorten saamiseksi Eurooppa-politiikan aktiivisiksi osallisiksi. Heino ja Kuure (2009, 3) totesivatkin raportissaan että syrjäytymistutkimusta tekevät monet, toisistaan irrallaan olevat ja toistensa tutkimuksista tietämättömät tahot ja syrjäytymiseen keskittyvälle ja sitä nimenomaisena yhteisenä tutkimuskohteena pitävälle yhteistyörakenteelle olisi selkeästi tarvetta.

Syrjäytymisestä puhuttaessa on syytä muistaa, että syrjäytyminen on erittäin laaja ja moniulotteinen käsite. Osa toimijoista määrittelee syrjäytymisen työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olemisena, toinen ääripää taas hyvin laajana psyykkis-sosiaalisena ulkopuolisuutena (ks. esim. Myrskylä 2012, Hänninen 2007). Jo syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrän mittaamiseen käytetyt mittarit kertovat ilmiön moninaisuudesta; osa mittareista seuraa palveluiden käyttöä, osa objektiivisesti mitattavia asioita, osa yksilön omia kokemuksia (Myllyniemi 2008). Syrjäytymisen käsite voidaan nähdä myös paradoksisena. Lähtökohtaisesti syrjäytymiskeskustelun tavoite on hyvä; sen tavoitteena on yleensä auttaa syrjäytyneitä yksilöitä pääsemään takaisin yhteiskuntaan kiinni. Kuitenkin jo pelkkä syrjäytymiskäsitteen käyttö jakaa yhteiskunnan kahteen piiriin, meihin – ei syrjäytyneisiin ja toisiin – syrjäytyneisiin. (Helne 2002, s. 169-171) Syrjäytymisen määrittely sekä käsitteenä että ilmiönä riippuu yleensä näkökulmasta ja käsillä olevan tutkimuksen tai raportin tavoitteista. Karkeasti yleistäen voitaisiin sanoa, että poliittispainotteisissa raporteissa ja muistioissa päädytään usein selkeämpiin rajanvetoihin ja syrjäytymisen määrittelyyn muutamien avainominaisuuksien perusteella, kun taas yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa pyritään avaamaan syrjäytymisilmiö ja sen syyt

laajasti ja jopa kyseenalaistamaan itse syrjäytymiskäsitettä. Jako on mielestäni hyvin luonteva, sillä sosiaalipoliittisten raporttien tavoitteena on useimmiten toimia uusien toimintaohjeiden tai lakien pohjana, ja silloin määrittelyn täytyy olla selkeää, kun taas yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tavoitteena on selittää, määrittellä tai tuottaa lisää informaatiota ilmiöistä. Yhtä mieltä monet nuorten syrjäytymistä tutkineet ovat kuitenkin siitä, että nuorista puhuttaessa on syrjäytymisen sijaan puhuttava syrjäytymisvaarasta (ks. esim. Lämsä 1999). Tässä työssä on teorioita esiteltäessä käytetty niitä syrjäytymistä kuvaavia termejä, joita kyseisessä tutkimuksessa on käytetty. Empiirisessä osiossa ja aina viitattaessa tämän työn analyysiin on nuorista puhuttaessa käytetty syrjäytymisvaara-termiä.

Lähelle tämän gradun aihepiiriä, tulee Simo Tuppuraisen (2009) raportti nuorten työelämäasenteista ja -arvoista. Siinä Tuppurainen esittelee laajasti nuorten työllisyyttä ja työttömyyttä ilmiöinä sekä heidän kokemuksiaan työelämästä ja syrjäytymisestä nuorisobarometrien vastausten perusteella. Kun tässä työssä pääpaino on nuoruuden erityisyydessä ja siinä kuinka työttömyys tai syrjäytymisvaara vaikuttavat nuorten kokemuksiin ja mielipiteisiin, edetään Tuppuraisen työssä yleisemmällä tasolla pääpainon ollessa yhteiskunnassa tapahtuneissa muutoksissa.

Tutkimusongelma ja tutkimuksen kulku

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan, eroavatko syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja työttömien nuorten asenteet ja mielipiteet muiden nuorten asenteista ja mielipiteistä Nuorisobarometrien perusteella. Mitattavat väitteet koskevat muun muassa yhteiskuntaan kuulumisen kiinteyttä, halua saavuttaa työpaikka sekä hyvä yhteiskunnallinen asema, nuorten kokemia vaikutusmahdollisuuksia omaan elämään sekä eri elämänalueiden tärkeyttä, työttömyyteen liittyviä asenteita, suhtautumista maahanmuuttajiin ja vieraisiin kulttuureihin, tyytyväisyyden kokemuksia sekä epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksia. Tutkimuksessa pyritään myös selvittämään ovatko syrjäytymisvaarassa olemisen tai työttömyys vaikuttaneet niitä kokeneiden nuorten asenteisiin ja minkälainen kuva näistä nuorista piirtyy verrattuna muihin nuoriin.

Tutkimuksen ensimmäisessä luvussa käsitellään ensin pääpiirteissään syrjäytymiskeskustelua raamittavaa 90-luvun taitteessa tapahtunutta hyvinvointiyhteiskunnan muutosta sekä aktiivisen sosiaalipolitiikan nousua ja sen vaikutuksia eriarvoistumiskehitykselle. Seuraavaksi pureudutaan syrjäytymisen avaamiseen sekä käsitteenä että ilmiönä laajasti. Tämän jälkeen tutkimuksen painopiste käännetään siihen, mitä syrjäytyminen tai syrjäytymisvaarassa oleminen tarkoittaa nimenomaan nuorten näkökulmasta. Toisessa luvussa käsitellään nuoruutta erityisenä ajanjaksona, sekä työllisyyttä ja työttömyyttä nuorten aikuistumiskehityksen näkökulmasta.

Empiirisessä osiossa avataan ensin hieman varianssianalyysin perusteita sekä kuvaillaan vuosien 2007, 2008 ja 2010 nuorisobarometriaineistot niiltä osin, kun tämän tutkimuksen kannalta on olennaista. Itse analyysi jakautuu kolmeen osaan, työttömien nuorten tarkasteluun, syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tarkasteluun sekä lopuksi lyhyesti epävarmuus ja turvattomuus -ilmiön tarkasteluun.

Johtopäätöksissä palataan suomalaisen yhteiskunnan muutoksen kautta syrjäytymisvaarassa olevien ja työttömien nuorten kokemuksiin ja siihen, kuinka syrjäytymisvaarassa eläminen tai työttömyyden kokeminen nuorella iällä on vaikuttanut niitä kokeneisiin nuoriin. Tämän jälkeen esitetään, minkälaisen kuvan analyysiosio antoi näistä kahdesta nuorten ryhmästä. Johtopäätösluvun lopuksi esitän omaa pohdintaani suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta ja tulevaisuudesta, sekä syrjäytymisvaarassa olevista ja työttömistä nuorista ja nuoruudesta yleensä. Tutkielman lopuksi arvioin vielä tutkielmani kulkua sekä esitän jatkotutkimusaiheita.

2. HYVINVOINTIVALTIO JA SYRJÄYTYMINEN

2.1. Hyvinvointipolitiikan muutos ja aktiivinen sosiaalipolitiikka

Pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden keskeisenä tavoitteena ja tehtävänä on perinteisesti nähty yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentäminen. Pohjoismaissa onnistuttiin tässä tasa-arvoisuustavoitteessa kansainvälisessä vertailussa erinomaisesti 1990-luvun vaihteeseen saakka (Hänninen & Palola 2010, 8). Laaksonen (2000, 74) toteaa, että 1990-luvun lama kasvatti kaikkia taloudellisesti ei-aktiivisia ryhmiä (eläkeläiset, työttömät, opiskelijat) taloudellisesti aktiivisten ryhmien samaan aikaan pienentyessä. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion ideologiaan kuuluva sosiaalietuuksien rahoitusjärjestelmä oli rakennettu korkean työllisyyden varaan ja joutui vaikeuksiin työttömyyden kasvaessa voimakkaasti. 1990-luvun lama sysäsi alkuun pohjoismaisen hyvinvointivaltion murroksen tai kriisin. Hänninen ja Palola (2010, 8-12) kirjoittavat, että käänne, joka Suomessa 1990-luvun taitteessa tapahtui, oli niin jyrkkä, että suomalaisen hyvinvointivaltion luonne on sen jälkeen olennaisesti muuttunut. Suomessa tuloerot ovat 2000-luvulla kasvaneet OECD-maiden vertailussa kaikkein nopeimmin ja samaan aikaan köyhyysrajan alapuolella elävien määrä on myös kasvanut voimakkaasti. Köyhyyden ja pienituloisuuden taas on todettu ennustavan voimakkaimmin lähes kaikkia muita hyvinvoinnin vajeita (Julkunen 2006, 225). Vaarala ym. (2010) näkevät korkealla pysyneen työttömyyden sekä 1990-luvun laman jälkeen toteutetun perus- ja vähimmäisturvan jäädyttämisen tärkeimpinä selittäjinä tuloerojen ja köyhyyden jatkuvaan kasvuun.

Suomessa koettu talouskasvu on laman jälkeen ollut niin suurta, että paljon suurempaa se ei olisi voinut olla. Suurin osa väestöstä on päässyt mukaan tähän talouskasvuun, mutta osa väestöstä on pudonnut vauhdista ja samanaikaisesti taloudellinen- ja sosiaalinen eriarvoisuus ovat kasvaneet voimakkaasti. Valtiot eivät joko pysty tai halua estää eriarvoisuuden kasvua ja eriarvoistumisesta onkin tullut tämän ajan trendi. Talouselämän vaikuttajat ovat alkaneet pitää tuloerojen kasvua välttämättömänä talouskasvun ja työllisyyden kannalta. Jakopolitiikka on saanut kielteisen leiman ja tulonsiirtojen sijaan on alettu painottaa tulojen luomista. Työstä on tullut laman jälkeisen Suomen suuri kertomus.

Työpaikkojen luomista ja yrittämistä on voinut palkita lähes rajattomasti kun taas työhön kannustamaton vähimmäisturva on jätetty taka-alalle. (Julkunen 2006, 220)

Hänninen ja Palola (2010) kritisoivat viime vuosikymmenenä tapahtunutta kehitystä suomalaisessa yhteiskunnassa ja sosiaalipolitiikassa. Heidän mukaansa perinteisen hyvinvointivaltioideologian mukaisia periaatteita on rapautettu. Tätä rapauttamista on oikeutettu sillä, että taloudellisen eriarvoisuuden kasvu on ollut välttämätöntä taloudellisen tehokkuuden, tuottavuuden ja hyvinvoinnin kannalta. Taloudellista tehokkuutta ja tuottavuutta taas pidetään välttämättömänä edellytyksenä taloudelliselle kasvulle ja hyvinvoinnille. Hyvinvointivaltion uudelleenjärjestämiskäsit ovat lisänneet paitsi eriarvoistumista ja syrjäytymistä, myös poiskäännyttämisen politiikkaa Suomessa (Hänninen & Karjalainen 2007, 164).

Samansuuntainen muutos on havaittavissa myös tarkasteltaessa suomalaisen koulutuksen historiaa. Sirkka Ahonen näkee suomalaisen koululaitoksen historiassa neljä käänntekeväää vaihetta. Nämä vaiheet ovat vahvasti vaikuttaneet siihen, miten koulutuksellinen tasa-arvo on määritelty. Ensimmäinen vaihe oli kansakoulun perustaminen 1800-luvun lopulla. Toinen vaihe koettiin oppivelvollisuuden säätämisen yhteydessä 1920-luvun taitteessa ja kolmas 1960- ja 1970-luvuilla peruskoulun syntyessä. Neljäs vaihe on Ahosen mukaan 1990-luvun alkuun ajoittuva uusliberalistisen koulutusajattelun voimistuminen. Neljän uudistuksen aikana ja niiden myötä koulutuksellisen tasa-arvon merkitys on muuttunut Snellmanin ajamasta yhteisestä sivistysvelvollisuudesta peruskoulun kehittäjien yhdenvertaisuusnäkemysten kautta 1990-luvun yksilöllistä sananvapautta korostavaksi ohjelmaksi. (Ahonen 2003)

Myös Tero Järvinen ja Markku Jahnukainen (2009, 147) peilaavat yhteiskunnassa tapahtunutta eriarvoistumiskehitystä suhteessa koulumaailmassa tapahtuneisiin muutoksiin. Kirjoittajat tarkastelevat perus- ja keskiasteen sekä yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen välisiä eroavaisuuksia ja näkevät eron syntyvän peruskoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen välille. Kun nykyisessä peruskoulukeskustelussa sekä oppivelvollisuus- ja lukiokoulutusta koskevissa ratkaisuihin on entistä enemmän korostettu mahdollisuuksien tasa-arvoa, on taas keskiasteen ammatillisen koulutuksen kohdalla

painotus ollut selkeämmin koulutusjärjestelyjen tasa-arvon painottamisessa. Kirjoittajat näkevätkin, että tämän päivän Suomessa harjoitetaan kahdenlaista koulutuspolitiikkaa. Yhtäältä yksilön oikeuksia korostavaa, maailmantalouden kilpailupolitiikkaan nojaavaa huippuyksilöiden ja -yksiköiden erotteluun perustuvaa politiikkaa, toisaalta perinteiseen pohjoismaiseen hyvinvointiajatteluun perustuvaa politiikkaa. Yksilön oikeuksia painottavaa politiikkaa toteutetaan kaikilla koulutusasteilla ja jälkimmäistä lähinnä peruskoulun erityisopetuksessa sekä erilaisissa syrjäytymisvaarassa oleville ja oppimisvaikeuksista kärsiville nuorille räätälöidyissä projekteissa keskiasteen koulutuksessa. Koulutuspoliittinen jakolinja näyttää siis kulkevan peruskoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen välissä.

Julkunen (2006, 224) toteaa, että eriarvoisuuden kasvun keskellä on nähtävissä kaksi valonpilkahdusta. Toinen on äitien työllisyyden kasvu ja sitä kautta tapahtuva naisten, perheiden ja lasten köyhyyden väheneminen. Toinen taas on joidenkin skandinaavisten hyvinvointivaltioiden kyky hillitä eriarvoisuuden kasvua sekä pitää yllä sosiaalista liikkuvuutta. Suomessa lapsiköyhyys on lisääntynyt voimakkaasti ja köyhyysluvuissa on palattu 1970-luvun tasolle. Suurimmat toimeentulo-ongelmat ovat niillä perheillä, joiden vanhemmat ovat työmarkkinoiden ulkopuolella (Vaarama ym. 2010). Suomessa kuitenkin sekä köyhyysriskissä elävien alle 18-vuotiaiden lasten sekä köyhyysriskissä elävien yksinhuoltajaperheiden määrät ovat huomattavasti Euroopan unionin keskiarvoa matalammat. (Employment, Social Affairs and Inclusion 2011) Toinen eriarvoisuuden kasvua hillitsevä tekijä, sosiaalinen liikkuvuus, on ollut kasvussa Suomessa (Julkunen 2006, 224).

Hänninen & Palola (2010, 14) esittävät, että sosiaalipolitiikassa tehtävät yhteiskunnalliset jaot jakavat kansalaisia monin eri tavoin erilaisiin ryhmiin ja luokkiin. Jakoja syntyy alueiden, luokkien, ammattiryhmien tuloluokkien ja ihmisryhmien välillä. Jakoja voi syntyä myös näiden luokkien ja ryhmien sisällä. Myös kaikkein vaikeimmassa taloudellisessa asemassa olevat ihmisryhmät saattavat sisäisesti jakaantua, tai yhteiskuntapolitiikka voi niitä jakaa. Esimerkiksi toimeentulotuen saajia on alettu jaotella passiivisuus - aktiivisuus -kriteerin mukaisesti. Yhteiskunnallisten jakojen kärjistymisen seuraamukset näkyvät selvimmin työttömien, köyhien ja huono-osaisten kohdalla.

Jari Heinonen näki reilu vuosikymmen sitten että Suomi on jakautumassa karkeasti kolmeen ryhmään; euromenestyjiin, sinnittelijöihin sekä syrjäytyneisiin. *Euromenestyjät* ovat ryhmä, jolle tässä mallissa on kertynyt eniten valtaa ja jota he myös mielellään käyttävät. He ovat kyenneet sopeutumaan tehomarkkinatalouteen ja hyödyntävät tehokkaasti tietoyhteiskunnan informaatio virtoja ja -verkkoja. Euromenestyjät kokevat, etteivät tarvitse hyvinvointivaltion turvaverkkoa: He käyttävät yksityisiä lääkäripalveluita, ottavat vapaaehtoisia eläkevakuutuksia sekä pyrkivät mahdollisuuksien mukaan turvaamaan myös lastensa koulumenestyksen käyttämällä saatavilla olevia yksityispalveluita. Euromenestyjät näkevät uusliberaalin yhteiskuntamallin ihanteellisena ja pohjoismaisen hyvinvointivaltion lähes kirosanana. Heille traditioiden mureneminen ei tarkoita pelkoa putoamisesta vaan luo valintojen avoimuutta yksilölliselle elämänpolitiikalle. *Sinnittelijät* taas ovat työssä käyvien ihmisten ryhmä, joka ei ole päässyt hyötymään vapaasta markkinataloudesta euromenestyjien tapaan. Sinnittelijöiden ryhmä on määrällisesti suurin kolmesta, mutta sen valta-asema ei riitä murtamaan euromenestyjien ylivaltaa. Sinnittelevä kansa elää jatkuvassa epävarmuudessa ja epätyypillisten työsuhteiden varassa. He ovat riippuvuussuhteessa hyvinvointivaltioon, eikä heidän kohdallaan voida puhua avoimista elämänpoliittisista valinnoista, vaan nämä vaihtoehdot ovat aina suhteellisen rajatut. Kolmas Heinosen kaavailema ryhmä on pudonneet *syrjäytyjät*. Syrjäytyneet ovat ajautuneet työmarkkinoiden ulkopuolelle ja heidät nähdään epäkuranttina työvoimana, ryhmänä jota kukaan ei enää kelpuuta töihin. Syrjäytyneet joutuvat kohtaamaan kuntatason viimesijaisen sosiaalipolitiikan auttamis- ja kontrollikoneiston kautta toimenpiteet, joita erilaiset työryhmät ja poliitikot liukuhihnalta syytävät. Syrjäytyneiden kohdalla ei enää juurikaan voida puhua elämänpoliittisista valinnoista, valintoja toki voi tehdä, mutta vaihtoehtoja on vain muutamia. (Heinonen 1999, 275- 276)

Heinonen (1999, 276) arvioi että suomalainen hyvinvointiyhteiskunta muotoutuu tulevaisuudessa sen mukaan, miten edellä kuvatut onnistuvat toimimaan keskenään. Pirstoutuneessa hyvinvointimallissa jokainen ihmisryhmä eläisi omaa elämäänsä, ja euromenestyjät olisivat tuoneet Suomeen hyvinvointijärjestelmän, jota voi kutsua kilpailuvaltioksi. Toisessa skenaariossa sinnittelijät ja syrjäytyneet sen sijaan ryhtyisivät

yhteistyöhön pohjoismaisen järjestelmän pelastamiseksi. Vaikka tällaista liikettä ei vielä ole ollut havaittavissa, Heinonen näkee että syntyessään se todennäköisimmin kehittyi nimenomaan sinnittelijöiden ja syrjäytyneiden välille niin, että sinnittelijät toimivat keskeisinä uutta luovana ja innovatiivisena voimana. Parhaiten tasa-arvoinen hyvinvointimalli syntyisi työtä jakamalla niin, että kaikille kansalaisille taataan suhteellisen pysyvä perustoimeentulo työmarkkinoilta ja samaan aikaan pystyttäisiin helpottamaan nykyisten ylikuormitettujen työntekijöiden taakkaa.

Puhe ”aktiivisista” investoinneista ”passiivisten” tulonsiirtojen vastakohtana liittää sosiaalisen ja talouden tiukasti työllisyyspolitiikan yhteyteen. Tässä keskustelussa ytimenä on työssäkäynnin näkeminen keskeisenä yhteiskuntaan integroitumisen välineenä. Sosiaalisen syrjäytymisen suurimmaksi aiheuttajaksi nimetään työttömyys, mutta samaan aikaan muistutetaan, ettei esimerkiksi pienipalkkainen ja epävarma työpaikka välttämättä suojele syrjäytymiseltä. Niille, joiden työllistäminen on helpointa ja jotka ovat sopeutuvimpia, tarjoutuu uusia mahdollisuuksia. Marginalisointi uhkaa puolestaan niitä, jotka eivät sopeudu muutokseen tai eivät ole varautuneet riittäväillä uusilla taidoilla. (Palola 2010b, 35) Ajatus sosiaaliturvan sitomisesta aktiivisuusvelvoitteeseen ei ole uusi. Iso-Britanniassa 1900-luvun alkupuolella tapahtuneessa hyvinvointijärjestelmän muutoksessa työttömyysavustuksia saavat yksilöt velvoitettiin todistamaan että he sekä hakevat että ovat jatkuvasti valmiina vastaanottamaan työtä. (Morris 1994, 39-40)

Suomessa alettiin siirtyä 1990-luvun loppupuolella, EU:n aktiivisuutta korostaneen sosiaalipoliittisen linjauksen seurauksena aktiiviseen sosiaalipolitiikkaan. Tämän politiikan toimeenpanoa alettiin pohtia kahden eri työryhmän voimin. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asettama työryhmä päätyi ehdottamaan viimesijaisen toimeentuloturvan vastikkeellisuutta painottavan sosiaalipolitiikkasuuntauksen tuomista maahan. Työryhmän ehdotusten yhteydessä alettiin puhua niin kutsutusta ”workfare”-ajattelusta. Workfare viittaa viimesijaisen sosiaaliturvan vastikkeellisuuteen, termin welfare tarkoittaessa nimenomaan viimesijaista sosiaaliturvaa. Toinen työryhmä taas nojasi aktiivisuuden käsitteeseen sen laajemmassa määritelmässä ja lähti syventämään ja yksilöllistämään jo olemassa olevien palvelujen sisältöä. Tämän työryhmän työn lopputuloksena syntyi vaikeimpien työttömien palveluita uudistanut pilottihanke, yhteispalvelukokeilu, joka otettiin kyllä hyvin vastaan,

mutta joka kariutui pian työvoimapalveluiden rakenteellisen uudistamisen myötä. Samaan aikaan myös toimeentulotuen perusteita uudistettiin niin, että toimeentulotukea saavat asiakkaat veloitettiin ilmoittautumaan myös työttömiksi työnhakijoiksi työvoimatoimistoon. Uudistuksen myötä aikaisemmin vain työttömyysturvaa koskenut velvoite pyrkiä aktiivisesti työmarkkinoille, ulotettiin koskemaan myös viimesijaista toimeentuloturva. Vuoden 2005 työmarkkinauudistuksessa lisättiin aktivointitoimenpiteitä entisestään, sekä kehystettiin näitä aktivointitoimenpiteitä erilaisin sanktioin. (Lahti 2007b, 198-203)

Palola näkeekin modernin sosiaalipolitiikan tavoitteeksi aktiivisen osallistumisen nousevan keskiöön uudelleen jaon lisäämisen sijaan. Modernissa sosiaalipolitiikassa sen sisällöt ja keinot tulee muuttaa passiivisista aktiivisiksi ja tuhlauksen tilalle on saatava investointeja. Poliitiikan lopputulosten tasa-arvon sijaan korostetaan erityisesti mahdollisuuksien tasa-arvoa. (Palola 2010b, 36) Mahdollisuuksien tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkea sitä, jonka avulla ihmiset voivat itse rakentaa elämänsä ja kantaa siitä vastuuta. Mahdollisuuksien tasa-arvoa tuottavia rakenteita ovat mm. koulutus, syrjimättömyys, työnteon esteiden raivaaminen, epäsuotuisan sosiaalisen kierteen katkaiseminen. Mitä suurempia ovat tulojen ja hyvinvoinnin erot, sitä vaikeampi on saavuttaa mahdollisuuksien tasa-arvoa. Eli mitä eriarvoisempia paikkoja rakenteet sisältävät, sitä eriarvoisemmat mahdollisuudet ihmisillä on, vaikka tarjolla olisikin koulutusta tai harjoitettaisiin syrjintää estävää politiikkaa. (Julkunen 2006, 224) Aktiivinen sosiaalipolitiikka on omiaan tuottamaan tai lisäämään diversiota, eli poiskäännyttämisen politiikkaa. Kun sosiaalipolitiikan perusteena on se, että ihmisiä on autettava auttamaan itseään, siis kannustettava ja aktivoitava heitä, tarkoittaa tämä usein sitä, että ihmiset myös jätetään huolehtimaan itse itsestään tai etsimään apua sieltä, mistä sitä parhaiten on saatavissa. (Hänninen 2007, 9)

Sosiaalipolitiikan tuki- ja palvelujärjestelmä on pirstaloitunut, eikä aina pysty vastaamaan ihmisten todellisiin tarpeisiin. Viranomaiset tekevät jatkuvasti uusia jakoja ja segmentointeja, jotka pahimmillaan lyövät kaikkein heikoimmassa asemassa olevia, jakoihin ja segmentteihin sopimattomia ihmisiä kokonaan pois palveluista. Viimeaikaisissa sosiaalityön ja toimeentulotuen muokkauksissa on ollut päämääränä toimeentulotuesta riippuvaisten ihmisten aktivointi ja kannustaminen. Käytännössä tämä on tarkoittanut yhä

useampien jakolinjojen muodostamista; asiakkaita luokitellaan yhä enemmän ja heille tarjotaan palveluita ja apua entistä valikoivammin. Tästä tuloksena on se, että tukea tarvitsevat ihmiset on jaoteltu niihin, joilla vielä katsotaan olevan yhteiskuntaan (eli työmarkkinoille) palaamisen mahdollisuus, ja niihin, jotka ovat tämän mahdollisuuden jo menettäneet. Tämä on johtanut siihen, että heikoimmassa asemassa olevat saavat myös heikoimmin tukea. Tästä kaikesta seurauksena nousee kysymys onko sosiaalisia oikeuksia korostavassa yhteiskunnassa ylipäänsä oikein asettaa pakottavia ehtoja vähimmäisturvan saamiselle. (Hänninen & Palola 2010, 23-24)

Gill Jones (1997, 96-97) kuvaa suhtautumisen alaluokkaisuuteen (tai syrjäytymiseen) jakautuvan individualistiseen ja strukturalistiseen näkökulmaan. Individualistisen näkökulman mukaan syrjäytyneet ovat itse vastuussa omasta syrjäytymisestään, ja strukturalistisen näkökulman mukaan he ovat olosuhteiden, kuten esimerkiksi talouden tai hyvinvointivaltion kehityksen uhreja. Tätä eroa voitaisiin kuvata myös toimijuuden ja rakenteellisuuden eroiksi tai negatiivisten ja positiivisten toimenpiteiden eroiksi.

2.2. Valinnanvapaus, syrjäytyminen ja syrjäyttäminen

Valinnanvapaus

Syrjäytymiskeskustelua käytäessä päädytään usein keskustelemaan siitä, mikä on syrjäytyneen yksilön vastuu omasta syrjäytymisestään. Suomalaisten erityispiirre muihin eurooppalaisiin nähden näyttää olevan se, että meillä korostuu muita Euroopan maita enemmän ajatus siitä, että köyhyyden torjuminen on ensisijaisesti kansalaisten itsensä, ei kansallisen hallituksen tai Euroopan unionin vastuulla (Palola 2010, 266). Keskustelu siitä, johtuuko syrjäytyminen yksilön omista valinnoista vai yhteiskunnan rakenteellisista tekijöistä tai vallalla olevasta hyvinvointipolitiikasta kiteytyy lopulta pohdintaan siitä ovatko syrjäytyneet ihmiset, tai ihmiset ylipäänsä, oikeasti vapaita valitsemaan omat elämänpolunksa. Tälle vapauskeskustelulle hyvän pohjan luovat Baumanin käsitykset vapaudesta.

Bauman, (1997, 29-34) toteaa täydellisen yksilönvapauden olevan ihmisten luoma illuusio.

Hänen mukaansa yksilöt ovat kyllä vapaita ilmaisemaan halunsa, toivomuksensa ja tavoitteensa ääneen. Niiden toteuttamisen tai saavuttamisen suhteen vapaus onkin jo rajoittunutta. Yksilönvapautta rajoittavat monet asiat; toiset ihmiset, aikaisemmin tehdyt valinnat sekä myös tekijät, jotka ovat täysin vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella. Petri Rouvinen ja Lotta Väänänen (1994, 68) kirjoittavat vuoden 2004 Nuorisobarometrissa suomalaisten nuorten yrityshalukkuudesta. Hyvinvointivaltio tarjoaa yrittäjille vapauden kokeilla siipiään niin, että epäonnistumisen sattuessa yhteiskunnan turvaverkko takaa sen, ettei yrityksessään epäonnistunut yksilö putoa kokonaan toimeentulon ulkopuolelle. Suomalainen yhteiskunta siis tarjoaa vapauden toimia yrittäjänä. Kuitenkaan ei voida ajatella että epäonnistumisen ainoa haittavaikutus olisi taloudellisen tilanteen romahtaminen, vaan suurta roolia näyttelee myös esimerkiksi epäonnistumisen aiheuttama häpeä, jolta hyvinvointiyhteiskunnan turvaverkko ei epäonnistuneita yrittäjiä suojaa.

Myös sosiaalistuminen tietyn kulttuurin tai ryhmän jäseneksi rajoittaa, joskus hyvinkin suuressa määrin, yksilön vapautta toimia oman ryhmänsä ulkopuolella. Konkreettisesti tämän rajallisuuden huomaa siinä, että ei välttämättä tunne oman kulttuurinsa ulkopuolisia kieliä, ominaisuuksia tai tapoja, joita vieraassa kulttuurissa arvostetaan. Bauman toteaaakin, että käytännössä aiempien tekojen rajoittavuus sulkee joitain ovia ja vähentää valinnanmahdollisuuksia. Jotkut vaihtoehdot käyvät elämän kuluessa mahdottomiksi tai hinta jonka niistä joutuisi maksamaan olisi liian suuri. Jouduttaisiin unohtamaan liikaa siihen asti opittuja asioita ja aloittamaan uusien taitojen ja ominaisuuksien rakentaminen lähes tyhjästä. Elämän alkupuolella usein valitaan tai valikoituu se, mitä taitoja ja ominaisuuksia lähdetään kehittämään. Jotkut taidot ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden kehittäminen aikuis- tai jopa jo nuoruusiällä nollasta tuntuu liian työläältä. (Bauman 1997, 29-47) Jos esimerkiksi ei lapsuuden levottomien olojen takia ole saanut suoritettua peruskoulua ja luku ja kirjoitustaidot ovat jääneet puolitiehen, voi 35-vuotiaana lääke- tai oikeustieteellisten opintojen aloittaminen ja opintoihin tarvittavien valmiuksien hankkiminen olla jo liian vaikeaa, vaikka sen hetkinen elämäntilanne muuten sen sallisi. Ei periaatteessa mahdotonta, mutta käytännössä liian suurten ponnistelujen takana.

Osa ihmisistä syntyy oloihin, joissa mahdollisuuksia erilaisten taitojen ja voimavarojen kartuttamiseen on tarjolla enemmän jo lapsesta asti. Toisaalta osa ihmisistä taas

sosiaalistuu ympäristöön, jossa esimerkiksi koulunkäyntiä tai työssäkäyntiä ei arvosteta niin, että se tuntuisi riittävän houkuttelevalta, ponnistelujen arvoiselta vaihtoehdolta. Baumanin mukaan vapaus on ennen muuta etuoikeutta. Se jakaa ja erottelee, erottaa parhaat muista. Vapauden käänttöpuolella täytyy aina olla joku, joka ei ole vapaa. Ihminen voi olla vapaa vain, jos on olemassa joku riippuvuus tai rajoitus, josta olla vapaa. Jos vapaus on sitä, että voi mennä mihin vain, on oltava olemassa ihmisiä, joiden kulku on rajoitettua. Jos taas vapaus on vapautta siteistä ja velvoitteista, työstä tai tehtävistä, on silloin oltava niitä jotka ovat sidottuja, tekevät töitä ja hoitavat tehtäviä. (Bauman 1988, 9)

Bauman toteaaakin, että vaikka kaikki ihmiset ovat jollain tasolla vapaita, jotkut vain ovat vapaampia kuin toiset. Joillekin kertyy jo lähtökohtaisesti suuri osa monien yhteiskunnassa hyväksyttävien projektien toteuttamiseen tarvittavista voimavaroista ja jotkut jäävät näiden voimavarojen kertymisessä jälkeen jo lapsena. Vapauden ja riippuvuuden välistä suhdetta voikin pitää merkinä siitä, millainen asema henkilöllä tai kokonaisella yhteiskuntaluokalla on yhteiskunnassa. Etuoikeutetut saavat nauttia lisääntyneestä vapaudesta ja vähentyneestä riippuvuudesta. Vähempiosaisten kohtaloksi lankeaa sitten päinvastainen tilanne. (Bauman 1997, 47-48) Käytännössä tämä vähempiosaisten vapauden vähentyminen voisi suomalaisessa yhteiskunnassa tarkoittaa erilaisia yhteiskunnan sosiaalipolitiikan määrittelemiä velvoitteita, joita esimerkiksi työttömät tai toimeentulotuen varassa elävät joutuvat täyttämään ennen kuin saavat työttömyys tai toimeentulotukensa. Myös aktiivista sosiaalipolitiikkaa voidaan pitää tietynlaisena vähempiosaisten vapauden rajoittamisen politiikkana.

Julkunen nostaa vanhusten kotipalvelun esimerkiksi suomalaisessa yhteiskunnassa piilevästä valinnanvapauden problematiikasta. Kotipalvelua käyttävillä vanhuksilla on mahdollisuus valita mitä palveluita he tietyn ajan kuluessa haluavat käyttää. He voivat valita esimerkiksi aamupuuron, lääkkeiden annostelun, pesun tai saunotuksen. Sellaista (esim. siivousta tai lehdenlukua) jota listalla ei ole, ei voi valita. Kotihoidon tuotteistaminen on tehnyt sen, että valinnanmahdollisuus palvelutilanteessa on lähes kokonaan poistunut. Palvelut valitaan etukäteen, joskus jo kilpailutusvaiheessa ja valitsijana voivat toimia esimerkiksi vanhuksen omaiset. Hoitaja ja vanhus eivät voi yhdessä keskustella ja päättää siivotaanko, laitetaanko ruokaa, peseydytäänkö vai

luetaanko päivän lehti. (Julkunen 2006, 205) Vanhuksille on siis periaatteessa tarjottu vapaus valita mitä palveluita he haluaisivat käyttää, mutta käytännössä valinnanvapaus kohdistuu ennalta määrättyihin palveluihin ja on kaukana todellisesta valinnanvapaudesta.

Le Grand esittelee vapauden brittiläisestä näkökulmasta keskiluokkaisena pakkomielteenä. Osa perheistä pääsee valitsemaan ”kermat kakusta” ja loput hyväksyvät sen mitä jää jäljelle. Tämä ”loppuosa” väestöstä on aina huonompiosaista ja vähemmän omistavaa, kuin ensimmäisenä valitsevat. Valinnanvapaus voi lisätä eriarvoisuutta, koska huono-osaisilta puuttuu kykyä valita. Myös vaikuttamisen vapaus suosii keskiluokkaa. Sen kyky olla tekemissä ammattilaisten kanssa, ilmaista tyytymättömyyttään ja käyttää valinnanmahdollisuuksia on huomattavasi huono-osaisia parempi. Le Grand näkee vaalit kömpelönä mekanismina yksilöllisen tyytymättömyyden ilmaisemiseen ja palvelun huonon laadun korjaamiseen. (Julkunen 2006, 204)

Syrjäytyminen ja syrjäyttäminen

Syrjäytyminen on hyvin monitahoinen ja monialainen käsite. Arviot syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrästä vaihtelevat arviointitavasta ja arvioijasta riippuen noin 14 000 jopa yli sataan tuhanteen nuoreen. Erojen tärkein selitys lienee se, että syrjäytymistä itseään ei voi mitata. Syrjäytymiseen liittyviä ilmiöitä, kuten työttömyyttä, päihteidenkäyttöä tai kouluttautumattomuutta voidaan kyllä mitata, mutta itse syrjäytyminen on teoreettinen käsite, jonka mittaaminen edellyttää käsitteellistämistä ja mallintamista, josta ei tutkimuskentällä vallitse yksimielisyyttä. Jo syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrän mittaamiseen käytetyt mittarit kertovat ilmiön moninaisuudesta. Osa mittareista seuraa palveluiden käyttöä, osa objektiivisesti mitattavia asioita, osa yksilön omia kokemuksia. Mittareina ovat aikaisemmassa tutkimuksessa olleet mm. koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleminen, köyhyys, kouluvaikeudet, ystävien ja harrastusten puute, kodin ulkopuolelle sijoitettujen tai avohuollossa olevien määrä, depressiolääkkeiden käyttö sekä itseraportoitu masennus. Jotkut puhuvat työ- ja koulutuselämästä syrjäytyneistä-, toiset taas tilastoista syrjäytyneistä nuorista. (Myllyniemi 2008) Norjassa on määritelty kuusi aluetta tai määrettä joilla ulkopuolisuutta voidaan määrittää. Tilastokeskuksen määrittelemät alueet ovat sosiaalinen-, koulutuksellinen-,

työelämän-, taloudellinen-, oikeudellinen- ja terveydellinen ulkopuolisuus. Ruotsissa ja Tanskassa ulkopuolisuutta määritetään yleensä sosiaalisena-, taloudellisena-, koulutuksellisenä- tai työelämän ulkopuolisuutena. Sekä Norjassa, Ruotsissa että Tanskassa pitkittyneen ulkopuolisuuden on todettu johtavan nuoren kohonneeseen syrjäytymisriskiin. (OPM 2009, 14-15)

Syrjäytymistä tutkineet tahot jäsentävät kukin syrjäytymisilmiötä ja sen liittymistä ympäröivään yhteiskuntaan eri tavoin. Järvisen ja Jahnukaisen (2001, 127-129) mukaan syrjäytymiskeskustelua on käyty karkean jaon mukaan kolmella eri tasolla, kolmen eri toimijan näkökulmista. Yhteiskunnan, sosiaalisten ryhmien sekä yksilön näkökulmista. Nämä erilaiset lähtökohdat sekoittuvat keskustelussa helposti toisiinsa. Yhteistä näille näkökulmille on se, että syrjäytyminen on hahmotettu negatiivisena, ei-toivottuna ilmiönä. Kun tarkastellaan syrjäytymistä *koko yhteiskunnan* näkökulmasta yritetään usein saada vastausta siihen minkälaiset yhteiskunnalliset muutokset aiheuttavat elinolojen kurjistumista sekä väestön jakautumista hyvä- ja huono-osaisiin. Syrjäytyminen ymmärretään taloudellisten resurssien puutteesta johtuvaksi kyvyttömyydeksi osallistua yhteiskunnan toimintaan tavalla jota kunkin yhteiskunnan kulttuuriset standardit ja normatiiviset odotukset edellyttävät. Tulonsiirroilla ja muilla tulonjakoa tasaavilla toimenpiteillä katsotaan olevan keskeinen rooli syrjäytymisen ehkäisyssä. Kun taas aihetta lähestytään *sosiaalisten ryhmien* tasolla otetaan tarkasteluun esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät, alkoholistit tai sosiaalisesti sopeutumattomat. Syrjäytyneisyyden määritelmä nousee tällöin sosiaalihuollon asiakkuuden kautta. Yhteiskunnan taso nivoutuu sosiaalisten ryhmien tarkasteluun yleensä niin, että hyvinvointivaltion tulonjakoon liittyvien etuuksien ei katsota ehkäisevän syrjäytymistä vaan pikemminkin aiheuttavan passiivisuutta ja riippuvuutta ja näin edistäen syrjäytymistä. Tämän voidaan katsoa vähitellen johtavan valtakulttuurista poikkeavan alakulttuurisen elämäntavan muodostamiseen. Tarkasteltaessa syrjäytymistä *yksilötasolla* keskiössä ovat yksittäisen ihmisen kohdalla ilmenevät sosiaaliset ongelmat ja niiden kasautuminen. Yksilön näkökulmassa syrjäytyminen näyttäytyy syrjäytymisenä tuotannosta (palkkatyö), sosiaalisista suhteista (työyhteisö, perhe, ystävät jne.) sekä vallasta (politiikka). Nyky-yhteiskunnassa palkkatyö ja perhe sekä opiskelu ja erilaiset kulutuksen muodot ovat nousseet ihmisten välisen yhteisyyden tärkeimmiksi instituutioiksi ja siten myös

tärkeimmiksi siteiksi yksilön ja yhteiskunnan välillä. Suurimmassa syrjäytymisvaarassa voidaankin katsoa olevan niiden yksilöiden, joilla ei ole työtä, koulutusta, perhettä, eikä rahaa kulutukseen. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 127-129) Tutkimusta on tehty kuluneena vuosikymmenenä kaikilla edellä mainituilla tasoilla. Tämän tutkimuksen empiirisessä osiossa tarkastelu keskittyy yksilötasolle.

Tuula Helne (2002, s. 169-171) jakaa ihmiset kolmeen ryhmään sen mukaan kuinka kiinteästi he ovat osa yhteiskuntaa. Ensimmäinen ryhmä on yhteiskunnan sisäpiirissä, toinen sen reuna-alueella ja kolmas kokonaan ulkopuolella elävät henkilöt. Helne toteaa, että jo itse syrjäytymisen käsite on paradoksinen. Lähtökohtaisesti syrjäytymiskeskustelun tavoite on hyvä. Sen tavoitteena on yleensä auttaa syrjäytyneitä yksilöitä pääsemään takaisin yhteiskuntaan kiinni. Kuitenkin jo pelkkä syrjäytymiskäsitteen käyttö jakaa yhteiskunnan kahteen piiriin, meihin – inkluusion sisäpiiriläisiin ja toisiin – eksklusion ulkopiiriin kuuluviin.

Tuula Helne haluaa tehdä eron syrjäytymisen käsitteeseen liittyvien muissa kielissä esiintyvien sanojen *marginalization* ja *exclusion* välille. Suomen kielessä puhutaan usein vain syrjäytymisestä, vaikka muissa kielissä sanojen välillä on selkeä ero. Käsite marginalisaatio tarkoittaa sitä, että yksilö on ajautunut inkluusion sisäpiirin ulkoreunalle. Tässä työssä jatkossa käytettävän käsitteen *syrjäytymisvaarassa oleva*, voidaan ajatella olevan lähellä marginalisaation käsitettä. Marginaalisten ihmisten sijaintia on myös kutsuttu ulkopuolisuudeksi sisäpuolella. Eksklusion Helne näkee olevan marginalisaatiota seuraava, sitä pahempi aste. Käsitteenä eksklusio pitää sisällään sen, että yksilö on jo kokonaan inkluusion piirin ulkopuolella, jo yhteiskunnan kelkasta pudonnut, *syrjäytynyt*. Helne muistuttaa, että ymmärrettiinpä syrjäytyminen sitten marginalisuutena tai eksklusiona, on syrjäytyminen aina kuitenkin aina olemassa vain suhteessa muihin ihmisiin. Syrjäytymiseen liittyviä ongelmia ei voida pitää vain yksilön tai ryhmän ominaisuutena. Syrjäytyminen on siis relationaalinen ilmiö. Simmelin ajatusta siitä että köyhät kuuluvat yhteiskuntaan, vaikkakin ulkopuolisina, mutta kuitenkin vuorovaikutuksessa ryhmän kanssa voidaan hyvin soveltaa myös syrjäytyneisiin. (Helne 2002, 171-176)

Lämsä (2009, 5) on tutkinut nuorten syrjäytymistä sosiaalihuollon asiakkuuden näkökulmasta. Hän jakaa asiakirja-aineistojen perusteella asiakkuustyyppit yhdeksään ryhmään elämänhallinnan ja syrjäytymisen akselilla. (Elämänhallinta, integraatio, pikkuasiakkuus, karsiutuminen, syrjäytymisvaara, vakava syrjäytymisvaara, marginalisaatio, segregatio ja syrjäytyminen). Erot näiden ryhmien välillä liittyvät eroihin asiakkaiden hyvinvoinnin ongelmien laadussa ja asteessa sekä asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksissa ja mahdollisuuksissa sosiaaliseen tukeen. Lähestyttäessä elämänhallintaa, asiakas pystyi itse vaikuttamaan omiin asioihinsa. Syrjäytymistä lähestyttäessä asiakkaan tilannetta määrittivät entistä selvemmin ongelmat, pakot ja kontrolli ja voidaankin sanoa, että kontrollin verkko asiakkaan ympärillä kiristyi. Lämsän mukaan lasten ja nuorten syrjäytyminen on nähtävä etupäässä syrjäytymisvaarana.

Hännisen (2007, 6) mukaan syrjäytyminen täytyy ymmärtää dynaamisena ja monensuuntaisena prosessina. Yhteinen piirre tässä prosessissa vaihtelevien tilanteiden ja tapahtumien välillä on niissä elävien ihmisten toimintavaihtoehtojen vähyys, tulevaisuuden epävarmuus sekä sosiaalinen haavoittuvuus. Hännisen mukaan syrjäytymistä ei pidä yksinkertaistaa eikä ajatella sitä oikealta polulta harhautumisena tai vääjäämättömänä tapahtumaketjuna, jonka seurauksena tietyt yksilöt tipahtavat yhteiskunnan aukosta ulos. Pikemminkin Hänninen kuvaa syrjäytymisen olevan tulosta lukuisista strategisista kamppailuista, kilpailuista, neuvotteluista ja peleistä, joita jatkuvasti käydään yhteiskunnan kentillä tai areenoilla ja joissa taistellaan sosiaalisista voimasuhteista. Suomen kieleen käsite syrjäytyminen on käännetty ruotsalaisesta ja tanskalaisesta yhteiskuntatieteellisestä keskustelusta. Jyrkämän (1986, 53) mukaan joissain tapauksissa sana ”utslagning” kuvaa yhteiskunnan ulkopuolelle sulkemista paremmin, kuin suomessa käytetty, neutraalimpi sana syrjäytyminen. ”Utslagning” tuo syrjäytymiskäsitettä selvemmin esiin mielikuvan ihmisistä uloslyönnin kohteina.

Hänninen ja Karjalainen (2007, 184) kritisoivat yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevien ”aktivoimispolitiikkaa”. Ihmisten kannustaminen auttamaan itseään on toki aiheellinen tavoite, mutta ei ilman toimintamahdollisuuksia, toimintakykyä ja toimintavalmiutta. Kirjoittajat esittävät uhkakuvan, että vastuuta ja riskiä siirretään vahvemmilta tahoilta heikoille toimijoille ja tämän kärjistyessä poiskäännyttämisen ja

uloslyömisen politiikka voi muodostua vakiintuneeksi käytännöksi. Hänninen (2007, 6-7) toteaaakin, että syrjäytymisen sijaan voitaisiin puhua syrjäyttämisestä. Tämä termi ilmentäisi paljon paremmin sitä, kuinka syrjäytyneeksi joudutaan yhteiskunnallisten kamppailujen ja kädenvääntöjen, siis politiikan, tuloksena. Syrjäyttämiskäsitteen suurimmaksi ongelmaksi nousee se, että syrjäyttäminen kuulostaa tahalliselta ja pahantahtoiselta, jota se ei kuitenkaan ole. Aivan kuten syrjäytymiskäsitteen, myös syrjäyttämiskäsitteen käytössä sorrutaan helposti liialliseen yksinkertaistamiseen.

Anglosaksisissa maissa aktivointipolitiikkaa seuranneiden yhteiskunnasta syrjäytettyjen määrän kasvaessa ja heidän valinnanmahdollisuuksiensa vähentyessä on syntynyt ilmiö, jota kutsutaan alaluokkaistumiseksi. Käsite alaluokka herättää mielikuvan ihmisistä, jotka ovat yhteiskunnan ulkopuolisia tai alapuolisia, heillä ei nähdä halua tai mahdollisuuksia päästä takaisin yhteiskuntaan. Muut yhteiskunnan jäsenet näkevät usein alaluokan ryhmänä, joiden panos yhteiskunnalle on olematon ja joilla ei ole varsinaista roolia. Alaluokkaan kuuluva voi olla köyhä joka ei tee töitä, koulunsa kesken jättänyt, yksinhuoltaja, koditon, alkoholisti, huumeidenkäyttäjä, rikollinen, jenginuori, laitton maahanmuuttaja ja niin edelleen. Lista on pitkä. Voidaankin todeta, että termiä alaluokka voidaan käyttää leimaamaan köyhiä ihmisiä, vaikka heidän statuksensa ja toimintansa eivät mitenkään liittyisi toisiinsa. Yksi asia kuitenkin yhdistää kaikkia yllä mainittuja ryhmiä, se miten muut heidät näkevät. Alaluokkaan olennaisesti liittyvä piirre on se, että muut yhteiskunnan toimijat näkevät heidät yhteiskunnan toiminnan kannalta hyödyttöminä, ja jopa pelkkänä painolastina yhteiskunnan toimimiselle. Erilaiset sosiaaliset ryhmät ajautuvat alaluokkiin, koska muut ihmiset näkevät heidät ongelmina, joita ilman yhteiskunta tulisi paremmin toimeen. Koska alaluokkaisuuden tärkein määritelmä on hyödyttömyys, nousevat alaluokkaan kuuluviin yksilöihin liitetyt negatiiviset ominaisuudet, kuten vaarallisuus, helposti hallitsemaan yhteiskunnallista keskustelua. Keskustelu alaluokkaisuudesta herättääkin ihmisissä helposti ensimmäisenä pelkoa. (Bauman 1998, 66)

Pekka Myrskylä (2012, 2-3) määrittelee syrjäytymisen laveaksi ilmiöksi, jolla tarkoitetaan laajaa, psyykkis-aineellista ongelmakokonaisuutta, henkistä putoamista yhteiskunnan normaalien käytäntöjen ulkopuolelle tai erilaisia päihderiippuvuuksia ja rikollisuuden

muotoja. Elinkeinoelämän valtuuskunnan analyysissa hän on kuitenkin ottanut syrjäytymisen kriteeriksi työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olemisen sekä pelkän peruskoulutuksen varaan jättäytymisen. Myrskylän määritelmän mukaan vuonna 2010 syrjäytyneitä 15-29 -vuotiaita nuoria oli hieman yli 50 000. Tämä oli noin 5% kaikista tämän ikäisistä nuorista. Syrjäytyneistä oli miehiä 64% ja naisia 36%. Heistä työttömiä työnhakijoita oli noin 19 000 ja muita työvoiman ulkopuolisia noin 30 000. Myrskylä näkee syrjäytymisen kovaksi ytimeksi nimenomaan tuon noin 30 000:n nuoren joukon, jotka eivät käy töissä eivätkä opiskele. He eivät myöskään näy missään tilastoissa, eikä kukaan oikein tiedä mitä he tekevät. Työttömiksi rekisteröityneiden nuorten asema on parempi kuin täysin tilastojen ulkopuolisten, sillä heillä on mahdollisuus päästä erilaisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden piiriin. Myrskylä kuitenkin toteaa, että tässä tarkastelussa syrjäytymistilaston ulkopuolelle jäivät sellaiset työttömät ja ulkopuoliset nuoret, jotka ovat suorittaneet keskiasteen tutkinnon. Vuonna 2010 tällaisia keskiasteen suorittaneita työttömiä ja ulkopuolisia nuoria oli yli 50 000.

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten haarukoinnissa erilaisten tilastojen joukoista kohdataan monenlaisia haasteita. Ensinnäkin nuorten elämäntilanteet saattavat vaihdella nopeasti, yhden ajankohdan poikkileikkaustiedoista ei periaatteessa voi päätellä syrjäytymisriskiä, sillä nuorten työttömyysjaksot ovat keskimäärin melko lyhyitä. Toiseksi tilastossa työttömänä tai kokonaan tilaston ulkopuolella näkyvä nuori saattaa olla vaikkapa pääsykokeisiin lukeva tai opintojen alkamista odotteleva ylioppilas. Kolmas ongelma johon nuorten syrjäytymisriskiin kuuluvia nuoria etsittäessä törmätään, ovat nuoruuden määrittelyn erilaiset ikäraajat. (Myllyniemi 2008) Myös Myrskylä (2012, 3) nostaa esiin vaikeuden löytää juuri syrjäytymisvaarassa olevat nuoret tilastoista. Hänen mukaansa syrjäytyneiden ryhmässä on monia nuoria jotka pyrkivät oppilaitoksiin, urheilevat päätoimisesti, tekevät pimeää työtä, ovat omaishoitajia, tekevät vapaaehtoistyötä tai ovat tulottomia taiteilijoita. Näille nuorille sekä syrjäytymisvaarassa oleville nuorille on yhteistä se, ettei heidän toiminnastaan jää mitään merkintöjä verotus-, työeläke- tai opiskelijarekistereihin. Lisäksi työmarkkinoiden ulkopuolella on joukko nuoria, jotka eivät lukeudu syrjäytymisvaarassa olevien marginaaliin. Esimerkiksi vuonna 2010 tilastoissa oli yli kahdeksantuhatta 15-29 -vuotiaista naisista, jotka olivat suorittaneet vain perusasteen koulutuksen ja hoitivat lapsiaan kotona. (ks. myös Vanttaja & Järvinen 2004)

Jos syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin lisätään vain peruskoulun suorittaneet, kotona lapsiaan hoitavat naiset, saadaan työvoiman ulkopuolisten nuorten määräksi noin 60 000 nuorta. Tämä luku on sattumalta sama, kuin Suomessa vuonna 2010 syntyneiden lasten määrä (60 980). Suomessa on siis noin ikäluokan verran syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. Nämä nuoret eivät kuitenkaan jatkuvasti ole samaa joukkoa. Työ- ja elinkeinoelämän tutkimuksessa tarkasteltiin vuonna 2005 syrjäytymisvaarassa olleiden nuorten ryhmää vuonna 2010. Viiden vuoden jälkeen tästä ryhmästä syrjäytyneitä oli noin 40%. Noin kuusikymmentä prosenttia vuonna 2005 syrjäytymisvaarassa olleista nuorista ei siis ollut enää syrjäytyneiden joukossa vuonna 2010. (Myrskylä 2012, 6) Myös Markku Vanttajan (2005) suomalainen seurantatutkimus on antanut samansuuntaisia tuloksia. Hänen mukaansa koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääminen peruskoulun jälkeen on vain osalle nuorista alku huono-osaisen uralle ajautumiseen. Joidenkin nuorten kohdalla kyse on vain tilapäisestä elämäntilanteesta tai välivuodesta, jonka aikana haetaan suuntaa omalle elämälle sekä pohditaan uravalintoja.

2.3. Koulutuksen vaikutus syrjäytymisen ehkäisyyn

Perus- ja toisen asteen koulutus on yksi nuoren elämän tärkeimpiä vaiheita. Valtaosa nuorista viettää elämänsä ehkä muutosrikkaimman ajan kiinnittyneenä johonkin oppilaitokseen. Koulutuksen myötä nuori sosiaalistuu johonkin ammattiryhmään, löytää ehkä polkunsä työelämään ja muutenkin rakentaa identiteettiään nuoruudesta kohti aikuisuutta. Kouluttautumista peruskoulun jälkeen pidetään meillä Suomessa lähes itsestään selvyytenä. Alkuna nuorten syrjäytymiselle ja putoamiselle arkisesta elämäkulusta on usein pidetty juuri koulutuksen ulkopuolelle jäämistä peruskoulun jälkeen. (Kivelä & Ahola 2007, 7)

Koulutusaikojen pidentyminen on Euroopan-tasolla jo pitkään jatkunut ilmiö. Koulutuetun työvoiman kysyntä kasvoi talouskasvun seurauksena jo 50-70 -luvulla. Viime aikoina työttömyyden kasvu sekä kansainvälisen kilpailun lisääntyminen ovat kasvattaneet Euroopan työväestön kokonaiskoulutustason kasvattamista. Lähes kaikissa Euroopan maissa oppivelvollisuus päättyy nuoren ollessa 14-17 -vuotias. Useimmissa maissa yli 80%

nuorista jatkaa opiskelua vähintään vuoden oppivelvollisuuden päättymisen jälkeen. Niiden nuorten osuus, jotka jatkavat opiskelua vähintään kaksi vuotta oppivelvollisuuden päättymisen jälkeen on valtaosassa maita yli 70% ikäluokasta. Poikkeuksen tässä tekevät Saksa ja Iso Britannia, joissa vain vähän yli 50% ikäluokasta jatkaa opiskelua vähintään kaksi vuotta oppivelvollisuuden päättymisen jälkeen. Eurooppalaisista nuorista perusasteen koulutuksen varaan jättäytyy noin 14%. Pelkän perusasteen suorittaneiden osuus väestöstä on Euroopan-tasolla jatkuvasti vähentynyt. Eurooppa jakautuu kahtia pohjois-etelä akselilla perusasteen koulutuksen jättäytyneiden nuorten osuuden mukaan. Joissain Etelä-Euroopan maissa pelkän perusasteen koulutuksen saaneiden osuudet ovat huomattavasti keskitasoa korkeampia, jopa yli 30%, kun taas joidenkin, tyypillisesti pohjoiseurooppalaisissa maissa, kuten Suomessa osuudet ovat alle 10%. (EU Youth Report 2009, 13-21)

EU-maissa nuoret suorittavat tyypillisesti saman- tai korkeamman tason tutkinnon, kuin jonka heidän vanhempansa ovat suorittaneet. Nuoret, joiden vanhemmilla on korkeakoulututkinto, suorittavat suuremmalla todennäköisyydellä itsekkin korkeakoulututkinnon, kuin sellaiset nuoret, joiden vanhemmilla korkeakoulututkintoa ei ole. Kaikissa Euroopan maissa nuorten on mahdollista saada tukea korkeakouluopintoihinsa. Tuen muodot ja käyttötarkoitukset vaihtelevat maittain. On kuitenkin havaittu, että Euroopassa korkeakouluopiskelijat ovat useammin vanhempien taloudellisen tuen, kuin valtiollisten tukien varassa. Vuosina 2006-2009 käynnissä olleessa Up2Youth-projektin tutkimusraportissa todettiin virallisen, formaalin koulutuksen olevan välttämätön, mutta ei riittävä väylä nykypäivän eurooppalaisten nuorten koulutuksen ja työllistymisen väylänä. Raportissa oli korostettu vaihtoehtoisten koulutuspolkujen tärkeyttä oppilaille, joilla oli havaittu oppimisen vaikeuksia tai joilla on maahanmuuttajatausta. (EU Youth Report 2009, 23-24)

Koulutus on ensisijainen keino ehkäistä syrjäytymistä ja nostaa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria takaisin työmarkkinoille. Noin 30 000 nuorta putoaa tärkeässä elämänvaiheessa kokonaan tilastojen ulkopuolelle. Ulkopuolisiksi tai työttömiksi päätyneistä nuorista 80% ei myöhemminkään suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. Myös syrjässä olon pituuden todettiin vaikuttavan tulevaan tutkinnon suorittamiseen. Niistä nuorista, jotka

peruskoulun jälkeen ovat yhden vuoden syrjässä, enää 40 prosenttia suorittaa tulevaisuudessa perusastetta korkeamman tutkinnon. Jos ulkopuolisuus venyy kolmen vuoden mittaiseksi, tutkinnon suorittamisen osuus alenee 20 prosenttiin. Välivuoden perusasteen ja keskiasteen koulutuksen välissä näyttävät siis olevan erittäin kohtalokkaita. Koulutuksen merkitystä syrjäytymisvaaraan joutumisen ehkäisemisessä korostaa havainto siitä, että vuonna 2010 kaikista nuorista syrjäytymisvaarassa oli viisi prosenttia, kun kouluttamattomista nuorista syrjäytymisvaarassa oli yli kaksitoista prosenttia. Kouluttamattomien, syrjäytymisvaarassa olevien osuus oli siis kaksin- tai kolminkertainen muihin nuoriin verrattuna. (Myrskylä 2012, 2-6)

Työuran alkuun sijoittuvan työttömyyden yhdistettynä vähäiseen koulutukseen on havaittu ennakoivan epävakaata työuraa aikuisuudessa. Pitkittyneen työttömyyden on havaittu olevan yhteydessä terveydellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin, joiden taas on todettu johtavan syrjäytymiseen. (mm. Bynner & Parsons 2002) Vanttajan & Järvisen (2004, 475-476) tekemä seurantatutkimus vahvistaa tämän vähäisen koulutuksen ja työuran alkuun sijoittuvan työttömyyden negatiivisten vaikutusten pitävän paikkaansa. 1980-luvun puolivälissä peruskoulutuksen varaan jättäytyneiden ja työelämän ulkopuolella olleiden nuorten työmarkkina-asema vuonna 2000 oli keskimäärin muuta saman ikäistä väestöä heikompi ja heidän tulotasonsa muita alempi.

2.4. Miksi nuoruutta pidetään syrjäytymisherkkänä ajanjaksona?

Jyrki Jyrkämä luonnehti jo 25 vuotta sitten kirjoittamassaan artikkelissa tuolloin tapahtuneita tai tapahtumassa olevia muutoksia. Nämä muutokset eivät ole tähän päivään tultaessa ainoastaan osoittautuneet oikeiksi, vaan myös lisääntyneet ja kärjistyneet kiihtyvällä vauhdilla. *Ensin* Jyrkämä totesi lapsuuden ja aikuisuuden väliin jäävän ajan pidentyneen. Hän kirjoittaa, että tuon ajan piteneminen ja lapsuuden ja aikuisuuden väliin jäävän sosiaalisen tilan laajeneminen oli aiheuttanut sen, että nuorten oli entistä vaikeampi käyttäytyä ikänormien vaatimalla tavalla. Sosiaalisen tilan lisääntyminen tarkoitti myös sitä, että itsenäistyvä ihminen joutui tekemään sellaisia itseään koskevia valintoja ja ratkaisuja, joiden vaikutukset olivat erittäin kauaskantoisia ja tulokset vaikeasti arvioitavissa olevia. Nuoruuden pidentyminen näytti tehneen nuorena olemisesta ja

aikuisiksi kasvamisesta aiempaa vaikeampaa. *Toiseksi* koulutuksen muodostuminen omaksi erilliseksi alueekseen irralleen ydinperheestä ja työelämästä on lisännyt ja aikaistanut työpaikoista käydyn kilpailun syntymistä. Epäonnistuminen koulutusvalinnoissa ja sitä kautta työpaikoista käydyssä kilpailussa johtaa kauaskantoisiin vaikutuksiin nuoren elämässä. Epäonnistumiset ja virheratkaisut käyvät sitä peruuttamattomammiksi, mitä enemmän kilpailu kovenee. *Kolmanneksi* murrokseksi Jyrkämä mainitsee nuorison muodostumisen erilliseksi ikäryhmäkseen ja nuorisokulttuurin syntymisen. Nuorisokulttuurin syntyminen on antanut nuorille mahdollisuuksia käsitellä perinteisen perhe- ja koulutusideologian sekä koulu- ja lähiympäristön luomiin ristiriitaisiin odotuksiin. Näiden muutosten pohjalta nuorisokulttuurin syntyminen on ollut osaltaan murentamassa perinteisen ideologian valtaa ja heikentämässä vallinnutta järjestyskulttuuria. *Neljäs* ja viimeinen muutos on kontrollin eriytyminen perheeltä ja lähiyhteisöltä valtiollisen kontrollibyrokratian käsiin. Aikaisemmin perhe tai lähiyhteisö pystyivät sekä kontrolloimaan että antamaan sosiaalista tukea nuorille. Valtiollisen kontrollibyrokratian mahdollisuudet muuhun, kuin kontrolliin ovat vähäiset. Nuorten rikkoessa tai joutuessa rikkomaan sääntöjä tai normeja, he saattavat joutua avoimeen konfliktiin kontrollia harjoittavien koneistojen kanssa. Joskus voi itse tapahtumaketjun liikkeelle laittanutta sääntörikkomusta pahempia seurauksia nuorelle syntyä kontrollikoneistojen kohteeksi joutumisesta. (Jyrkämä 1986, 43-44)

Jyrkämä (1986, 44) näkee, että edellä kuvatut kehityskulut ovat olleet merkittävässä määrin lisäämässä nuorten syrjäytymisriskiä. Mitä kovemmaksi kilpailu opiskelupaikoista ja työpaikoista käy, sitä enemmän resursseja, sosiaalista tukea, pitkäjänteisyyttä ja sopeutumiskykyä nuorilta vaaditaan pärjätäkseen kilpailussa. Nämä ominaisuudet taas eivät jakaudu tasaisesti nuorten välillä, vaan kuten Bauman (s.13) osoitti, joillekin kertyy jo lähtökohtaisesti suuri osa monien yhteiskunnassa hyväksyttävien projektien toteuttamiseen tarvittavista voimavaroista ja jotkut jäävät näiden voimavarojen kertymisessä jälkeen jo lapsena.

Viime vuosina esiin tullut kasvava joukko moniongelmaisia nuoria, jotka eivät tunnu kuuluvan mihinkään. Helveen (2010, 86) mielestä tämä hukkuneiden joukko olisikin nyt löydettävä tilastoista ja otettava tutkimuksen kohteeksi. Tämä joukko koostuu nuorista,

joilla on vähän koulutusta, vähän työkokemusta sekä paljon erilaisia sosiaalisia ja muita ongelmia. Monilta pätkätöitä tekevilta nuorilta puuttuu toivon horisontti ja laaja-alainen näkökulma tulevaisuuteen. Nämä nuoret tarvitsevatkin paljon tukea ja apua pystyäkseen toimimaan eettisesti ja tekemään henkilökohtaisia valintoja vastuuntuntoisesti. Syrjäytymisuhka on levinnyt perinteisten syrjäytymisvaarassa olevien ryhmien, kuten pitkäaikaistyöttömien, ylivelkaantuneiden ja asunnottomien ohella koskemaan myös yhä nuorempia ihmisryhmiä. Esimerkiksi ongelma-perheiden lapsilla, oppimisvaikeuksista kärsivillä lapsilla sekä maahanmuuttajilla on todettu olevan kohonnut riski syrjäytymiskierteeseen joutumiselle. (OPM 2003) Reija Paananen ja Mika Gissler ovat tutkineet vuoden 1987-ikäkohorttia (Gissler 2011). Aineiston alustavissa tutkimuksissa vanhempien koulutustaustan huomattiin vaikuttavan voimakkaasti ongelmien ilmenemiseen nuoruudessa ja varhaisaikuisuudessa. Pelkän peruskoulutuksen varaan jättäytyneiden vanhempien lapsilla oli rekisteröity korkeakoulututkinnon suorittaneiden vanhempien lapsiin nähden moninkertaisesti mielenterveysongelmia, toimeentulotuen käyttöä, rikollisuutta sekä huostaanottoja tai sijoituksia. Pelkän peruskoulutuksen varassa olevien vanhempien lapsista vajaalla 40 prosenttia oli myös saanut pelkän peruskoulutuksen, kun korkeakoulututkinnon suorittaneiden vanhempien lapsista heitä oli noin 10 prosenttia.

Nuoren pääsy tarvitsemiinsa julkisiin palveluihin on pitkälti turvattu oppivelvollisuusiän päättymiseen saakka. Tilanne muuttuu merkittävästi kun oppivelvollisuus päättyy. Nuori saa toki tarvitsemansa palvelut, jos hän oma-aloitteisesti ilmoittautuu asiakkaaksi ja osaa aktiivisesti ajaa omia asioitaan. On kuitenkin havaittu, että nuoret, joiden aktiivisuus on alentunut tai jotka eivät osaa oma-aloitteisesti hakea tarvitsemiaan palveluja, saattavat jäädä niitä vaille. Palvelujen ulkopuolelle ajautuminen taas saattaa lisätä syrjäytymisriskiä. Mitä varhaisemmin nuoren ongelmiin tai palveluiden ulkopuolelle ajautumiseen päästään puuttumaan, sitä pienemmillä vahingoilla ja kustannuksilla selvittää. Pahin tilanne on silloin jos pieniin ongelmiin ei päästä puuttumaan ja ne kasautuvat suuremmiksi ja moninaisemmiksi. Nuoren kannalta syrjäytymisalttiimpia vaiheita ovat niin kutsutut nivelvaiheet. Siirtymä peruskoulusta toisen asteen kouluun, toiselta asteelta työelämään ja niin edelleen. (OPM 2009, 11-12)

Yksittäinen suurin nuorten syrjäytymistä ehkäisevä yhteiskuntapoliittinen toimenpide on monissa muissakin Pohjoismaissa toteutettu Suomen yhteiskuntatakuuseen verrattava nuorisotakuu. Nuorisotakuu tarkoittaa nuoren subjektiivista oikeutta päästä toisen asteen koulutukseen oppivelvollisuuden päätyttyä. Subjektiivisesta oikeudesta ja nuorisotakuusta huolimatta osa nuorista jäi toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle. Eri Pohjoismaissa on toteutettu subjektiivisen oikeuden, nuorisotakuun ja ulkopuolisuus -tietojen pohjalta erilaisia etsivään nuorisotyöhön verrattavia toimenpiteitä, joilla nuoret yritetään saada hakeutumaan toisen asteen koulutuksen tai muiden palvelujen piiriin. (OPM 2009, 14-15)

Suomessa nuorten yhteiskuntatakuu on ollut voimassa vuodesta 2005 saakka. Takuun tavoitteena on ollut edistää alle 25-vuotiaiden nuorten sijoittumista koulutukseen ja työmarkkinoille, estää työttömyyden pitkittymistä sekä tukea nuorten kestäviä uraratkaisuja. Keskeistä on ollut nuorten työnhakijoiden palvelutarpeiden arvioiminen sekä työnhakusuunnitelman laatiminen heti työttömyyden alkuvaiheessa. Lisäksi jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle on annettu lupaus aktiivivaihtoehdon järjestämisestä kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen. Työministeriön työpoliittisessa tutkimuksessa selvitettiin yhteiskuntatakuun toteutumista ja tuloksellisuutta. Tutkimuksessa todettiin, että yhteiskuntatakuu on vaikuttanut kaikkein eniten työvoimatoimistojen palveluprosesseihin sekä nuorten palveluiden organisointiin. Kokonaisuudessaan nuorten yhteiskuntatakuu on ollut nuorten palveluita ja tukea hyvin tehostava malli. Ongelmakohdiksi oli nähty lähinnä työvoimatoimiston resurssointiin sekä ulkopuolisten toimijoiden sitoutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Haasteena on ollut myös löytää nuorten elämäntilanteen ja tulevaisuuden kannalta sopivia toimenpiteitä. Ryhmillä, jotka eniten tarvitsisivat tukea työ- tai koulutusmarkkinoille integroitumisessa, on yhteiskuntatakuun tuloksellisuus ollut vähäisintä. Kaikkein tehokkaimpia tuloksia takuun piirissä ovat saavuttaneet ne nuoret, joilla muutenkin työllistymisedellytykset olivat hyvät. (Pitkänen ym. 2007, 57)

3. NUORUUS, AIKUISTUMINEN JA TYÖELÄMÄ

3.1. Nuoruus ja aikuistuminen

Nuoret siirtyvät aikuisuuteen kukin omia polkujaan pitkin. Joitain yhtymäkohtia nuorten kulkemissa poluissa on kuitenkin nähtävissä. Voidaan sanoa, että aikuisuuteen siirtyminen merkitsee siirtymistä työelämään, vanhemmaksi, ja aktiiviseksi tai passiiviseksi kansalaiseksi. Nuorten asenteissa, arvoissa sekä maailmankuvissa on nähtävissä, että heille on tyypillistä etsiä yksilöllisiä ratkaisuja ja elämänpolkuja. (Helve 2010, 86) Myös Irwin toteaa että nuorten siirtyminen aikuisuuteen tapahtuu usein saavuttamalla tärkeitä virstanpylväitä. Tällaisia ovat lapsuuden kodista omaan asuntoon muuttaminen, avo- tai avioliiton solmiminen sekä lasten saaminen. Nuoruudesta aikuisuuteen siirtymisen kaikkein määrittelytekijä on vanhempien ja lapsen välisen riippuvuussuhteen katkeaminen ja nuoren itsenäistyminen. Tämä tarkoittaa sitä, että nuori luottaa vanhempien sijaan itseensä tai kumppaniinsa jokapäiväisen elämän taloudellisten resurssien tuottajana. (Irwin 1995, 2, 181-182)

Nuoruuden ja aikuisuuden kulttuurinen määrittely ei kuitenkaan enää vastaa niiden biologista määrittelyä. Aikaisemmin vain nuoruuteen liitettyjä asioita, kuten kouluttautuminen, ammattiin valmistuminen ja perheen perustaminen, ei enää voida liittää vain nuoruuteen, vaan ne ovat limittyneet ja syklistyneet nuoruuden ja aikuisuuden välimaastoon. Aikuisiässä voidaan tehdä aiemmin vain nuoruuteen liitettyjä asioita ja nuoruudessa saatetaan hypätä välivaiheiden yli suoraan ennen vain aikuisuuteen liitettyihin asioihin. Ei ole tavatonta lukea lehdestä, että 50-vuotias hakee vielä elämälleen uutta suuntaa tai 60-vuotias mies ottaa itselleen nuoren vaimon ja alkaa elää elämänvaihetta, joka yleensä liitetään nuoriin isiin. (Harinen 2009, 338)

Yhteiskunnan muuttuessa muuttuvat myös muodot, joissa nuoruudesta aikuisuuteen siirtyminen on tapahtunut (Jyrkämä 1986, 42). Myös Wyn (2011, 36) muistuttaa, että tämän päivän lapsuuden, nuoruuden ja aikuisuuden rajat ovat entistä liukuvammat. Hänen mukaansa sellaiset näkökulmat, jotka yksinkertaistavat lapsuuden, nuoruuden ja

aikuisuuden sisältöä ja pystyttävät niiden väliin korkeita raja-aitoja, ovat todellisuutta vääristäviä. Ne jättävät huomiotta kulloinkin vallitsevien yhteiskunnallisten ja kulttuuristen ilmiöiden vaikutukset näihin elämänvaiheisiin. Helve (2010, 81) toteaaakin että yhteiskunnan ja kulttuurin murrokset näkyvät lapsissa ja nuorissa myös heidän vanhempiansa kasvatusarvojen muutoksina. Samaan aikaan kun ikäkausien väliset siirtymät ja toiminnot ovat syklistyneet ja limittyneet, on myös nuoruuden sosiaalinen ja kulttuurillinen pidentyminen lisännyt sukupolvien välistä eroa.

Sillä minkälaisia nuorten elämänpolut kohti aikuisuutta ovat, on yllättävän suuria vaihteluja jo Euroopan sisällä. Pohjois-Euroopassa ja Skandinaviassa nuorten on todettu muuttavan pois kotoa varsin pian opiskelu- tai työpaikan saatuaan. Sen sijaan Etelä-Euroopan maissa nuorille on tavallista asua vanhempiansa luona lähes 30-vuotiaiksi. Pohjois-Euroopassa onkin viime vuosikymmeninä entistä selvempänä elämänvaiheena on korostunut niin sanottu myöhäisnuoruus. Tämä ajanjakso on pidentynyt nopeasti kun lapsuudenkoti jätetään aikaisempaa varhaisemmin ja vastaavasti oman perheen perustamista lykätään. (Helve 2002, 74-75) Tanskalaiset nuoret muuttavat pois lapsuudenkodista kaikkein nuorimpina. Alle puolet tanskalaisista 18-19 -vuotiaista nuorista asui lapsuuskodissaan, kun taas Englannissa ja Saksassa vastaava luku oli yli kaksi kolmasosaa ja Alankomaissa, Ranskassa ja Irlannissa vieläkin suurempi. Monissa maissa perinteisin ja hyväksytyin lapsuudenkodista muuton syy on naimisiinmeno ja usein nuoret muuttavatkin suoraan lapsuudenkodistaan yhteiseen kotiin partnerinsa kanssa. (Jones 1995,28-29) Eriikka Oinonen (2004) on tutkinut suomalaisten ja espanjalaisten perheiden eroavaisuuksia. Hänen väitöstutkimuksensa osoittaa, että perheiden perustamisessa tapahtuneet muutokset ovat molemmissa maissa hyvin samansuuntaisia. Molemmissa maissa solmittujen avioliittojen määrä on laskenut, perhe koko on pienentynyt ja perheen perustamisen keski-ikä on noussut. Ehkäisymenetelmien kasvun ja naisten työssäkäynnin ohi selittäjäksi tutkimuksessa nousi taloudellisen itsenäisyyden kohoaminen tärkeimmäksi aikuistumisen kriteeriksi. Pidentyneet koulutusajat, työelämän koventunut kilpailu ja työmarkkinoiden epävarmuus ovat vaikeuttaneet ja pidentäneet nuorten taloudellisen itsenäisyyden saavuttamista ja lykänneet perheen perustamista.

Beckin riskiyhteiskunta-ajattelun mukaan modernisaatiokehityksen, postmodernin

yhteiskunnan sekä globalisaatiokehityksen tuomat muutokset ovat aikaansaaneet sen, että elämänpolkuja on vaikea ennustaa, tulokset voivat olla epävakaita, elämä epävarmaa (Beck, 1992). Tämä epävarmuus kiteytyy nuoruuden ja aikuisuuden väliin muodostuneessa elämänvaiheessa, transitiossa. Transitiovaiheessa eläminen voi olla ristiriitaista aika nuoren elämässä. Ikänsä puolesta nuoret saattavat monien mielestä olla jo aikuisia, mutta he saattavat silti edelleen asua kotona, olla taloudellisesti riippuvaisia vanhemmistaan ja olla ilman parisuhdetta. Se, että nuoret jatkuvasti venyttävät transitiovaihetta ja aikuisuuteen siirtymistä saa aikaan mielikuvan hedonistista ja yksilökeskeisistä nuorista, jotka välttelevät vastuuta ja haluavat nauttia nuoruuden vapaudesta. Nuoret eivät enää seuraa traditionaalisia aikuisuuden astinkiviä (valmistuminen, työnsaanti, taloudellinen itsenäisyys, lapsuuskodin jättäminen, aloilleen asettuminen, naimisiinmeno ja perheen perustaminen) (Arnett 2004)

Nuorison on väitetty polarisoituneen. Rako 'voittajien' ja 'häviäjien' välillä on kasvanut. Merkittävä osa nuorista onnistuu hankkimaan itselleen korkean koulutuksen ja sen kautta sosiaalista ja kulttuurista pääomaa, kun taas toisten, (usein epäedullisista lähtökohdista peräisin olevien nuorten) koulutus ja taidot jäävät riittämättömiksi ja he joutuvat elämään hyvin matalilla tuloilla joka voi johtaa syrjäytymis- tai köyhtymisriskiin. Tämä kuilu siirtyy luonnollisesti myös työelämään, sillä koulutuksen tuoma vakaa ja hyvin palkattu työ mahdollistaa kuluttajaelämäntapaan osallistumisen. Heikoista lähtökohdista tulevat nuoret jäävät siis syrjään sekä sosioekonomisesta kentästä että kulttuurisesta ja kulutuksellisesta kentästä. (Bradley 2005)

Moni nuori kokee aikuistumiseen liittyvät asiat kuten, opiskelun, seurustelun ja kodin perustamisen vaikeiksi. Vanhempien tuki saattaa puuttua, avioeron, työttömyyden, alkoholinkäytön tai sairastumisen vuoksi ja tuen puute ja sitä aikaansaavat syyt saattavat myös siirtyä ”sosiaalisena perimänä” nuoren omaan elämään (Helve 2002, 150-152). On osoitettu, että vallitsevalla työmarkkinatilanteella ja lapsuuden kodista omaan asuntoon muuttamisella, avo- tai avioliiton solmimisella sekä lasten saamisen ajoituksella nuoren aikuisen elämässä on yhteys. Taloudelliset säästötoimenpiteet sekä nuorten madaltuneet työnsaantimahdollisuudet heikentävät nuorten taloudellisten resurssien pohjaa, jonka avulla aikaisemmat sukupolvet ovat varmistaneet itsenäisyytensä ja statuksensa aikuisina.

(Irwin 1995, 181-182) Yhteiskunnassa vallitsevan taloudellisen epävarmuuden lisäksi luokkaeroilla on todettu olevan vaikutusta perheen perustamisajankohtaan. Luokkateoreetikot ovat todenneet, että ikäeroja avioliiton solmimisessa ja lasten saamisessa luokkien välillä voidaan ainakin osittain selittää työllisyys- ja tuloprofiileiden avulla. Keskiluokkaisissa ammateissa tulotaso nousee progressiivisesti ja lasten hankkimisen ajankohdan suunnittelulla on usein merkittävä rooli tulotason optimaalisessa kehityksessä. Alempien luokkien työurille taas on tyypillisempää se, ettei tulotaso juurikaan nouse työuran edetessä ja se, että työpaikat ovat huomattavasti epävarmempia kuin keskiluokan työpaikat. (Irwin 1995, 15)

Lasten ja nuorten käsitysten ja uskomusten muodostus tapahtuu perustamalla ne tiettyihin olettamuksiin, jotka he ovat oppineet lähiympäristöistään, yleensä perheistään. Lapset omaksuvat sosiaalistumisen ja kulttuuriin kasvamisen kautta ympäristönsä perusarvoja, kuten mikä on oikein ja mikä väärin. Voidaankin sanoa että lapsuudessa omaksutut arvot muodostavat lapsen elämälle eräänlaisia viitekehyksiä, joiden varassa he tarkastelevat maailmaa ja muodostavat maailmankuvansa. (Helve 2002, 16) Kanadalaisissa ja australialaisissa pitkittäistutkimuksissa on todettu, että perheen merkitystä nuorten elämässä ja nuorisotutkimuksessa on vähätelty viimeisinä vuosikymmeninä. Näissä tutkimuksissa suurin osa nuorista ilmoitti perheen vaikutuksen tärkeimmäksi yksittäiseksi tekijäksi elämässään. Perhe oli mainittu lähes kaikissa tapauksissa, jossa tutkittiin koulutusta ja elämää koskevien tärkeiden päätösten tekemistä. Nuoret saivat perheiltään sekä materialistista että ei-materialistista tukea. (Wyn 2011, 37)

Perheen merkityksen kasvaminen länsimaissa yhteiskunnissa on yhtäältä positiivinen, toisaalta yhteiskuntaa eriarvoistava ja siis negatiivinen ilmiö. Kun puhutaan perheen merkityksestä nuoren elämässä, ei voida ohittaa sitä tosiasiaa, että perheen tuki voi antaa nuorelle mahdollisuuden useiden vuosien käyttämisen opiskeluun sekä oman polkunsä löytämiseen. Vaikka pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa koulutus onkin periaatteessa ilmaista, koituu kouluttautumisesta kuitenkin työelämässä toimimiseen verrattuna suuria ansionmenetyksiä. Puhumattakaan maista, joissa jo itse koulutus jää yksilön maksettavaksi. Perheen merkityksen korostaminen nostaakin esiin epätasa-arvon sellaisten nuorten välillä, joiden perheillä on mahdollisuus tukea heitä ja sellaisten joiden perheiltä tämä

mahdollisuus puuttuu (Wyn 2011, 37) . Perheen merkitystä lapsen tulevaisuudelle korostaa myös juuri valmistunut terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimus (Kaikkonen ym. 2012). Se osoittaa, että vanhempien koulutustaustalla ja sosioekonomisella asemalla on vaikutusta lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lasten terveydessä ja hyvinvoinnissa havaittiin eroja eri asuinalueiden välillä. Ammatillisen asteen suorittaneiden äitien perheissä ylipaino oli yleisempää ja vanhempien tupakointi ja alkoholin riskikulutus olivat yhteydessä nuorten tupakointiin ja humalajuomiseen. Koulutusryhmien välillä havaittiin myös hyvin selkeät erot äidin raskauden ja imetyksen aikaisessa tupakoinnissa. Työryhmä toteaaakin, että sosioekonomisesta asemasta tai alueellisuudesta johtuvia terveys- tai hyvinvointieroja on vaikea poistaa ennaltaehkäisevällä hoidolla, sillä eriarvoisuus on yhteiskunnan rakenteellinen ongelma. Työryhmä näkee lainsäädännön, verotuksen ja valvonnan ohella ratkaisevan tärkeäksi myös sen, että sosiaali- ja terveystalvet ovat tasavertaisesti kaikkien saatavilla.

Helena Helveen (2002, 91-94 ja 144-146) vuosina 1989-1996 toteuttamassa nuorten arvoja mittaavassa seurantalutkimuksessa todettiin, että 1990-luvun alun lamavuodet saivat nuoret arvostamaan perustarpeita, kuten taloudellista toimeentuloa sekä läheisiä ihmissuhteita entistä enemmän. Nuoret kokivat koulutuksen ja työelämään sijoittumisen vaikeaksi. Työssä käyvät nuoret kokivat työttömiä nuoria useammin toimeentulon vaikeana asiana laman aikana. Tähän kokemukseen on saattanut vaikuttaa se, että työssä käyville työttömyys merkitsisi tulotason merkittävää romahdusta, kun taas työttömänä olevat ovat jo joutuneet suhteuttamaan menonsa niin, että pystyvät elämään työttömyystuella.

3.2. Työttömyyden vaikutus aikuistumisprosessiin

Suomalaiseen perinteeseen kuuluu ahkeruuden sekä työnteon arvostaminen Weberin protestanttisen etiikan hengessä. Perinteisen suomalaisen työetiikan mukaan vain ne ovat arvokkaita, jotka ovat mukana työelämässä. Työn on myös perinteisesti katsottu aikuistavan nuoria. Työelämän aikuistavien vaikutusten voidaan sanoa olevan psykologisia (itsetunto) sosiaalisia ja yhteiskunnallisia (yhteiskuntaan kiinnittyminen). Nuoriin kohdistuva työttömyys onkin aina yksilötasoa laajempi, yhteiskunnallinen ongelma sekä poliittinen kysymys. (Helve 2002, 61)

Työttömyydellä tiedetään olevan monenlaisia vaikutuksia yksilön hyvinvointiin. Työttömyys voi heikentää psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä, aiheuttaa stressiä, heikentää itsetuntoa sekä vaikuttaa minäkuvaan, heikentää fyysistä terveyttä, aiheuttaa muutoksia elintavoissa tai päivärytmissä sekä aiheuttaa yksinäisyyttä sosiaalisten verkostojen supistuessa. (Kauppinen ym. 2010)

Työn ja ammatin hankkiminen on Tuohisen (1996, 84) mukaan edelleen suurimmalle osalle nuoria samanlainen itsestänselvyys, kuin mitä se oli heidän vanhempinsa sukupolvelle. Nuoret kokevat edelleen työn kuuluvan ”normaaliin elämään”, jota he yleisesti haluavat toteuttaa. Enemmistö nuorista myös haluaisi työn olevan mielenkiintoista ja tarjoavan jonkinlaisen itsetoteuttamisen mahdollisuuden. On todettu, että nuorten puheissa taloudellinen riippumattomuus ja siirtyminen koulumaailmasta työelämään ovat tärkeimpiä kansalaisuuden ja aikuisuuden alkamisen mittareita. Varsinkin nuorten miesten on todettu rakentavan kansalaisuuskäsityksensä palkkatyön, perheen ja oman asunnon ympärille. Taustaltaan työväenluokkaisten miesten on todettu tavoittelevan suoraa ja nopeaa työelämään siirtymistä. (Niemi 2010, 146)

Hämäläisen (2002, 15-20) mukaan nuorten työmarkkinoiden erityispiirre on se, että nuorten siirtyminen työmarkkinoille tapahtuu pikkuhiljaa ikävuosina 15-29 ja se, että nuoret ovat hyvin suhdanneherkkää työvoimaa. 1990-luvun laman seurauksena aikuisten työvoimaan osallistuminen laski vain kaksi prosenttiyksikköä, kun alle 20-vuotiaiden nuorten työvoimaan osallistuminen laski yli 15 prosenttiyksikköä. Myös muiden nuorten osallistumisaste laski, mutta ei yhtä radikaalisti. Tietenkään kaikki nuoret eivät joutuneet työttömiksi, vaan osa nuorista reagoi talouden taantumaa vähentämällä työvoiman tarjontaa ja etsimällä vaihtoehtoisia toimintoja.

Nuoriin kohdistuvalla työttömyydellä on Hämäläisen (2002, 84-87) mukaan erityisluonne. Työttömyyden negatiivisten vaikutusten katsotaan olevan erityisen haitallisia juuri nuorten kohdalla ja varhain työuralla koettu työttömyys jättää pysyvät jäljet nuoren työuraan. Työttömyys itsessään lisää todennäköisyyttä joutua uudelleen työttömäksi. Lisäksi työttömyyden on todettu heikentävän henkilön palkka- sekä muuta urakehitystä. Myös

Helve toteaa että työttömyyden vaikutukset nuoren elämään ovat moninaiset. Hänen mukaansa sen vaikutukset näkyvät mm. nuorten ajankäytössä sekä statuksessa. Lisäksi työttömyys aiheuttaa stressiä sekä takertelua itsenäisen elämän aloittamisessa. Rahapulan ja epävarmuuden vuoksi nuori ei pääse toteuttamaan suunnitelmiaan ja aikuisen elämän aloittaminen voi tuottaa vaikeuksia. Opintojen ja työelämän siirtymävaiheessa olisi tärkeää että nuori pääsisi työllistymisen kautta integroitumaan yhteiskuntaan. Mikäli integroituminen työttömyyden vuoksi estyy tai viivästyy, voi nuoren elämä muuttua epäsäännöllisemmäksi ja vaikeuttaa tulevaa työllistymistä entisestään. (Helve 2002, 61)

Järvinen ja Vanttaja (2005) ovat todenneet nuorten työttömyysriskin kasvavan sitä suuremmaksi, mitä vähemmän nuorella on koulutusta. Vuonna 2003 pelkän perusasteen suorittaneiden nuorten työttömyys oli lähes kaksinkertainen keskiasteen suorittaneiden nuorten työttömyyteen verrattuna ja lähes viisinkertainen ylemmän korkeakoulututkinnon tai tutkijakoulutuksen suorittaneiden työttömyyteen verrattuna. Myös Jyrkämä (1986, 46) totesi, että työttömyyden pitkittymiseen ja toistuvuuteen näyttivät olevan yhteydessä ammattikoulutuksen puuttuminen, koulunkäynnin aikaisempi keskeytyminen sekä perheeseen liittyvät ongelmat ja sosiaalisen tuen heikkous. Jyrkämä (mt, 45-46) näkee nuorisotyöttömyyden eräänlaisena seulontakoneistona, joka osan nuorista on käytävä läpi. ”Joka ei seulontaa kestä, putoaa” hän kirjoittaa artikkelissaan. Vaikka Jyrkämän mukaan työttömyyttä ei voi samaistaa syrjäytymiseen, on nuorisotyöttömyys kuitenkin kasautuessaan osa syrjäytymiseen johtavaa prosessia.

1990-luvun korkean työttömyyden vuosina termi nuorisotyöttömyys sai statuksen yhtenä yhteiskunnan ensisijaisista ongelmista. Siuralan (2003, 22-23) mukaan nuorisotyöttömyyden ajateltiin, jopa lyhyenä jaksonakin, vaikuttavan haitallisesti nuoren sosialisatioprosessiin ja johtavan sosiaalisten ongelmien ja jatkuvan työttömyyden kautta jopa syrjäytymisvaaraan. Ennen 90-lukua nuorisotyöttömyydellä oli tarkoitettu normaalia ja hyödyllistä ylimenovaihetta nuoren ihmisen urakehityksessä. Nuorisotyöttömyys on toki riski, jos se pitkittyy sekä yhdistyy syrjäytymiseen muilla elämäntilanteilla. Nuorisotyöttömyyden ja syrjäytymisvaaran välille ei voida vetää yhtäläisyysmerkkejä. Siuralan tutkimuksessaan nuorilla tuntui olevan sosiaalinen verkosto, jonka avulla he pystyivät välttämään työttömyyden negatiivisia vaikutuksia. Työttömyys voi toki pahentaa

sosiaalisia ongelmia, erityisesti joissain nuorten alaryhmissä, mutta työttömyyden loppuminen ei välttämättä suoraan ratkaise esimerkiksi heikosti koulutettujen tai koulunsa kesken jättäneiden vaikeuksia integroitua aikuiselämään. (Siurala 2003, 22-23)

Petri Virtanen (1996) löysi tutkimuksessaan nuorten työttömien joukosta neljä erilaista ryhmää; olosuhteiden uhrit, työtä ja koulutusta vieroksuvat nuoret, haihattelijat sekä refleksiivisyysluuserit. Olosuhteiden uhrit olivat jääneet työllistymättä koulutus- ja työhalukkuudestaan huolimatta. Tämän ryhmän työllistymistä heikensivät useimmiten puutteellinen koulutustausta, puuttuva työkokemus sekä huonot suhdanteet. Toinen ryhmä olivat työtä ja koulutusta vieroksuvat nuoret, jotka onnistuivat pysyttelemään palkkatyön ulkopuolella väistellen työtarjouksia erilaisin keinoin. Kolmas ryhmä, haihattelijat joilla kyllä on intoa työmarkkinoille pääsemiseen, mutta heidän toiveensa ovat melko jäsentymättömiä. Neljäs, ja vaikeimmin työllistytävä ryhmä olivat refleksiivisyysluuserit, joille leimallista olivat muiden muassa vankilakierteet, erilaiset sosiaaliset ongelmat sekä ylisukupolvinen huono-osaisuus.

1990-luvun laman seurauksena Suomessa tuli esiin kasvava joukko moniongelmaisia nuoria. Jo tuolloin kohdattiin tilanne jossa, esimerkiksi työvoimaneuvojat ja monet muutkin virkamiehet katsoivat, etteivät he voi yksin ratkaista nuoren kasautuneita ongelmia vaan tarvittiin verkostoitumista. (Helve 2002, 52) Nykyään moniammatillinen yhteistyö eri tahojen virkamiesten välillä lienee arkipäivää. Nuorten siirtäminen erilaisiin työllistämistoimenpiteisiin ja pois työttömyystuen piiristä voi kuitenkin Siuralan (2003, 16) mukaan johtaa nuorten oman urasuunnittelun vaikeutumiseen, kun nuoret patistetaan työttömyystuen menettämisen uhallä hakemaan vähintään kahteen eri koulutukseen.

Ihmisten elämismaailmat ovat eriytyneet kuluneina vuosikymmeninä niin, että erilaisissa yhteiskunnallisissa elämäntaparyhmissä elävät ihmiset eivät välttämättä tiedä paljoa siitä, miten oma ryhmä muualla noteerataan tai miten oman ryhmän ulkopuolella ryhmää arvotetaan. Nuorten keskuudessa voi esimerkiksi olla luontevaa olla pitämättä työttömäksi joutumista leimaavana, jos omassa elämäntaparyhmässä työttömyyden kokemista ei pidetä erityisen negatiivisena asiana. (Tuohinen 1996, 82) Nuoren aikuistuvan henkilön tulevaisuuteen ja elämänhallintaan vaikuttaa suurelta osin koulutus ja työllistyminen

koulutuksen jälkeen. Työttömyyden kasvun vuosikymmenellä, 90-luvulla työttömyys saattoi jo olla yksi tekijä, joka jakoi suomalaisia nuoria hyvä- ja huono-osaisiin. Tuolloin työttömyys ja syrjäytyminen osoittautuivat myös Suomessa periytyviksi ilmiöiksi. Koulutuksen merkitys työn tekemisen edellytyksenä kasvatti merkitystään samalla kun työvoiman koulutustaso nousi. Kaikkein rajuimmin työttömyys iski vähän koulutusta saaneisiin ja vailla työkokemusta oleviin nuoriin. Osalla nuorista työttömyys oli pätkittäistä, mutta osa ajautui pysyvästi heikkoon asemaan työmarkkinoilla työttömyysjaksojen pitkittyessä ja tuoreen koulutuksen suorittaneen ikäluokan tullessa työmarkkinoille. (Helve 2002, 54-56)

Helveen (2002, 58) mukaan nuoria tulisi sekä kannustaa että työllistää myös lyhytkestoisiiin töihin sekä vapaaehtoistöihin, kun pysyviä työsuhteita on vaikea saada. Vastikkeettoman rahan jakamisen hyödyllisyyttä on arvioitava työttömän nuoren itsensä näkökulmasta. Perinteiseen työpaikkaan työllistymisen sijaan nuori voisi aloittaa työuransa ja ansaita elantonsa työharjoittelussa, kolmannen sektorin työpaikassa, vapaaehtoistyössä tai koulutuksessa.

4. TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

4.1. Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa lisätietoa syrjäytymisvaarassa olevien sekä työttömyyttä kokeneiden nuorten asenteista ja mielipiteistä. Tutkimuksen tehtävänä on selvittää *eroavatko syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja työttömien nuorten asenteet ja mielipiteet muiden nuorten asenteista ja mielipiteistä Nuorisobarometrien perusteella?* Ovatko syrjäytymisvaarassa oleminen tai työttömyys vaikuttaneet niitä kokeneiden nuorten asenteisiin ja mielipiteisiin?

Tutkimuskysymykset:

- 1) *Miten syrjäytymisvaarassa oleminen vaikuttaa nuorten mielipiteisiin ja kokemuksiin?*
- 2) *Minkälainen kuva syrjäytymisvaarassa olevista nuorista piirtyy verrattuna muihin nuoriin?*
- 3) *Miten työttömyys vaikuttaa nuorten mielipiteisiin ja kokemuksiin?*
- 4) *Minkälainen kuva työttömistä nuorista piirtyy verrattuna muihin nuoriin?*

4.2. Tutkimusaineistot

Aineistoina tutkimuksessa on käytetty Opetusministeriön, Nuorisosiain neuvottelukunnan (NUORA), Nuorisotutkimusseuran sekä nuorisotutkimusverkoston yhteistyössä keräämät nuorisobarometrit vuosilta 2007, 2008, sekä 2010. Nuorisosiain neuvottelukunta on teettänyt nuorisobarometreja vuodesta 1994 alkaen. Nuorisobarometreissa kartoitetaan säännöllisesti 15-29 -vuotiaiden nuorten asenteiden ja odotusten kehittymistä. Barometreissa on sekä ajankohtaisia, vuosittain vaihtuvia kysymyksiä että toistuvia kysymyksiä, joiden avulla voidaan seurata pidemmän aikavälin asennemuutoksia. Barometreissa on vuosien varrella selvitetty muun muassa nuorten koulutukseen, työhön, sosiaaliturvaan, kuluttamiseen, huumeisiin, yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja kansalaisaktiivisuuteen liittyviä asenteita. Kaikki tutkimuksessa käytetyt nuorisobarometrit ovat strukturoiduilla lomakkeilla, puhelimitse kerättyjä tilastollisia

poikkileikkausaineistoja. Barometreissa on 1900-2100 havaintoa ja 149-313 muuttujaa. Aineistojen perusjoukkona ovat 15-29 -vuotiaat suomalaiset ja otantamenetelmänä ositettu otanta ja kiintiöpoiminta. Vastaukset kerättiin tasapainoisesti iän, sukupuolen, äidinkielen ja asuinpaikan mukaan väestörekisteritiedoista satunnaisotannalla. (Nuorisobarometri 2007, 2008, ja 2010)

Vuoden 2007 Nuorisobarometrin (Nuorisobarometri 2007) teemoja ovat työllisyys, koulutus, tulevaisuus, sosiaaliset suhteet, tyytyväisyys elämään ja suhde yhteiskuntaan. Barometrissa kartoitettiin mm. työhön liittyviä kysymyksiä. Vastaajilta tiedusteltiin mikä heistä on tärkeintä työssä, mille sektorille he haluaisivat sijoittua työelämässä ja mitkä asiat he kokevat suurimmiksi esteiksi nuorten työllistymiselle. Nuorille esitettiin myös työttömyyttä ja työelämää koskevia väitteitä. Lisäksi Nuorisobarometrissa tarkasteltiin koulutuspolitiikkaan liittyviä kysymyksiä. Barometrissa kartoitettiin myös yhteiskuntaan liittyviä kysymyksiä. Nuorille esitettiin väitteitä esim. Suomessa asuvista ulkomaalaisista, kaikille maksettavasta perustulosta ja omista vaikuttamismahdollisuuksistaan. Vastaajilta tiedusteltiin lisäksi tulevaisuuteen liittyviä asioita. Nuorilta kysyttiin esimerkiksi kuinka tärkeänä he pitävät, että he ovat saavuttaneet 35-vuotiaana erilaisia asioita, kuten oma perhe ja lapsia, omistusasunto sekä korkea elintaso. Vastaajat arvioivat myös suomalaisen yhteiskunnan kehitystä tulevaisuudessa ja tämänhetkisiä sosiaalisia suhteitaan. Lopuksi he arvioivat kouluarvosana-asteikolla 4-10 esimerkiksi tyytyväisyyttä elämäänsä, taloudelliseen tilanteeseensa ja terveydentilaansa. Taustamuuttujina olivat esimerkiksi ikä, sukupuoli, äidinkieli, perhemuoto, suoritettut tutkinnot, äidin ja isän koulutustaso sekä oma pääasiallinen toiminta. (Nuorisobarometri 2007)

Vuoden 2008 Nuorisobarometrin teemoja ovat työllisyys, koulutus, internet, tulevaisuus, kunnallinen vaikuttaminen, ja suhde yhteiskuntaan. Nuorisobarometrin pääteemana oli nuorten suhde kuntaan ja paikallisvaikuttamiseen. Aluksi haastattelussa kartoitettiin työhön ja koulutukseen liittyviä kysymyksiä. Vastaajilta tiedusteltiin esimerkiksi millaista työtä he tekivät, olivatko he olleet työttöminä ja millaista korvausta he saivat työttömyysaikanaan. Haastateltavat arvioivat kuinka tärkeinä pitivät eri kouluaineita ja mitä ominaisuuksia he pitivät tärkeinä elämässä pärjäämisen kannalta. Samoin he arvioivat erilaisten ominaisuuksien vaikutusta työnsaantiin. Samoin selvitettiin, kuinka paljon vastaajat

kokivat kuuluvansa erilaisiin ryhmiin, kuten perheeseen, kaupunkiin, Eurooppaan ja kirkkoon. Vastaajilta tiedusteltiin millaisia vaikutusmahdollisuuksia he kokivat itsellään olevan tulevaisuutensa suhteen ja kuinka tärkeinä he pitivät oman elämänsä kannalta esimerkiksi perinteisiä arvoja, juhlintaa, opiskelua, koulumenestystä, mahdollisuutta nähdä vieraita kulttuureita, rahaa ja harrastuksissa menestymistä. Taustamuuttujina olivat esimerkiksi ikä, sukupuoli, äidinkieli, perhemuoto, suoritettut tutkinnot, sekä oma pääasiallinen toiminta. (Nuorisobarometri 2008)

Vuoden 2010 nuorisobarometri käsittelee ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Kysymykset koskivat ulkopoliittikkaa ja kansainvälisyyttä sekä niihin liittyviä uhkia ja epävarmuustekijöitä. Lisäksi kartoitettiin käsityksiä asevelvollisuudesta. Vastaajilta kysyttiin heidän kokemaansa epävarmuutta ja turvattomuutta oman elämän eri alueilla. Näitä alueita olivat mm. opiskelu, työ, perhe, asuinympäristö, väkivalta, yksinäisyys, syrjäytyminen, terveys ja tulevaisuus. Vastaajien kokemaa epävarmuutta ja turvattomuutta kartoitettiin myös laajempien kokonaisuuksien osalta. Tällaisia olivat mm. maailmanpolitiikka, maahanmuuttajat, ilmastonmuutos, kulkutaudit, terrorismi, rikollisuus, luonnonkatastrofit, saastuminen ja joukkotuhoaseet. Vastaajia pyydettiin myös sijoittamaan itsensä yhteiskunnallisia ja aatteellisia näkemyksiä kuvaaville ulottuvuuksille. Näitä olivat poliittinen kanta, isänmaallisuus, uskonnollisuus, vihreät arvot, arvoliberalismi ja markkinahenkisyys. Henkilökohtaisia ominaisuuksia kuvaavia ulottuvuuksia olivat sopeutuvaisuus, suvaitsevaisuus, aggressiivisuus, sukupuolinen suuntautuminen ja sosiaalisuus. Taustamuuttujia olivat sukupuoli, ikä, koulutus ja pääasiallinen toimi. (Nuorisobarometri 2010)

Syrjäytymisvaara-muuttuja rakennettiin valitsemalla muuttujaan syrjäytymisvaarassa oleviksi ne nuoret, jotka olivat vastanneet kysymykseen ”Minkä seuraavista tutkinnoista olet suorittanut?” kohdan ”ei mitään mainituista” tai ”ammattillisen perustutkinnon”, kysymykseen ”Teetkö tällä hetkellä palkkatyötä?” kohdan ”Ei” (Vuoden 2010 aineistossa kysymykseen ”Mikä on pääasiallinen toimintasi?” kohdan ”Työtön tai lomautettu) ja kysymykseen ”Opiskeletko tällä hetkellä oppilaitoksessa tai oletko ammatillisessa koulutuksessa?” kohdan ”Ei”. Työttömyys-muuttuja rakennettiin valitsemalla muuttujaan

työttömiksi ne nuoret, jotka ovat antaneet kysymykseen ”Mikä on pääasiallinen toimesi” vastauksen ”Työtön tai lomautettu”

4.3. Analyysimenetelmät

Analyyseissa verrataan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja työttömien nuorten sekä muiden nuorten vastausten keskiarvoja toisiinsa ennalta valituissa nuorten asenteita ja mielipiteitä kartoittavissa muuttujissa. Menetelmäksi näiden erojen tutkimiseen valittiin varianssianalyysi. Varianssianalyysin avulla testataan keskiarvojen välisiä eroja, analyysi perustuu ryhmien välisen ja ryhmien sisäisen vaihtelun vertaamiseen (Heikkilä 2002, 224). Jotta syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien nuorten ryhmän ja muiden nuorten ryhmän vastausten välillä voidaan todeta tilastollisesti merkitsevä keskiarvoero, täytyy ryhmien välisen vaihtelun olla suurempaa kuin ryhmien sisäisen vaihtelun.

Varianssianalyysin avulla tutkitaan poikkeavatko ryhmien keskiarvot toisistaan jonkin kvantitatiivisen, jatkuvan muuttujan osalta. Varianssianalyysia voidaan pitää kokeellisen tutkimuksen perusmenetelmänä. Varianssianalyysissa riippuvaksi tai selittäväksi muuttujaksi kutsutaan sitä muuttujaa, jonka osalta ryhmiä vertaillaan. Selittävän muuttujan ryhmät ovat muuttujan luokkia, sukupuolimuuttujassa nainen ja mies, ikämuuttujassa eri ikäryhmät. Yksisuuntaisessa varianssianalyysissä selittäviä muuttujia on vain yksi. Kaksisuuntaisessa varianssianalyysissä puolestaan kaksi tai enemmän. Kaksisuuntaisessa varianssianalyysissä voidaan tutkia sitä, vaikuttavatko molemmat selittävät muuttujat selitettävän muuttujan arvoihin yksittäin ja onko niillä yhdysvaikutusta. (Jokivuori & Hietala 2007, 153-154)

Aluksi selvitetään yksisuuntaisen varianssianalyysin (One-Way ANOVA) avulla ovatko keskiarvojen erot valituissa muuttujissa syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien nuorten ja muiden nuorten ryhmien välillä riittävän suuria, vai onko erojen sattumanvaraisuuden riski liian suuri. Varianssianalyysissa nollahypoteesina on aina, että vertailtavien ryhmien keskiarvot ovat samat. Nollahypoteesi kumoutuu, jos testissä saatu tilastollista merkitsevyyttä kuvaava Sig.-arvo on yli 0,05. Vain jos Sig.-arvo on alle vaaditun

riskitason, voidaan todeta että ryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä ero keskiarvoissa. Muuttujat, joissa havaitaan tilastollisesti merkitsevä ero ryhmien keskiarvojen välillä otetaan tarkempaan tarkasteluun ja siirrytään käyttämään kaksisuuntaista varianssianalyysia. Kaksisuuntaisessa varianssianalyysissa saadaan selville kahden tai useamman muuttujan vaikutus tutkittavaan muuttujaan erikseen sekä myös näiden muuttujien yhteisvaikutus.

Väittämät, joissa erot syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien nuorten ja muiden nuorten välillä olivat tilastollisesti merkitseviä vakioitiin kaksisuuntaisen varianssianalyysin avulla. Kaksisuuntaisella varianssianalyysilla testattiin onko mahdollista, että ero ryhmien välillä johtuisi yhdestä tai useammasta väliin tulevasta muuttujasta, jotka nousisivat syrjäytymisvaarassa tai työttömänä olemisen ohi merkitsevimmiksi erojen selittäjiksi ja häviääkö syrjäytymisvaaran tai työttömyyden aiheuttama tilastollinen merkitsevyys tässä vakioinnissa. Mahdollisista väliin tulevista muuttujista kaksisuuntaisen varianssianalyysin malliin mukaan otettiin vastaajien ikä, sukupuoli sekä vanhempien koulutustaso (Vuonna 2007). Kaksisuuntaisen varianssianalyysin mallista tarkasteltiin F-arvoja sekä merkitsevyyttä (sig.). F-arvo kertoo kuinka suuret erot kyseessä olevan muuttujan ryhmien keskiarvojen välillä on. Mitä suurempi F-arvo, sitä suuremmat erot keskiarvojen välillä. Merkitsevyyttä mittaava sig.-arvo taas kertoo kuinka suuri on sattuman todennäköisyys keskiarvoerojen tuottajana eli kuinka tilastollisesti merkitsevinä keskiarvoeroja voidaan pitää. Mitä pienempi sig.-arvo, sitä pienempi sattuman riski ja sitä suurempi tilastollinen merkitsevyys.

Kaksisuuntaisella varianssianalyysilla siis testattiin muiden muuttujien vaikutusta mitattaviin muuttujiin. Sellaiset väittämät, joissa syrjäytymisvaara tai työttömyys pysyivät merkitsevinä, on esitetty empiirisessä osiossa kuvioin. Jos väliintulevien muuttujien vaikutus väittämään on ollut huomattavan suuri, ne on erikseen mainittu kyseisiä väittämiä esiteltäessä.

Tutkimusta voidaan pitää luotettavana sillä Nuorisobarometrit ovat suuria, monena perättäisenä vuonna toistettuja, osittaisotannalla poimittuja, luotettavia aineistoja, joiden validiteettia voidaan yleisesti pitää hyvänä. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että

käytössä oli kolme Nuorisobarometri-aineistoa, jotka kaikki antoivat hyvin samansuuntaisia tuloksia.

4.4. Tutkimuskysymysten operationalisoiminen

Tarkoituksena analyysissa on tarkastella löytyykö syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien nuorten ja muiden nuorten vastausten keskiarvojen välillä eroja mielipiteitä ja asenteita kartoittavissa väittämässä. Tavoitteena on siis tutkia olivatko syrjäytymisvaarassa oleminen tai työttömyys vaikuttaneet niitä kokeneiden nuorten asenteisiin verrattuna muihin nuoriin.

Vaikka syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tutkiminen on työn pääaisallisena alueena, otettiin analyysissa mukaan myös työttömänä tai lomautettuna olevat nuoret. Työttömyyden nostaminen mukaan analyysiin on relevanttia, koska sen on katsottu olevan syrjäytymiskiirteen tärkein laukaiseva tekijä ja usein syrjäytymisestä puhuttaessa puhutaan nimenomaan työelämästä syrjäytymisestä. (ks. esim. Palola 2010) Työttömyys ja työn merkitys nousivat syrjäytymisen ohella vahvasti esiin myös tarkasteltaessa nuoruudesta aikuisuuteen siirtymistä koskevia aikaisempia tutkimuksia. (ks. luku 3.2. ja esim. Helve 2002, Hämäläinen 2002, Niemi 2010)

Järvinen ja Jahnukainen (2001, 127-129) jakavat syrjäytymisestä käydyin keskustelun kolmelle tasolle, yhteiskunnan-, sosiaalisten ryhmien- sekä yksilön tasolle. Tarkasteltaessa syrjäytymistä yksilötasolla syrjäytymistä määrittävät tekijät ovat yksittäisen ihmisen kohdalla ilmenevät sosiaaliset ongelmat ja niiden kasautuminen. Syrjäytyminen voi ilmetä syrjäytymisenä tuotannosta (palkkatyö), sosiaalisista suhteista (työyhteisö, perhe, ystävät jne.) sekä vallasta (politiikka). Nyky-yhteiskunnassa palkkatyö ja perhe sekä opiskelu ja erilaiset kulutuksen muodot ovat nousseet ihmisten välisen yhteisyyden tärkeimmiksi instituutioiksi ja siten myös tärkeimmiksi siteiksi yksilön ja yhteiskunnan välillä. Suurimmassa syrjäytymisvaarassa voidaankin Järvisen ja Jahnukaisen mukaan katsoa olevan niiden yksilöiden, joilla ei ole työtä, koulutusta, perhettä, eikä rahaa kulutukseen.

Syrjäytymisvaaramuuttujaa lähdettiin rakentamaan Järvisen ja Jahnukaisen teorian

pohjalta. Tarkoituksena oli rakentaa muuttuja, joka mahdollisimman varmasti ja tarkasti poimisi aineistosta syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. Ensin syrjäytymisvaarassa olevien ryhmään haarukoitiin nuoria joilla *ei ollut mitään tutkintoa*, he *eivät olleet töissä, eivätkä opiskelleet*. Näistä nuorista rakennettiin summamuuttuja. Summamuuttujan tekeminen aloitettiin koodaamalla uudelleen muuttujat joissa kysyjät olivat vastanneet koulutusta, työssäkäyntiä ja opiskelua koskeviin kysymyksiin. Uudelleen koodauksen seurauksena saatiin kolme uutta muuttujaa, joissa arvon 1 saivat ne nuoret, jotka olivat vastanneet kysymykseen ”*Minkä seuraavista tutkinnoista olet suorittanut?*” kohdan ”*ei mitään mainituista*”, kysymykseen ”*Teetkö tällä hetkellä palkkatyötä?*” kohdan ”*Ei*” (Vuoden 2010 aineistossa kysymykseen ”*Mikä on pääasiallinen toimintasi?*” kohdan ”*Työtön tai lomautettu*) ja kysymykseen ”*Opiskeletko tällä hetkellä oppilaitoksessa tai oletko ammatillisessa koulutuksessa?*” kohdan ”*Ei*”, ja arvon 0 kaikki muut nuoret. Näistä kolmesta syrjäytymisvaaran osa-alueita mittaavista muuttujista tehtiin summamuuttuja niin, että ne yksinkertaisesti laskettiin yhteen. Jos nuori sai uudessa summamuuttujassa arvon 3, täytti hän asetetut syrjäytymisvaaran kriteerit jokaisella osa-alueella ja hänet laskettiin syrjäytymisvaarassa olevaksi. Lopuksi syrjäytymisvaara(1) -muuttuja muutettiin kaksiluokkaiseksi niin, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret (aikaisemmin arvo 3) saivat arvon 1 ja kaikki muut nuoret (aikaisemmin arvot 0,1 ja 2) saivat arvon 0.

Syrjäytymisvaara(1) -muuttujassa havaintojen määrät jäivät kuitenkin liian pieniksi. (2007 N=40, 2008 N=51, 2010 N=9) Vuoden 2010 Nuorisobarometrin vähäiseen havaintomäärään vaikutti vielä se, että siinä ei ollut kysytty erikseen kysymystä ”*teetkö tällä hetkellä palkkatyötä?*” joten olen käyttänyt työn puuttumisen mittarina muuttujaa ”*pääasiallinen toiminta*” -> ”*työtön tai lomautettu*”, jolloin sellaiset syrjäytymisvaarassa olevat nuoret, jotka eivät kyselyhetkellä ole olleet työttömiä työnhakijoita tai lomautettuja, ovat jääneet vuoden 2010 syrjäytymisvaarassa olevien nuorten joukosta pois. Koska havaintojen määrät olivat syrjäytymisvaara(1) -muuttujassa liian pieniä, kriteereitä muutettiin niin, että mukaan otettiin tutkintoa suorittamattomien lisäksi ne joilla on matala koulutus. Muut kriteerit pysyivät ennallaan. Näin saatiin poimittua sellainen joukko nuoria, joilla oli *matala tutkinto tai ei tutkintoa*, jotka *eivät olleet töissä, eivätkä opiskelleet*. Syrjäytymisvaara(2) -muuttuja rakennettiin samalla tavalla kuin syrjäytymisvaara(1) -muuttuja, mutta syrjäytymisvaaran osa-alueita mittaavia muuttujia koodatessa annettiin

arvo 1 sekä niille nuorille joilla ei ollut koulutusta että niille nuorille joilla oli matala koulutus. Myös muuttuja syrjäytymisvaara(2), jossa mukana olivat muuttujan syrjäytymisvaara(1) lisäksi myös matalasti koulutetun nuoret muutettiin kaksiluokkaiseksi. Tässä analyysissä käytetyssä muuttujassa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrät olivat merkittävästi suurempia kuin ensimmäisessä muuttujassa. (2007 N=110, 2008 N=138, 2010 N=79) Tätä joukkoa on näissä analyysissä pidetty syrjäytymisvaarassa olevien nuorten joukkona. Toisena taustamuuttujana on analyysissä käytetty työttömien ja lomautettujen ryhmää. Tämä ryhmän muodostavat ne nuoret, jotka ovat antaneet kysymykseen ”Mikä on pääasiallinen toimesi” vastauksen ”Työtön tai lomautettu” (2007 N=58, 2008 N=80, 2010 N=152). Pääasiallista toimintaa mittaavasta muuttujasta rakennettiin työttömyyttä mittaava muuttuja antamalla vastaukselle ”työtön tai lomautettu” arvo 1 ja kaikille muille havainnoille arvo 0.

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja muiden nuorten mielipiteitä ja asenteita koskevien vastausten välisiä eroja on pyritty löytämään keskiarvovertailun avulla. Useimmissa väittämässä vaihtoehto ”en osaa sanoa” oli koodattu varsinaisten vastausvaihtojen perään arvolle 5 tai 6. (Esim. 1=Täysin samaa mieltä, 2=Melkein samaa mieltä, 3=Melkein eri mieltä, 4=Täysin eri mieltä, 5=En osaa sanoa). Tällaiset muuttujat koodattiin uudelleen niin, että muut arvot pysyivät samoina, mutta ”En osaa sanoa” -vaihtoehdon omaava arvo ja sen ylittävät lukemat, joita aineistoissa mahdollisesti näppäilyvirheenä saattaisi olla, merkittiin puuttuvaksi havainnoksi. Tämä tehtiin siksi, etteivät muita vaihtoehtoja korkeampia arvoja saavat ”En osaa sanoa” ja muut ”hajahavainnot” vaikuttaisi keskiarvovertailuissa keskiarvoja nostavasti. Vuosien 2007 ja 2008 barometrien teemat liittyivät vahvasti toisiinsa. Analyysi päätettiinkin jäsentää jakamalla syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tarkastelu omaksi kappaleekseen (5.2) ja työttömien nuorten tarkastelu omaksi kappaleekseen (5.3). Vuoden 2010 Nuorisobarometrin teemat erosivat muista barometreista ja nousivat selkeästi omaksi osa-alueekseen joka on esitelty omassa kappaleessaan (5.4).

Analyysi aloitettiin kuvailemalla syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja työttömien nuorten ryhmien sukupuoli- ja ikäjakaumia sekä sitä mikä oli heidän perhemuotonsa. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohdalla myös heidän kokemuksensa omasta

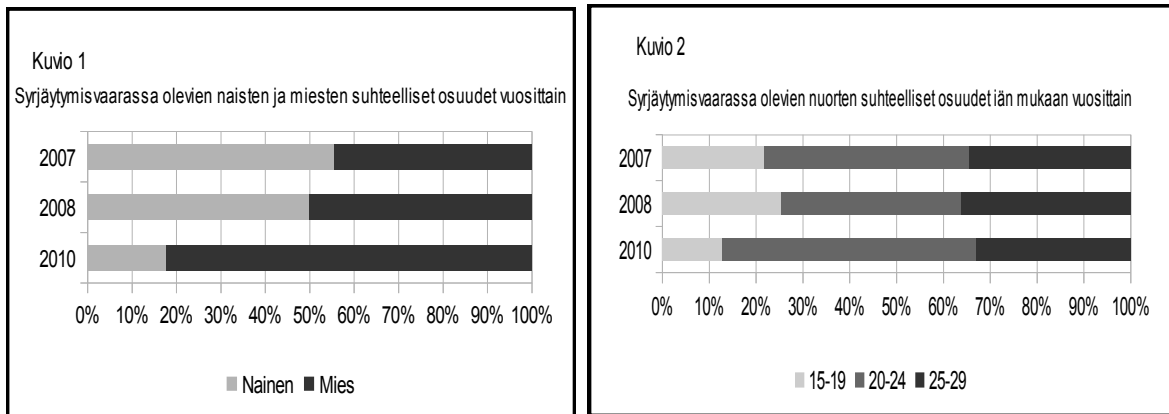
pääaisallisesta toimestansa on nostettu tarkasteluun. Kuvailun jälkeen jatkettiin vertailemalla syrjäytymisvaarassa olevien nuorten sekä työttömien nuorten ryhmien keskiarvoja muiden nuorien keskiarvoihin valitsemissani muuttujissa. Keskiarvoja vertailtiin käyttämällä yksisuuntaista varianssianalyysia, jonka avulla saatiin selville eroavatko ryhmien väliset keskiarvot tilastollisesti merkitsevästi, vai onko olemassa riski, että keskiarvojen erot johtuvat sattumasta. Aineistoista valittiin ensin hyvin laajalla haravalla erilaisia mielipiteitä ja asenteita mittaavia muuttujia, joissa arveltiin olevan eroa syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien nuorten ja muiden nuorten ryhmien välillä. Keskiarvoeroja etsittiin sekä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja muiden nuorten väliltä että työttömien nuorten ja muiden nuorten väliltä. Väittämät, joissa erot syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien ja muiden nuorten välillä olivat tilastollisesti merkitseviä (sig.<0,05) otettiin tarkempaan tarkasteluun.

Väittämät, joissa erot syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien nuorten ja muiden nuorten välillä olivat tilastollisesti merkitseviä vakioitiin kaksisuuntaisen varianssianalyysin avulla. Kaksisuuntaisella varianssianalyysilla testattiin onko mahdollista, että ero ryhmien välillä johtuisi yhdestä tai useammasta väliin tulevasta muuttujasta, jotka nousisivat syrjäytymisvaarassa tai työttömänä olemisen ohi merkitsevimmiksi erojen selittäjiksi ja häviääkö syrjäytymisvaaran tai työttömyyden aiheuttama tilastollinen merkitsevyys tässä vakioinnissa. Mahdollisista väliin tulevista muuttujista kaksisuuntaisen varianssianalyysin malliin mukaan otettiin vastaajien ikä, sukupuoli sekä vanhempien koulutustaso (Vuonna 2007). Kaksisuuntaisen varianssianalyysin mallista tarkasteltiin F-arvoja sekä merkitsevyyttä (sig.). F-arvon kertoo kuinka suuret erot kyseessä olevan muuttujan ryhmien keskiarvojen välillä on. Mitä suurempi F-arvo, sitä suuremmat erot keskiarvojen välillä. Merkitsevyyttä mittaava sig.-arvo taas kertoo kuinka suuri on sattuman todennäköisyys keskiarvoerojen tuottajana eli kuinka tilastollisesti merkitsevinä keskiarvoeroja voidaan pitää. Mitä pienempi sig.-arvo, sitä pienempi sattuman riski ja sitä suurempi tilastollinen merkitsevyys.

Kappaleisiin 5.2., 5.3 ja 5.4 on kerätty ne väittämät, joissa syrjäytymisvaaran tai työttömien ryhmän ero muihin nuoriin pysyi kaksisuuntaisen varianssianalyysin jälkeen tilastollisesti merkitsevinä. Joissain alla olevissa muuttujissa esimerkiksi eri ikäluokkien tai

miesten ja naisten välillä erot olivat suurempia kuin syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien nuorten ja muiden nuorten välillä. Voi siis olla, että esimerkiksi tarkasteltaessa sukupuolta tai ikää oltaisiin saatu aikaiseksi vielä suuremmat erot ryhmien keskiarvojen välillä, kuin mitä syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien vertailu muihin nuoriin tuottivat tuottivat. Kuitenkin kaikissa alla esitetyissä väittämässä myös syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien ja muiden nuorten väliset ovat tilastollisesti merkitseviä. Olen merkinnyt merkitsevyydet kuvioihin periteisillä tähtimerkinnöillä, joissa varianssianalyysin merkitsevyys (.sig) on luokiteltu kolmeen luokkaan: *=sig.< 0,05 eli melkein merkitsevä, **=sig.< 0,01 eli merkitsevä ja ***=sig.< 0,001 eli erittäin merkitsevä.

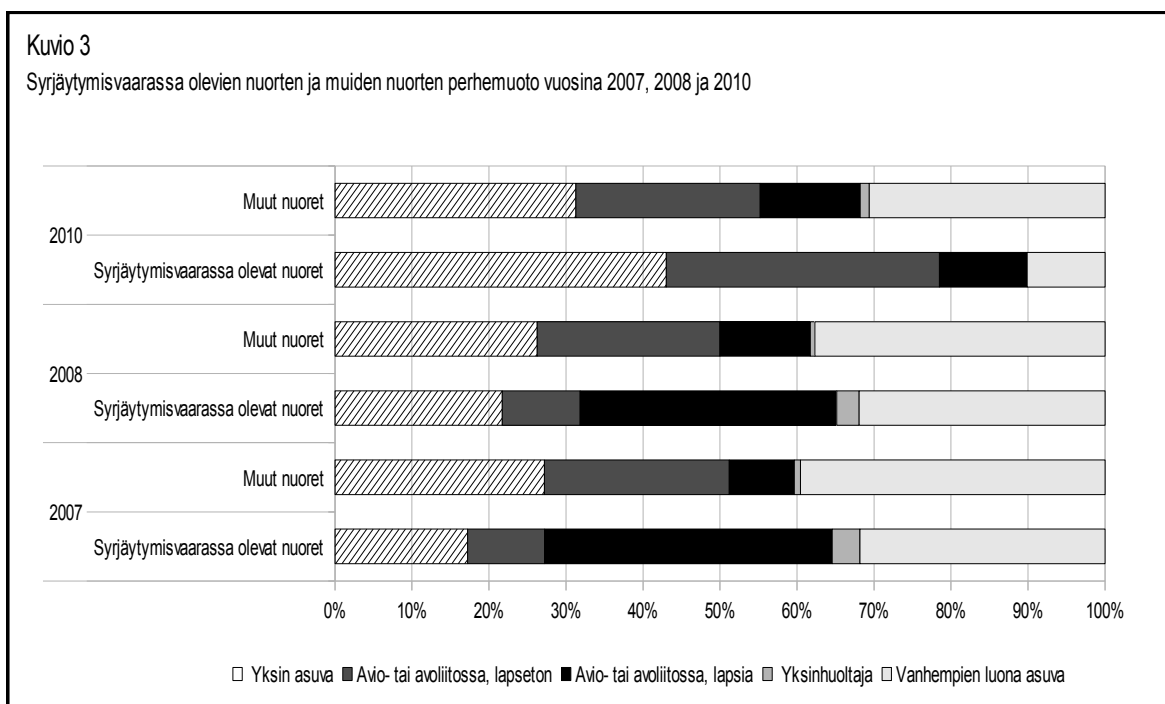
4.5. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret

Vuoden 2007 Nuorisobarometriin haastatelluista nuorista syrjäytymisvaarassa olevien ryhmään valikoitui 110 nuorta. Heistä hieman yli puolet oli naisia ja hieman alle puolet miehiä. Vuoden 2007 barometrissa syrjäytymisvaarassa olevat nuoret jakautuivat ikäryhmiin melko tasaisesti niin, että nuorimpien ikäryhmässä oli hieman yli 20 prosenttia, keskimmaisessä hieman yli 40 prosenttia ja vanhimpien ryhmässä hieman yli 30 prosenttia syrjäytymisvaarassa olevista nuorista. Vuoden 2008 Nuorisobarometrissa syrjäytymisvaarassa olevista nuoresta tasan puolet oli naisia ja puolet miehiä. Heistä nuorimpaan ikäryhmään kuului neljännes, ja vanhempiin ikäryhmiin lähes 40 prosenttia molempiin. Vuoden 2010 Nuorisobarometrissa syrjäytymisvaarassa olevien ryhmään valikoitui oli 79 nuorta. Sukupuolijakauma erosi eniten muista barometreista. Syrjäytymisvaarassa olevia nuoria naisia oli vuonna 2010 vain hieman alle viidennes.

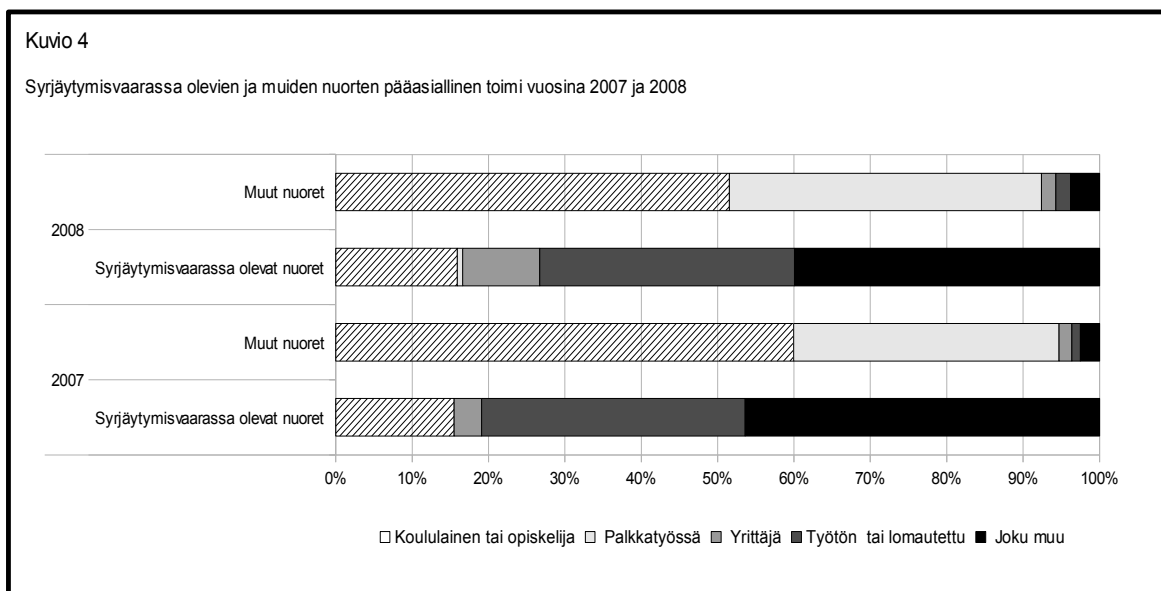
Vuoden 2010 aineisto erosi muista myös ikäjakaumien suhteen. Syrjäytymisvaarassa olevista nuorista vain vähän yli 10 prosenttia kuului nuorimpien ryhmään, yli puolet keskimmäisen ryhmään ja reilu kolmannes vanhimpien nuorten ryhmään.

Kuviosta 3 nähdään, että vuosina 2007 ja 2008 syrjäytymisvaarassa olevista suuri osa oli avio- tai avoliitossa olevia nuoria, joilla oli lapsi. Tämä kertoo luultavasti siitä, että syrjäytymisvaarassa olevien joukkoon on tullut paljon vanhempainvapaalla olevia nuoria. Vuoden 2010 Nuorisobarometrissa on erikseen annettu kysymykselle ”Mikä on pääasiallinen toimesi” vastausvaihtoehto ”vanhempainvapaalla”, joka aikaisempien vuosien vastaavasta muuttujasta puuttuu. Tämä muutos näkyy selkeänä pudotuksena kohdassa ”avio- tai avoliitossa, lapsia”. Tämä havainto vahvistaa ajatustani siitä, että vuosien 2007 ja 2008 aineistoista rakennetuissa muuttujissa, syrjäytymisvaarassa olevien joukossa on vanhempainvapaalla olevia. Kuitenkin kriteereinä ovat olleet myös kouluttamattomuus tai matala koulutus sekä opiskelemattomuus, joten kaikki syrjäytymisvaarassa olevien joukkoon seuloutuneet vanhempainvapaalla olijat täyttävät nämä kriteerit. Näin ollen valtavan suuresti ei vanhempainvapaalla olevien ryhmä välttämättä muusta syrjäytymisvaaramuuttujan joukosta poikkea.

Pekka Myrskylän (2012) raportissa syrjäytyminen osoittautui nuorten miesten ongelmaksi. Vuoden 2010 tilastoissa kaksi kolmasosaa syrjäytyneistä nuorista oli miehiä. Pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevista miehistä syrjäytyneitä oli 15% ja naisista 9,8%. Syrjäytyneiden nuorten miesten määrää lisää se, että Myrskylän aineistossa syrjäytyneiksi ei laskettu naisia, jotka hoitavat lapsiaan kotona. Vuonna 2010 oli 8443 pelkän peruskoulutuksen varassa olevia naista, jotka hoitivat lapsia kotona.

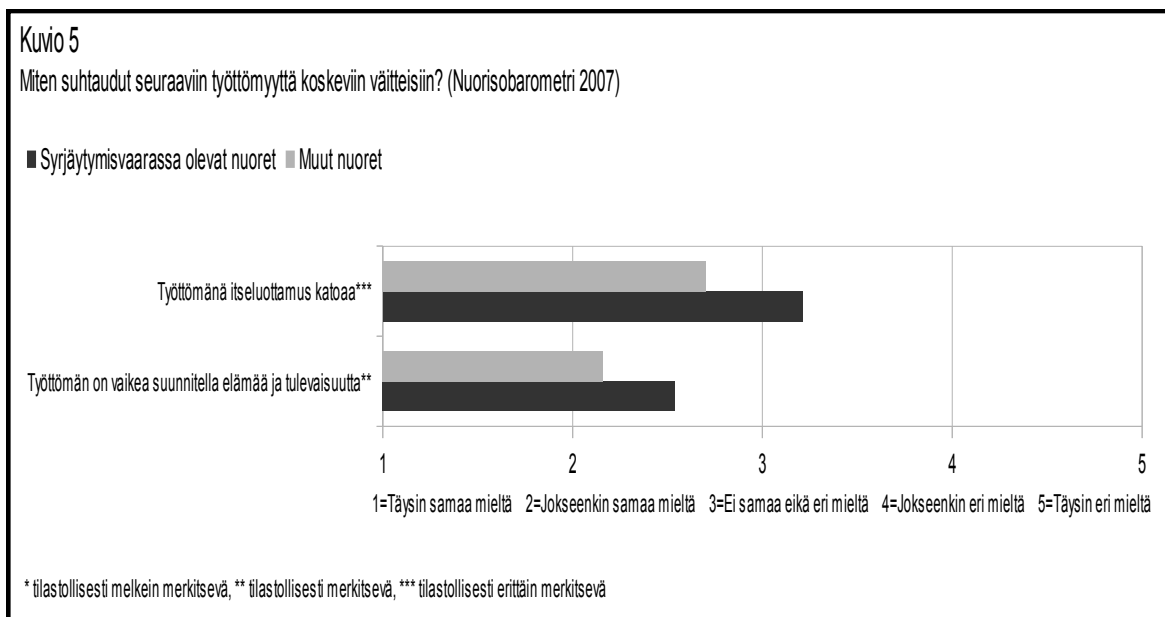
Myös Myrskylä siis viittaa siihen, että kotona lapsia hoitavat, kouluttautumattomat naiset saattaisivat lukeutua syrjäytymisvaarassa olevien nuorten joukkoon. Tämä pohdinta alleviivaa osaltaan sitä jo aiemmin todettua vaikeutta, mikä liittyy kysymykseen ketkä ovat syrjäytymisvaarassa, ja millä kriteereillä heitä voitaisiin mahdollisimman luotettavasti poimia tilastoaineistoista. (ks. s.13)

Kuvion 4 mukaan syrjäytymisvaarassa olevista 15,5% määritteli itsensä koululaiseksi tai opiskelijaksi, 46,4 % joksikin muuksi ja vain 34,5% määritteli itsensä työttömäksi tai lomautetuksi. Kaikki syrjäytymisvaarassa olevat eivät siis määritelleet itseään työttömiksi. Syrjäytymisvaarassa olevien joukossa voi olla henkilöitä, jotka eivät syystä tai toisesta lukeudu työttömiksi työnhakijoiksi esimerkiksi työvoimatoimiston kriteerien mukaan. Nämä henkilöt ovat ehkä osuvamman vastausvaihtoehdon puuttuessa vastanneet "joku muu". Voi myös olla, että jotkut syrjäytymisvaarassa olevat identifioituvat opiskelijoiksi,

vaikka eivät parhaillaan virallisesti ole minkään oppilaitoksen kirjoilla, ja ovat vastanneet ”koululainen tai opiskelija”, mutta kuitenkin vastanneet kysymykseen ”Opiskeletko parhaillaan jossain oppilaitoksessa” vastauksen ”en missään mainituista”, ja näin siivilöityneet syrjäytyneiden joukkoon tässä työssä. Kuitenkin kuvioista 4 huomataan että vertailuryhmien väliset erot pääasiallisessa toimessa ovat valtavat. Muiden nuorten joukko koostuu yli 90 prosenttisesti koululaisista tai opiskelijoista sekä palkkatyötä tekevästä nuorista.

Myös Sami Myllyniemi (2008) toteaa että jopa tilastossa työttömänä näkyvä nuori voi olla esim. pääsykokeisiin lukeva tai opintojen alkamista odottava nuori. Myllyniemi myös muistuttaa, että nuorten elämätilanteet saattavat vaihdella nopeasti ja siksi poikkileikkaustiedoista ei välttämättä voi päätellä syrjäytymisriskiä. (ks. s.13) Luultavasti joukossa ”joku muu” on kuitenkin jonkin verran myös vanhempainvapaalla olevia nuoria, joita jo edellisessä taulukossa oli pääteltävissä haarukoituneeksi syrjäytymisvaarassa olevien joukkoon. Vuoden 2010 Nuorisobarometrissa rakennetussa syrjäytymisvaaramuuttujassa on käytetty kriteerinä muuttujan ”Mikä on pääasiallinen toimesi?” kohtaa ”työtön tai lomautettu”, ja siksi sitä ei ole sisällytetty alla olevaan taulukkoon (kaikki syrjäytymisvaarassa olevat vuoden 2010 aineistossa ovat työttömiä tai lomautettuja).

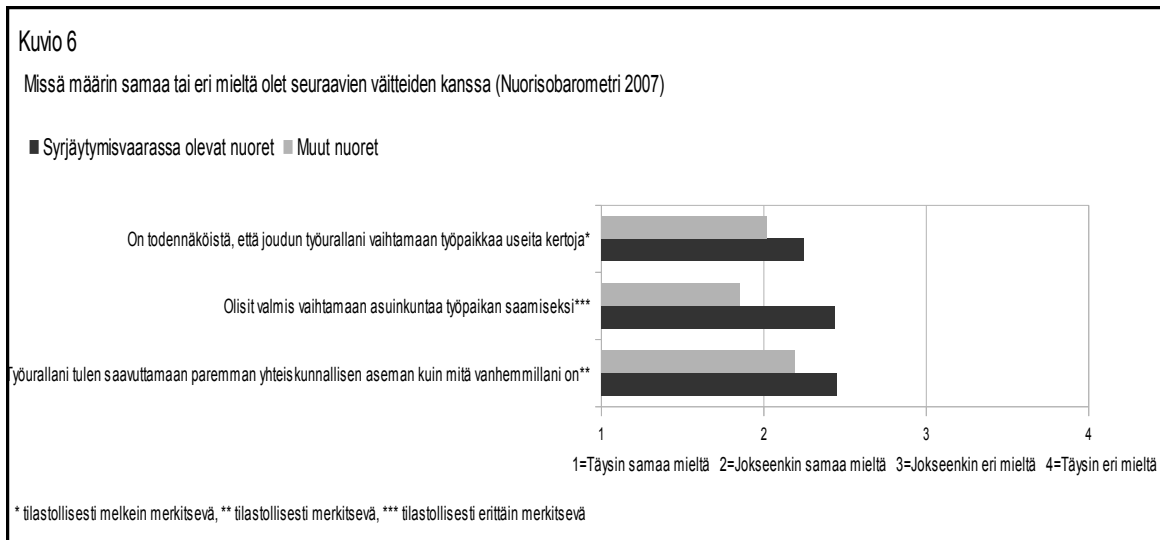

(Vakioitu iän, sukupuolen, vanhempien koulutustason ja työttömyyden suhteen)

Kuviossa 5 esitetään vuoden 2007 Nuorisobarometrin työttömyyttä koskevista väitteistä ne, jotka tuottivat tilastollisesti merkitsevän eron syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja muiden nuorten vastausten keskiarvojen välille. Molemmissa väittämissä ikäryhmien välillä erot olivat suurempia, kuin syrjäytymisvaarassa olevien ja muiden nuorten väliset erot. (*"Työttömänä itseluottamus katoaa"*: ikä $F=21$ syrjäytymisvaara $F=7,7$, *"Työttömänä on vaikea suunnitella elämää ja tulevaisuutta"*: ikä $F=37,8$ syrjäytymisvaara $F=7,6$). Myös syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja muiden nuorten vastausten keskiarvojen väliset erot säilyivät merkitsevinä.

Kuviosta voi huomata, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret olivat enemmän eri mieltä molemmista työttömyyden aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia koskevista väittämistä. He ajattelivat muita nuoria useammin, että itseluottamus ei katoa työttömyyden kohdatessa ja että työttömänä ei ole erityisen vaikea suunnitella elämäänsä ja tulevaisuuttansa. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokivat siis työttömäksi joutumisen aiheuttavan elämälleen vähemmän negatiivisia vaikutuksia kuin muut nuoret.

Voidaan arvella eron voivan johtua ainakin kahdesta vastakkaisesta selitysmallista. Yhtäältä voidaan ajatella, että syrjäytymisvaarassa nuorten viiteryhmänä voi olla joukko nuoria, joiden keskuudessa työttömyyden kokeminen on jossain määrin yleistä. Kuten aikaisemmin todettiin, voi nuorten keskuudessa olla luontevaa olla pitämättä työttömäksi joutumista leimaavana, jos omassa elämäntaparyhmässä työttömäksi joutumista ei pidetä erityisen pahana asiana (Tuohinen 1996). Toisaalta erot työttömyyden negatiivisten vaikutusten kokemisessa voivat johtua siitä, että kerran työttömäksi joutuneet nuoret ovat joutuneet jo aiemmin sopeutumaan työttömänä elämiseen ja työttömänä eläminen ei tunnu enää niin negatiiviselta kuin ehkä ensimmäisellä kerralla.

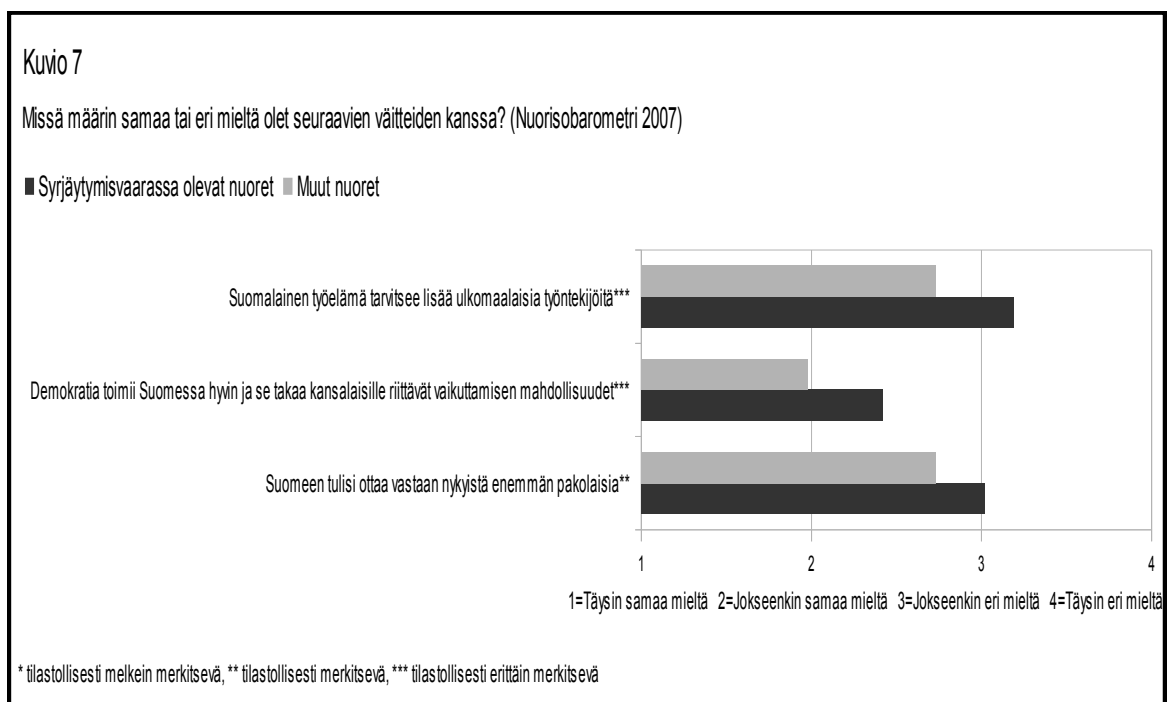
(Vakioitu iän, sukupuolen, vanhempien koulutustason ja työttömyyden suhteen)

Kuvioon 6 on poimittu vuoden 2007 Nuorisobarometrissa työuraan ja yhteiskunnalliseen asemaan liittyviä väittämiä, joissa erot syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja muiden nuorten välillä olivat merkitseviä. Kaikissa kolmessa väittämässä syrjäytymisvaara oli vakioituista muuttujista merkitsevin tai yhtä merkitsevä toisen muuttujan kanssa. Kuviosta huomataan, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret uskoivat muita nuoria enemmän olevansa samassa työpaikassa koko ikänsä tai vaihtavansa työpaikkaa vain muutamia kertoja. He olivat myös muita nuoria haluttomampia vaihtamaan paikkakuntaa työpaikan perässä. Muut nuoret uskoivat syrjäytymisvaarassa olevia nuoria useammin saavuttavansa paremman yhteiskunnallisen aseman kuin vanhempansa.

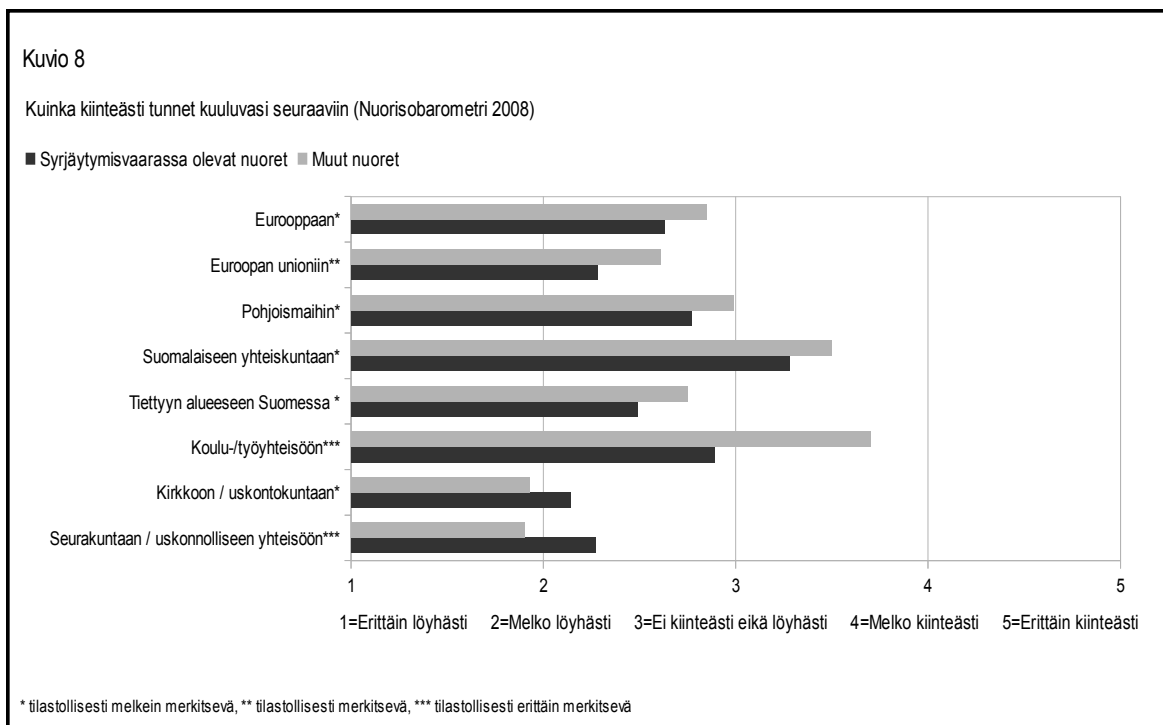
Kaksi ylintä väittämää siis kertoo, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret olivat haluttomampia vaihtamaan työpaikkaa tai varsinkaan muuttamaan työpaikan perässä toiselle paikkakunnalle. Toisaalta eroja voitaisiin selittää sillä, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret saattavat olla passiivisempia sekä eivät yhtä työorientoituneita kuin muut nuoret. Toisaalta voidaan ajatella syrjäytymisvaarassa olevien nuorten jo joutuneen kohtaamaan tilanteen, jossa he ovat joutuneet vaihtamaan työpaikkaa useasti tai ovat joutuneet vakavasti harkitsemaan paikkakunnan vaihtoa työpaikan saadakseen. Voikin siis olla, että sellaisten nuorten, jotka eivät ole joutuneet kohtaamaan jatkuvia työpaikan vaihtoksia tai muuttamista toiselle paikkakunnalle, voi olla helpompi suunnitella niin tekevänsä. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret siis saattavat olla muita nuoria rehellisempiä tässä kysymyksessä.

Alin väittämä taas kertoo, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret eivät usko saavuttavansa parempaa yhteiskunnallista asemaa kuin vanhempansa. Heillä siis näyttäisi olevan tässä suhteessa vähemmän kunnianhimoa kuin verrokkiryhmällä. Noin 50 prosentilla vuonna 2010 syrjäytymisvaarassa olleilla nuorilla jonkinasteista syrjäytymistä oli ilmennyt myös lapsuudenkodissa ja suurimman osan vanhemmilla on vain perus- tai keskiasteen koulutus. Koska syrjäytymisvaarassa olevien nuorten vanhemmat harvemmin olivat korkeasti koulutettuja tai korkean yhteiskunnallisen aseman omaavia, kysymys saattaisi olla jonkinlaisesta kohtaloon tyytymisestä.

Kuvioon 7 on kerätty vuoden 2007 Nuorisobarometrissa väittämiä jotka koskevat maahanmuuttoa ja luottamusta demokratiaan. Molemmissa maahanmuuttoa koskevissa väittämissä sukupuolten väliset erot olivat suurin selittäjä ja syrjäytymisvaarassa olevien ja muiden nuorten väliset erot toiseksi tai kolmanneksi suurin selittäjä, erojen ollen kuitenkin edelleen tilastollisesti merkitseviä. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret suhtautuivat molemmissa maahanmuuttoa koskevissa kysymyksissä maahanmuuttoon kielteisemmin kuin muut nuoret. He kokivat myös demokratian toimimisen ja sen tuomat vaikutusmahdollisuudet huonompina kuin muut nuoret.

(Vakioitu iän, sukupuolen, vanhempien koulutustason ja työttömyyden suhteen)

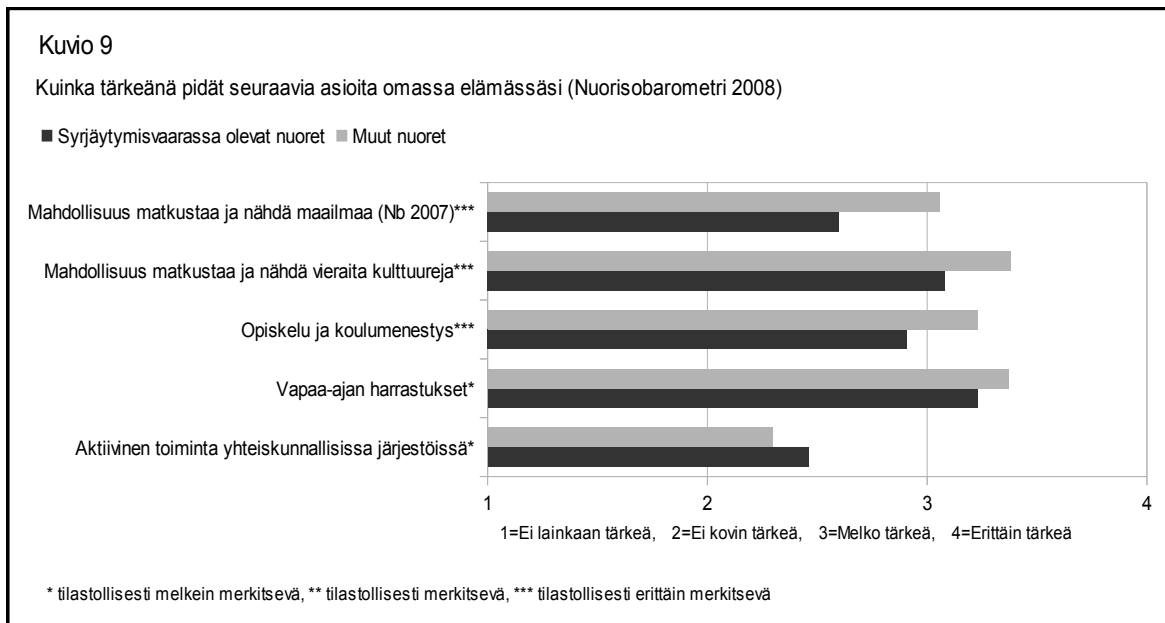
(Vakioitu iän, sukupuolen ja työttömyyden suhteen)

Kuviossa 8 esitetään vuoden 2008 Nuorisobarometreista väittämiä, jotka mittaavat kuinka kiinteästi nuoret kokevat kuuluvansa maantieteellisiin paikkoihin tai yhteisöihin. Kuvioon on poimittu väittämät, joissa ero syrjäytymisvaarassa olevien ja muiden nuorten välillä oli tilastollisesti merkitsevä sukupuolen, iän, äidin koulutustaustan, isän koulutustaustan sekä työttömyyden vakioimisen jälkeen. Kuvioista huomataan, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokivat kuuluvansa löyhemmin kaikkiin muihin esitettyihin paikkoihin tai yhteisöihin kirkkoa ja seurakuntaa lukuun ottamatta.

Joissain tapauksissa erot ovat luontevia. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ovat nimenomaan niitä nuoria, jotka eivät opiskele eivätkä käy töissä. Kuinka he voisivatkaan tuntea kiinteästi kuuluvansa koulu-/työyhteisöön. Huolestuttavalta taas tuntuu se, että syrjäytymisvaarassa olevat kokevat jo nuorella iällä kuuluvansa muita löyhemmin sekä omaan asuinalueeseensa, suomalaiseen yhteiskuntaan, Pohjoismaihin että Eurooppaan. Tosin voidaan miettiä olisiko tulos ollut erilainen jos väittämänä olisi suomalaisen yhteiskunnan sijaan ollut pelkkä Suomi. Suomalainen yhteiskunta saattaa monille vastaajille tuoda mieleen poliittisen järjestelmän ja sitä kautta heijastella samoja asioita kuin kuvion 7 demokratiaa koskevassa väittämässä.

Mielenkiintoista on, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokevat kuuluvansa muita nuoria kiinteämmin sekä kirkkoon että seurakuntaan. Helena Helveen (2002) nuorten arvoja koskevassa tutkimuksessa kävi ilmi että vain harvalle nuorelle muodostuu nykyään kristinuskon mukainen maailmankuva, vaikka suurin osa suomalaisista vielä kuuluukin kirkkoon. Moni nuori on pikemminkin pettynyt niin sanottuihin suuriin kertomuksiin.

Kuviosta 9 on havaittavissa, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokivat yhtä lukuun ottamatta kaikki mitatut, tilastollisesti merkitsevän eron tuottaneet asiat vähemmän tärkeinä kuin muut nuoret. Kun vakioitiin ikä, sukupuoli, vanhempien koulutustaustat sekä työttömyys, syrjäytymisvaara oli aina suurin (mahdollisuus nähdä maailmaa, vapaa-ajan harrastukset) tai toiseksi suurin (toiminta järjestöissä, mahdollisuus matkustaa ja nähdä vieraita kulttuureja, opiskelu ja koulumenestys) eroja tuottava muuttuja. Kaikkein eniten syrjäytymisvaara selitti eroja siinä, kuinka tärkeäksi nuoret kokivat, että ovat 35-vuotiaana saavuttaneet mahdollisuuden matkustaa ja nähdä maailmaa.

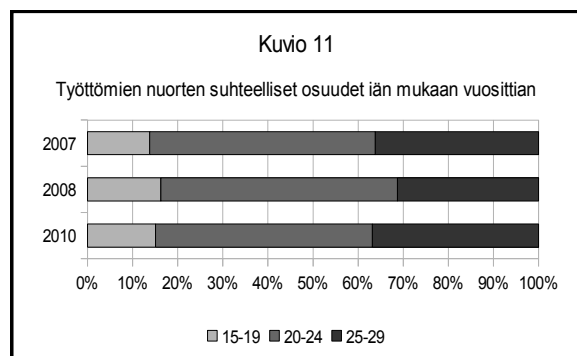
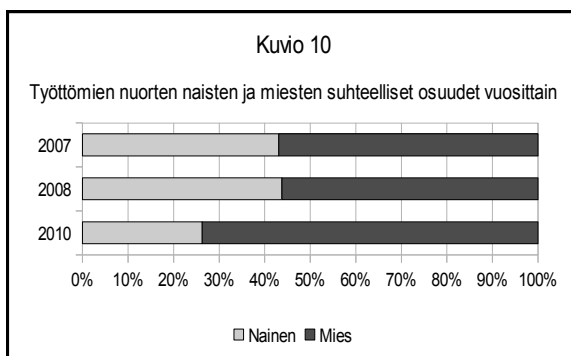
(Vakioitu iän, sukupuolen ja työttömyyden suhteen)

Voidaan pohtia kertooko tämä omaan elämään ja tulevaisuuteen liittyvien väittämien kokeminen vähemmän tärkeinä, samasta kunnianhimon madaltumisesta, kuin mistä oletettiin kertovan omaa yhteiskunnallista asemaa verrattuna vanhempien yhteiskunnalliseen asemaan koskeva väite. (Kuvio 6) Ovatko syrjäytymisvaarassa olevat

nuoret jo luopuneet haaveista matkustaa ja nähdä maailmaa vai kertooko vähempi maalimaan tutustumisen halu kenties epäluuloon tai pelkoon vieraita kulttuureita kohtaan. Tällaisesta epäluulosta tai pelosta voisi johtua myös syrjäytymisvaarassa olevien nuorten negatiivisempi suhtautuminen maahanmuuttoon. (Kuvio 7)

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten mielipiteet ja asenteet erosivat merkittävästi muiden nuorten mielipiteistä ja asenteista. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokivat työttömyyden negatiiviset vaikutukset vähemmän elämää ja tulevaisuuden suunnittelua haittaavina tekijöinä. He eivät pitäneet ponnistelua työpaikan saamiseksi yhtä tärkeänä kuin muut nuoret, ja uskovat muita nuoria harvemmin saavuttavansa vanhempiaan paremman yhteiskunnallisen aseman. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret suhtautuivat negatiivisemmin maahanmuuttoon ja kokivat enemmän epäluottamusta demokratian toimimiseen kuin muut nuoret. He kokivat kuuluvansa muita nuoria löyhemmin koulu- tai työyhteisönsä, suomalaiseen yhteiskuntaan sekä kaikkiin mitattuihin maantieteellisiin paikkoihin. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret näkivät kaikki elämän eri osa-alueisiin liittyvät asiat muita nuoria vähemmän tärkeinä.

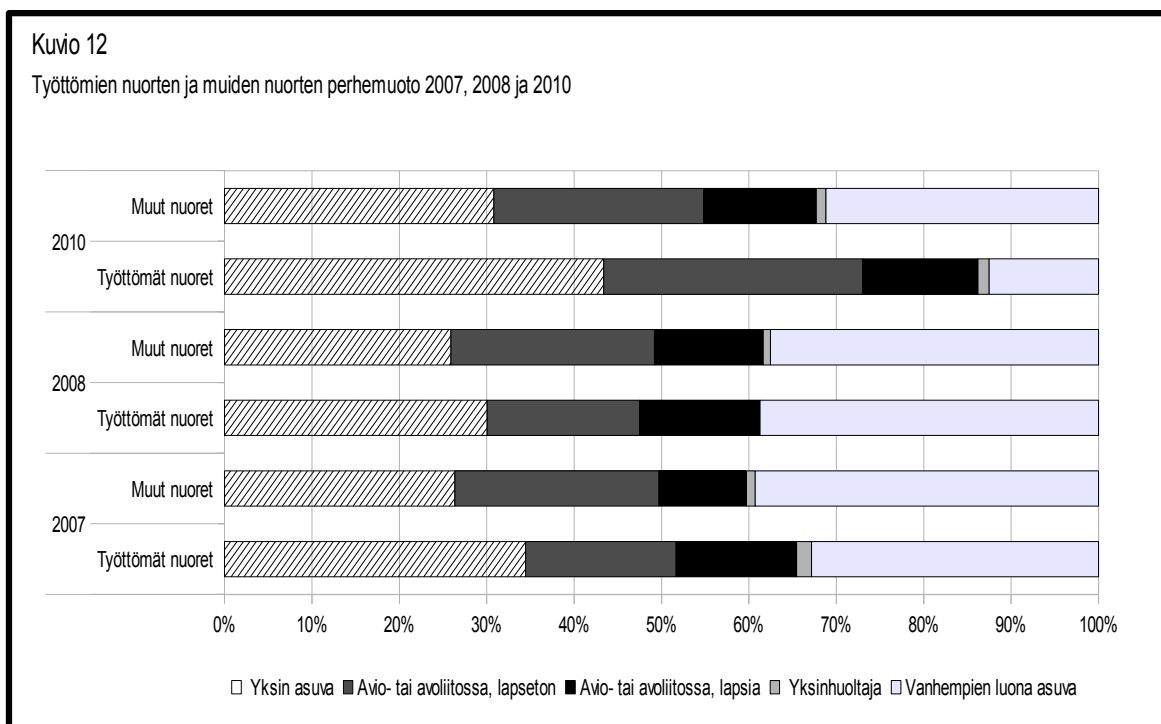
4.6. Työttömät nuoret

Vuoden 2007 Nuorisobarometrissa työttömiä nuoria oli vain 58. Heistä vähän yli neljäkymmentä prosenttia oli naisia ja alle kuusikymmentä prosenttia miehiä. Työttömistä nuorista 15-19 -vuotiaita oli noin 15 prosenttia, 20-24 -vuotiaita tasan 50 prosenttia ja 25-29 -vuotiaita noin 35 prosenttia. Vuoden 2008 Nuorisobarometrissa 138 työttömän nuoren sukupuolijakauma oli lähes sama kuin vuoden 2007 barometrissa. Ikäjakauma vuonna

2008 oli myös lähellä edellisvuotta. 15-19 -vuotiaita hieman yli 15 prosenttia, 20-24 -vuotiaita hieman yli 50 prosenttia ja 25-29 -vuotiaita noin 30 prosenttia. Vuoden 2010 Nuorisobarometrin sukupuolijakauma erosi eniten muiden barometrien jakaumasta. Siinä 152 työttömästä naisista oli vain vähän yli 25 prosenttia ja miehiä hieman alle 75 prosenttia. 2010 aineistossa 15-19 -vuotiaita oli noin 15 prosenttia, 20-24 -vuotiaita 48 prosenttia ja 25-29 -vuotiaita yli 36 prosenttia.

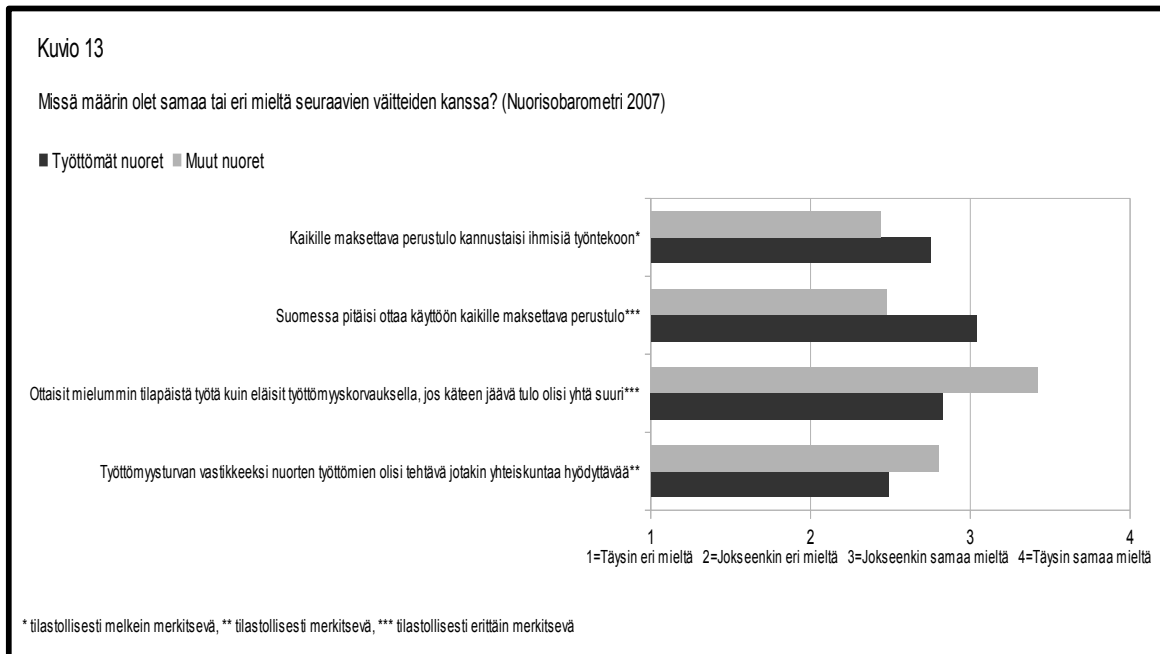
Työttömien nuorten ikäjakaumat olivat siis melko tasaisia kaikkina vuosina. 20-24 -vuotiaita oli kaikissa aineistoissa hieman muita enemmän ja 15-19 -vuotiaita taas hieman muita vähemmän. Tämä liittyy siihen, että 15-19 -vuotiaat ovat usein vielä opiskelijoita, eivätkä siksi lukeudu niin usein työttömien joukkoon. 20-24 -vuotiaana taas on tyypillistä olla koulutuksen ja työelämän siirtymäkohdassa, jolloin työttömyys on yleisempää kuin muissa ikäluokissa.

Kuviosta 12 huomataan että vuosien 2007 ja 2008 aineistoissa työttömien nuorten perhemuodoissa ei juurikaan ole poikkeamia muiden nuorten perhemuodoista. Suurimmat poikkeamat löytyvät vuoden 2010 aineistossa. Vuonna 2010 työttömistä nuorista huomattavasti suurempi osuus asui yksin kun vastaavasti muista nuorista suurempi osa asui

vanhempien kanssa. Tämä ero voi selittyä sillä, että kun nuori haluaa muuttaa omilleen, tarvitsee hän jostain omaa toimeentuloa ja ensimmäinen askel monelle nuorelle on ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi.

Kuvioon 13 on poimittu ne perustuloon sekä työttömyyteen liittyvät väittämät, joissa erot työttömien nuorten ja muiden nuorten välillä olivat iän, sukupuolen, sekä syrjäytymisvaaran vakioimisen jälkeen edelleen tilastollisesti merkitseviä. Työttömyysturvaa koskevilla väitteillä työttömyys on vakioiduista muuttujista eniten eroja tuottava, perustuloa koskevilla väittämässä sukupuoli ja ikä tuottivat enemmän eroja kuin työttömyys.

(Vakioitu iän, sukupuolen, vanhempien koulutustason ja syrjäytymisvaaran suhteen)

Työttömät nuoret uskoivat muita nuoria enemmän perustulon työllistävään voimaan ja halusivat että perustulo otettaisiin käyttöön Suomessa. Nykyisten työttömyysturvakäytänteiden seurauksena työtön saattaa joutua pohtimaan tarkkaan tilapäisen ja matalasti palkatun työn vastaanottamisen seurauksia taloudelliseen tilanteeseensa. Onkin hyvin ymmärrettävää, että tällaisia laskutoimituksia mahdollisesti pohtimaan joutuneet, työttömyyden kokeneet nuoret ovat enemmän perustulon kannalla kuin muut. Toisaalta ne, jotka ovat töissä tai suunnittelevat työllistyvänsä nopeasti opiskelujen jälkeen saattavat ottaa paremmin huomioon perustulon rahoituksen

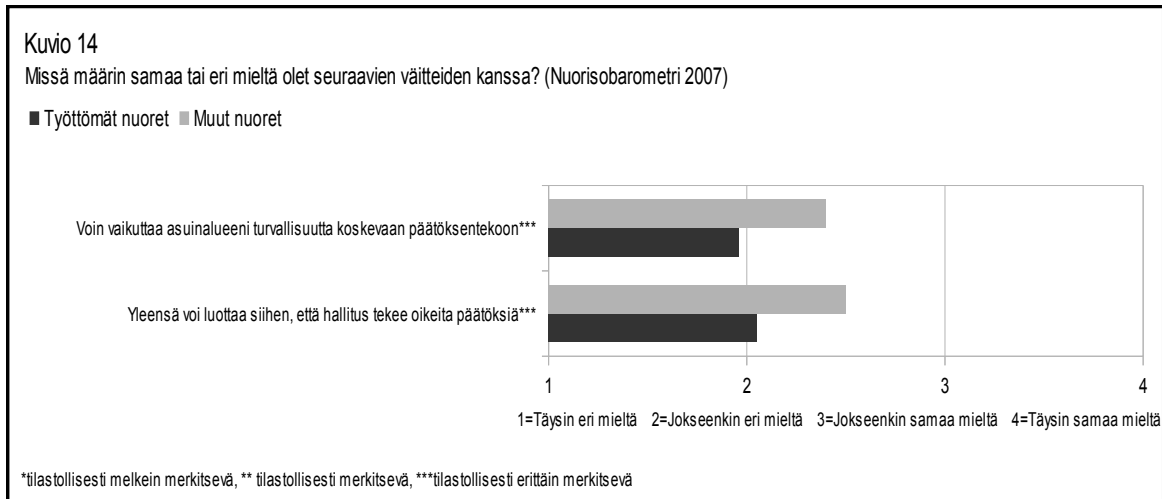
kustannukset työssä käyvälle väestölle.

Työttömät nuoret kokivat muita nuoria enemmän, että työttömyysturvaa ei pitäisi sitoa yhteiskuntaa hyödyttävään toimintaan. Yksilölle lienee aina hankalaa se, että aikaisemmin vastikkeettoman etuuden eteen täytyisi ryhtyä tekemään työtä, eli työttömyyskorvauksen sijaan että työttömyyskorvauksen saa vastikkeetta, korvauksen saamiselle asetettaisiin ehtoja. Työttömät nuoret ottaisivat myös selkeästi muita nuoria harvemmin vastaan tilapäistä työtä, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri kuin työttömyyskorvaus. Kyseessä voi osassa tapauksista olla passivoituminen ja halu saada edelleen ”helppoa rahaa” ilman työpanosta. On varmasti paljon työttömiä nuoria, jotka ottaisivat vastaan mitä tahansa työtä, mutta yhtä varmasti on myös olemassa se joukko, joka laskelmoivasti käyttää sosiaalietuuksia maksimaalisen määrän (ks. esim. Lahti 2007a). Siihen, miksi osa työttömistä nuorista näin käyttäytyy, voidaan esittää monenlaisia arvailuja. Ehkä jotkut ovat jo osittain passivoituneet tai töihin menon kynnyks on kasvanut liian suureksi, jotkut saattavat oleilla kotona työttömyyskorvauksen varassa, vain koska se on mahdollista ja jotkut saattavat olla päihderiippuvaisia tai pitkäaikaissairaita, joilla ei varsinaisia työnteon edellytyksiä ole, mutta työttömyystukikuukausia on vielä jäljellä.

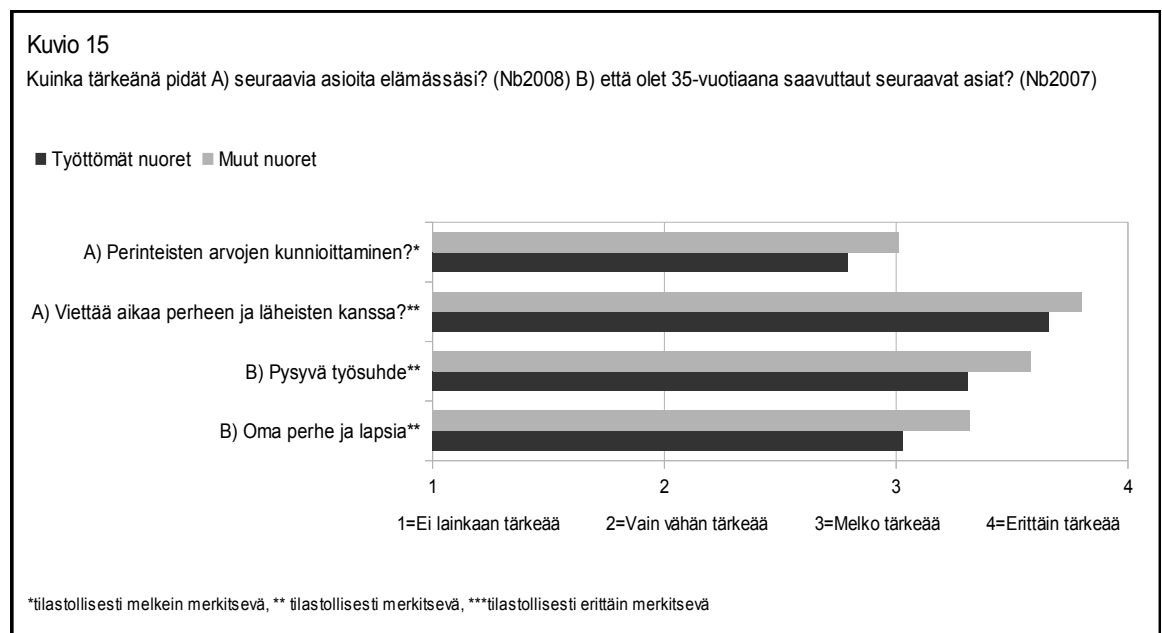
Joillekin työttömille nuorille työn saaminen tuntuu linkittyvän suoraan tulojen hankintaan. Työttömät nuoret tuntuvat muita nuoria harvemmin näkevän lyhyissä, taloudellisesti merkityksettömissä, työsuhteissa tai työttömyyskorvausta vastaan tehtävässä yhteiskuntaa hyödyttävässä työssä (tai vapaaehtoistyössä) niiden mahdollisuutta johtaa myöhemmin paremmin palkattuun työhön ja sitä kautta ulospääsyyn työttömänä olemisesta. Ikään kuin he olisivat jo heittäneet toiveet työllistymisestä romukoppaan.

Kuviossa 14 on väittämiä, jotka koskevat koettuja vaikutusmahdollisuuksia sekä luottamusta demokratian toimimiseen. Työttömät nuoret kokivat selkeästi muita nuoria vähemmän voivansa vaikuttaa asuinalueensa turvallisuutta koskevaan päätöksentekoon. Tämän väitteen voi katsoa mittaavan koettuja vaikutusmahdollisuuksia kunnallispolitiikassa sekä erilaisten paikallisjärjestöjen kautta. Työttömät nuoret kokivat myös etteivät juurikaan voi luottaa siihen, että hallitus tekee oikeita päätöksiä. He kokivat siis epäluottamusta tai vaikutusmahdollisuuksien alentumista sekä paikallisdemokratiaa

että kansallista demokratiaa kohtaan. Euroopan komission valkoisessa kirjassa (2001) todettiin merkittävän osan eurooppalaisista nuorista menettäneen luottamustaan päätöksentekoeleimiin. Nuorten todettiin kanavoivan tyytymättömyyttään virallisiin vaikuttamiskanaviin osallistumalla yhteisöjen ja järjestöjen toimintaan.

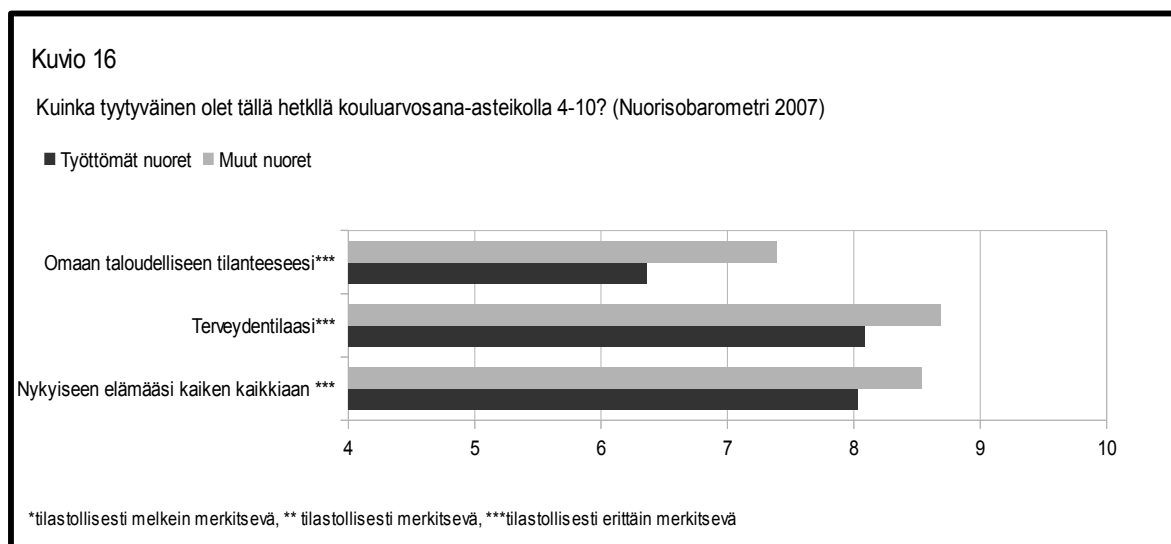
(Vakioitu iän, sukupuolen, vanhempien koulutustason ja syrjäytymisvaaran suhteen)

(Vakioitu iän, sukupuolen, vanhempien koulutustason(2008) ja syrjäytymisvaaran suhteen)

Kuviosta 15 huomataan, että työttömät nuoret kokivat pysyvän työsuhteen saavuttamisen sekä oman perheen saamisen muita nuoria vähemmän tärkeäksi. Kuitenkin myös työttömien nuorien keskiarvot ovat kaikissa väittämässä lähellä melko tärkeää tai sen yli,

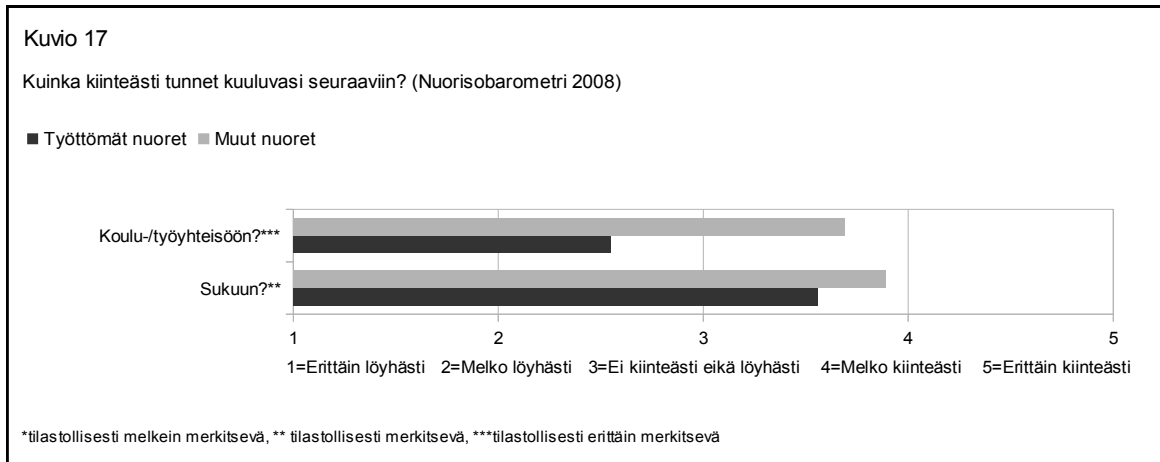
eli sekä perinteisten arvojen kunnioittaminen, perhearvot että pysyvän työsuhteen saavuttaminen oli työttömille nuorille tärkeää, mutta muille nuorille vielä tärkeämpää. Olennaista tässä kysymyksessä sekä työttömien nuorten, että syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohdalla (kuvio 9) on se, että he kokevat kaikki mitatut elämäalueet vähemmän tärkeiksi kuin muut nuoret. Kaikkien mitattujen elämäalueiden pitämistä vähemmän tärkeinä voidaan pitää eräänlaisena välinpitämättömyytenä. Työttömyyden on todettu vaikuttavan laajasti psyykkiseen hyvinvointiin sekä mielenterveyteen, myös itsetunto sekä minäkuva saattavat olla koetuksella. Työttömänä myös työssäkäynnin positiiviset sivutuotteet jäävät saavuttamatta, jolloin säännöllinen päiväohjelma sekä oman perhepiirin ulkopuoliset sosiaaliset kontaktit voivat vaarantua. (Kauppinen ym. 2010) Näyttäytyykö välinpitämättömyys työttömien nuorten kohdalla psyykkisen hyvinvoinnin heikkenemisen yhtenä ilmenemismuotona tai mahdollisesti pettymysten aikaansaamana tunteena siitä, että ei halua edetä elämässä, vaan tyytyy siihen mitä on saavuttanut?

(Vakioitu iän, sukupuolen, vanhempien koulutustason ja syrjäytymisvaaran suhteen)

Kuvioon 16 on kerätty tyytyväisyyteen tai tyytymättömyyteen liittyviä väittämiä. Työttömät nuoret olivat muita nuoria tyytymättömämpiä sekä omaan taloudelliseen tilanteeseensa, terveydentilaansa että elämäänsä kaiken kaikkiaan. Vaikka erot eivät ole suuria, ovat ne kuitenkin tilastollisesti erittäin merkitseviä. On ymmärrettävää, että työttömyyden pitkittyessä tyytymättömyys elämään saattaa madaltua. Yllättävää on se, että jo nuoruudessa koettu työttömyys näyttäisi madaltavan sekä terveydentilaan että koko elämää kohtaan koettua tyytyväisyyttä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että

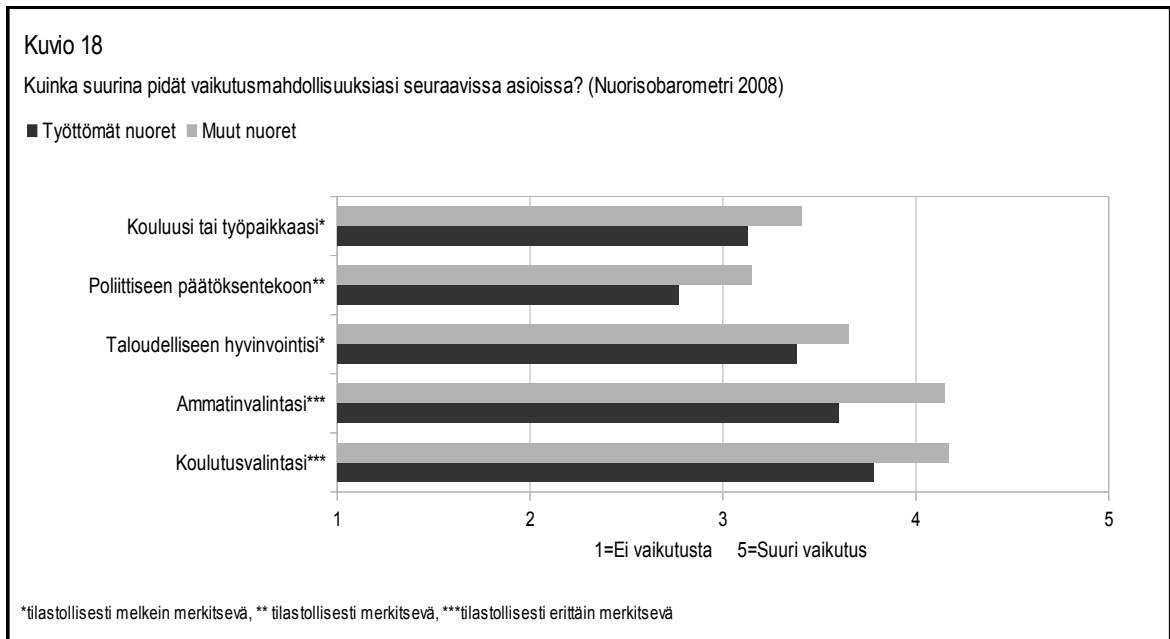
etenkin pitkään työttömänä olleilla on ilmennyt selvästi yleisemmin puutteita hyvinvoinnissa kuin työllisillä. Suurimmat erot työllisten ja työttömien välillä ovat ilmenneet taloudellisissa ja terveydellisissä ongelmissa, sekä terveystalvelujen saannissa. Työllisillä kaikki tutkitut hyvinvoinnin puutteet olivat melko harvinaisia. (Kauppinen ym. 2010)

(Vakioitu iän, sukupuolen ja syrjäytymisvaaran suhteen)

Työttömät nuoret kokivat kuuluvansa muita nuoria löyhemmin sekä koulu/työyhteisönsä että sukuunsa. On luontevaa ajatella, että työttömäksi itsensä luokitelleet nuoret kuuluvat muita löyhemmin koulu/työyhteisöön, koska on todennäköistä että heiltä puuttuu se kokonaan. Sukuun löyhemmin kuuluminen taas tuntuu yllättävämmältä. Olisi helppo kuvitella, että työyhteisön puuttuessa työttömät nuoret kääntyisivät nimenomaan perhe- tai sukuyhteisön puoleen. Tuloksiin saattaa vaikuttaa se, jos nuoret ovat kokeneet suvun tarkoittavan perheen ulkopuolista, kaukaisempaa sukua. Tämä ei kuitenkaan selitä sitä, miksi muut nuoret kokevat kuuluvansa sukuun kiinteämmin kuin työttömät nuoret.

Kuviosta 18 voidaan huomata, että työttömät nuoret myös kokivat omaavansa muita nuoria vähemmän vaikutusmahdollisuuksia kaikilla mitatuilla ja tilastollisesti merkitsevän eron tuottaneilla elämänalueilla. Joitain tuloksista voi selittää suoraan työn ja toimeentulon puuttuminen. Vaikutusmahdollisuudet työpaikkaan eivät voi olla suuret, jos työpaikkaa ei ole. Samoin on luontevaa, että työttömyyskorvauksen varassa elävä henkilö kokee pystyvänsä vaikuttamaan taloudelliseen hyvinvointiinsa vähemmän, kuin palkkatyötä tekevä henkilö.

(Vakioitu iän, sukupuolen ja syrjäytymisvaaran suhteen)

Sen sijaan yllättävämpää on se, että vaikutusmahdollisuudet ammatinvalintaan, koulutusvalintaan ja varsinkin poliittiseen päätöksentekoon koettiin madaltuneiksi. Jonkinlaista selvyyttä koulutus- ja ammatinvalintaan liittyviin vaikutusmahdollisuuksiin saataisiin, jos pystyttäisiin tarkastelemaan kyseisten nuorten koulumenestystä. Jos työttömäksi ajautuneet nuoret eivät ole menestyneet koulussa, voi olla että heidän mahdollisuutensa hakeutua haluamaansa koulutukseen on ollut rajoittunutta. Madaltuneet vaikutusmahdollisuudet ammatinvalintaan taas saattavat selittyä itse työttömyydellä. Varsinkin pelkän peruskoulutuksen varassa oleville nuorille voi olla tyypillistä mieltää ammatti sen perusteella, mitä työtä he milloinkin tekevät. Työttömät nuoret saattavat kokea että eivät ole pystyneet vaikuttamaan ammatinvalintaansa koska eivät ole saaneet työpaikkaa, jossa ammatti määräytyisi.

Työttömien nuorten vastausten keskiarvot erosivat merkittävässä määrin muiden nuorten keskiarvoista. Työttömyys näyttää vaikuttavan nuorten kokemuksiin yllättävän voimakkaasti. Työttömien nuorten voidaan nähdä olevan muita nuoria passiivisempia työnhaun ja itsensä kehittämisen suhteen. He kokevat kaikki mitatut, tilastollisen eron tuottaneet väittämät muita nuoria vähemmän tärkeiksi, sekä olivat heitä tyytymättömämpiä sekä taloudelliseen tilanteeseensa, terveyteensä että elämänsä kokonaisuutena. Työttömät nuoret myös kokivat omaavansa muita nuoria vähemmän vaikutusmahdollisuuksia sekä

omaan elämäänsä liittyvissä asioissa että yhteiskunnallisissa asioissa.

4.7. Epävarmuus ja turvattomuus

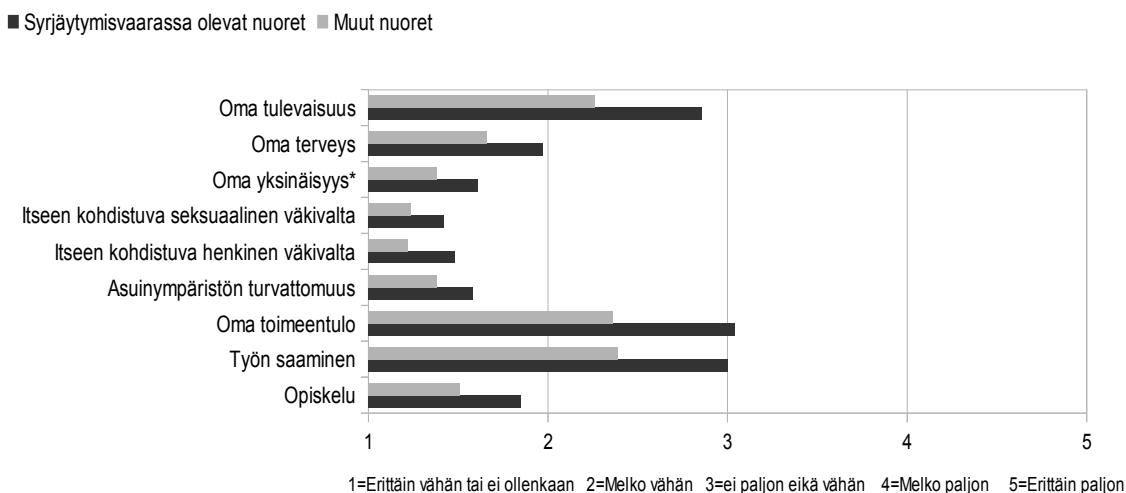
Vuoden 2010 Nuorisobarometrin painotusalueita olivat ulko- ja turvallisuuspolitiikka ja niihin liittyvät uskomukset sekä käsitykset maanpuolustuksesta. Nuorisobarometrin pääpainotusalueet eivät varsinaisesti osuneet tutkielmani alueelle, mutta kiinnostuin tutkimaan muuttujia, joissa kartoitettiin epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksia, sekä asenneulottuvuuksia.

Aloitin analyysini vertailemalla syrjäytymisvaarassa olevien nuorten sekä työttömien tai lomautettujen nuorten ryhmien keskiarvoja muiden nuorien keskiarvoihin valitsemissani muuttujissa. Vertailin em. keskiarvoja käyttämällä yksisuuntaista varianssianalyysia (One Way ANOVA), jonka avulla sain selville eroavatko ryhmien väliset keskiarvot tilastollisesti merkitsevästi, vai onko riski, että keskiarvojen erot johtuvat sattumasta. Epävarmuutta ja turvattomuutta mittaavan muuttujan keskiarvojen vertailu yksisuuntaisella varianssianalyysilla tuotti tilastollisesti merkitsevän, mielenkiintoisen eron sekä työttömien että syrjäytymisvaarassa olevien ryhmien ja muiden nuorten keskiarvojen eroissa. Niinpä lähdin käsittelemään vuoden 2010 barometria omana osa-alueenaan, epävarmuuden ja turvattomuuden näkökulmasta.

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohdalla muuttujan kahdestatoista väittämästä tilastollisesti merkitsevä ero löytyi yhdeksästä väittämästä. Tilastollisesti merkitsevästi eroavissa väittämässä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ryhmään kuuluvat nuoret kokivat aina enemmän epävarmuutta ja turvattomuutta kuin muut nuoret. (Kuvio 21) Sama ilmiö oli havaittavissa myös verratessa työttömien nuorten- sekä muiden nuorten ryhmien keskiarvoja. Tosin tässä tapauksessa tilastollisesti merkitseviä eroja löytyi viidestä väittämästä, mutta kaikissa niissä työttömien nuorten ryhmässä koettiin enemmän epävarmuutta ja turvattomuutta itseen kohdistuvissa asioissa. (Kuvio 22)

Kuvio 21

Kuinka paljon koet turvattomuutta seuraavien asioiden takia? Henkilökohtaiseen elämään liittyvät väittämät. (Nuorisobarometri 2010)

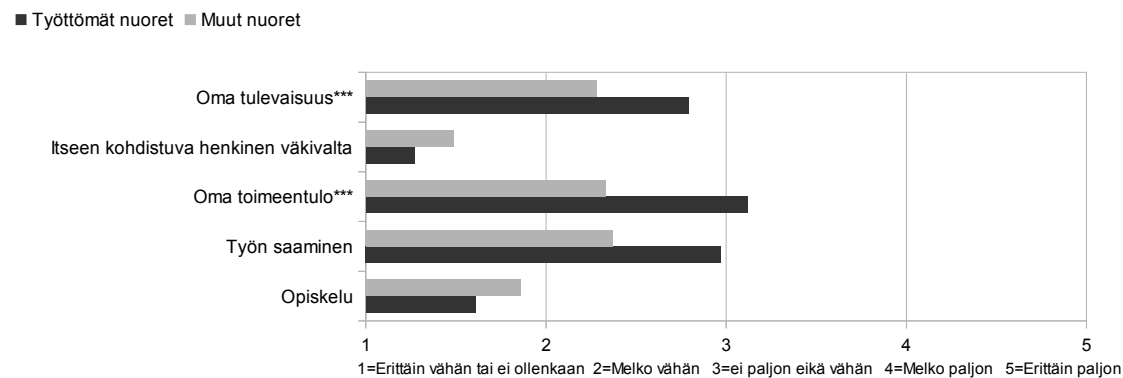

* tilastollisesti melkein merkitsevä myös iän, sukupuolen ja työttömyyden vakioimisen jälkeen

(Ei vakioitu. Ikä ja sukupuoli nousivat selittämään erot yhtä lukuun ottamatta kaikissa muissa väittämässä)

Kuvio 22

Kuinka paljon koet turvattomuutta seuraavien asioiden takia? Henkilökohtaiseen elämään liittyvät väittämät (Nuorisobarometri 2010)

*** tilastollisesti erittäin merkitsevä myös iän, sukupuolen ja syrjäytymisvaaran vakioimisen jälkeen

(Ei vakioitu. Ikä ja sukupuoli nousivat selittämään erot kahta lukuun ottamatta kaikissa muissa väittämässä)

Riitta Vornanen ja Janissa Miettinen (2010, 205) muodostivat artikkelissaan vuoden 2010 Nuorisobarometrin epävarmuutta ja turvattomuutta mittaavien muuttujien väittämistä kuusi faktoria. Oman elämän riskejä mittaavan muuttujan väittämät jakautuivat kahdelle faktorille, jotka Vornanen ja Miettinen nimesivät uhriksi joutumisen riskit -faktoriksi

(itseän kohdistuva seksuaalinen väkivalta, itseän kohdistuva fyysinen väkivalta, itseän kohdistuva henkinen väkivalta, oma syrjäytyminen, oma yksinäisyys, asuinympäristön turvallisuus ja oma terveys) sekä henkilökohtaisen elämän riskit -faktoriksi (oma toimeentulo, oma turvallisuus, työn saaminen, perheenjäsenten turvallisuus, opiskelu). Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohdalla eroja verokkiryhmään löytyi sekä uhriksi joutumisen riskejä mittaavista väittämistä että henkilökohtaisen elämän riskejä mittaavista väittämistä. Työttömien nuorten kohdalla taas yhtä lukuun ottamatta kaikki väittämät ovat oman elämän riskejä mittaavia.

Epävarmuutta ja turvattomuutta mittaavat väittämät tutkittiin myös kaksisuuntaisen varianssianalyysin avulla. Tavoitteena oli tarkastella nouseeko vastaajien ikä tai sukupuoli syrjäytyneisyyttä tai työttömyyttä tärkeämmiksi selittäjiksi epävarmuutta ja turvattomuutta mittaaville väittämille. Molempien muuttujien kaikista väittämistä ainoastaan kolmessa väittämässä erot työttömien nuorten ja muiden nuorten välillä jäivät voimaan suurimpana vaikuttajana. Kaikissa muissa tapauksissa joko ikä tai sukupuoli nousi selittämään keskiarvojen eroja syrjäytymistä ja työttömyyttä enemmän. (Kuviot 21 ja 22).

Koska ikä ja varsinkin sukupuoli nousivat työttömyyttä ja syrjäytymistä tärkeimmiksi selittäjiksi, lähdettiin näitä tutkimaan lisää. Kaikissa omaan elämään liittyvissä väittämässä tytöt ja naiset kokivat enemmän epävarmuutta ja turvattomuutta kuin pojat ja miehet. Tämän muuttujan kaikissa väittämässä erot olivat tilastollisesti merkitseviä. Myös yhteiskuntaan liittyvissä väittämässä tytöt ja naiset kokivat yhtä lukuun ottamatta kaikissa väittämässä enemmän epävarmuutta kuin pojat ja miehet. Mielenkiintoinen ilmiö löytyi myös kun epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksia tarkasteltiin ikäryhmittäin. Henkilökohtaisen elämän epävarmuutta ja turvattomuutta mittaavissa väittämässä, ei tilastollisesti merkitsevistä havainnoista löytynyt mitään yhtenäistä linjaa. Kun taas tarkasteltiin epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksia kohdistuen yhteiskunnallisiin riskeihin, kokivat 20-24 -vuotiaat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta aina vähemmän epävarmuutta ja turvattomuutta kuin 15-19 -vuotiaat tai 25-29 -vuotiaat.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

1990-luvulla alkanut ja 2000-luvulla jatkunut muutos suomalaisessa yhteiskunnassa ja hyvinvointivaltiokehityksessä näyttäytyy vahvasti eriarvoisuutta lisäävänä. Aktiivisen investointien korostaminen passiivisten tulonsiirtojen sijaan on johtanut aktiivisen sosiaalipolitiikan läpilyömiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Aktiivisen sosiaalipolitiikan myötä vastuuta omasta pärjäämisestä on alettu siirtää entistä enemmän yhteiskunnan heikoimmassa asemassa oleville toimijoille. Tämän vastuun jakamisen seurauksena on alettu puhua jopa poiskäännyttämisestä tai uloslyömisestä, kun työttömyys- tai sosiaalitukien varassa elävät ihmiset pakotetaan luukulta toiselle vähimmäisturvan perässä. Lähtökohtien tasa-arvosta on siirrytty mahdollisuuksien tasa-arvoon. Taloudellisuudesta, tehokkuudesta ja kilpailukyvyistä on tehty yhteiskunnan ensisijaisia tavoitteita ja yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevien etujen ajaminen on jäänyt niiden jalkoihin. Jakopolitiikkaa on alettu pitää vanhanaikaisena ja tehottomana, kun taas varojen kartuttamisen nimeen kuuluu vanhoa. Toisaalta eriarvoistumiskehitys tuntuu leimaavan kaikkia länsimaisia yhteiskuntia. Valtiot näyttävät olevan voimattomia tuon kehityksen edessä tai ainakin sen kääntäminen tuntuu olevan todella vaikeaa. (Julkunen 2006, Hänninen & Palola 2010)

Julkunen (2006) esittää kaksi valonpilkahdusta, joiden voidaan nähdä helpottavan eriarvoistumiskehitystä länsimaisissa yhteiskunnissa. Toinen on äitien työssäkäynnin lisääntyminen. Lapsuudessa koetulla köyhyydellä on todettu olevan laajoja vaikutuksia elämään aikuisena. Lapsiperheiden köyhyyden ja pienituloisuuden väheneminen voisi siis osaltaan auttaa katkaisemaan köyhyyden kierrettä. Toinen eriarvoistumiskehitystä mahdollisesti jarruttava tekijä ovat sellaiset yhteiskunnalliset rakenteet, jotka sisältävät mahdollisuuden sosiaaliseen liikkuvuuteen. Suomalaisessa yhteiskunnassa on viime vuosina ollut taantumista sekä äitien työmarkkina-asemassa että lapsiperheiden köyhyydessä. Sen sijaan sosiaalinen liikkuvuus on ollut kasvussa.

Heinosen (1999) yli vuosikymmen sitten kirjoittama teoria suomalaisen yhteiskunnan jakautumisesta kolmeen ryhmään, euromenestyjiin, sinnittelijöihin ja syrjäytyneisiin tuntuu pitävän hyvin paikkansa vielä yli kymmenen vuotta sen kirjoittamisen jälkeenkin.

Heinosen mukaan euromenestyjät olivat täysimääräisesti päässeet hyötymään suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneesta voimakkaasta talouskasvusta sekä globalisaation tuomista mahdollisuuksista. He nimenomaan vastustavat passiivista jakopolitiikkaa ja kannattavat aktiiviseen osallistumiseen perustuvaa aktiivista sosiaalipolitiikkaa. Sinnittelijät taas ovat työssä käyviä, matalapalkkaisia, tyypillisesti kunnan tai valtion tehtävissä toimivia henkilöitä, jotka eivät ole päässeet hyötymään globalisaation ja talouskasvun tuomista mahdollisuuksista, mutta ovat kuitenkin pystyneet säilyttämään työpaikkansa ja pysyttelemään jossain määrin itsenäisinä, joskaan eivät niin vapaina, kuin euromenestyjät. Kolmas ryhmä, syrjäytyneet taas ovat yhteiskunnan kelkasta pudonneita, työttömiä, kouluttamattomia henkilöitä jotka ovat riippuvaisia hyvinvointivaltion tulonjakopolitiikasta ja ovat yhteiskuntapoliittisten päätösten ja toimenpiteiden viimesijaisia kohteita. Heinonen näki tulevaisuuden kehityksessä kaksi vaihtoehtoa. Joko ryhmien väliset erot tulisivat entisestään kärjistymään, tai sitten ryhmien välille nousisi aivan uudenlaista yhteistyötä, joka mahdollistaisi syrjäytyneiden pääsyn takaisin yhteiskunnan aktiivisiksi osallisiksi. Heinonen näki mahdollisen yhteistyön nousevan nimenomaan sinnittelijöiden ja syrjäytyneiden välille.

Syksyllä 2011 käynnistynyt, kuumaksi roihahtanut ja yhä kiihtyvä syrjäytymiskeskustelu on saanut sellaisen laajuuden, että voidaan ajatella kyseessä saattavan olla Heinosen mainitsema uudenlaisen yhteistyön kasvu. Tässä yhteistyössä mukana tuntuu, ainakin ajatuksen tasolla, olevan poliitikkojen ja virkamiesten lisäksi myös talouselämän vaikuttajia, joiden voidaan sanoa olevan melko klassisia euromenestyjien edustajia (Ahtiainen & Blåfeldt 2012, Lähteenmäki 2011). Vaikkakin Jorma Ollila ja Björn Wahlroos puhuvat syrjäytymisen yhteydessä lähinnä siitä koituvista kuluista yhteiskunnalle, on kuitenkin tärkeää, että keskustelua käydään mahdollisimman laajalla foorumilla. Nimenomaan nuorten syrjäytyminen tuntuu nyt todella olevan lähes kaikkien toimijoiden mielestä eurokriisin ohella yksi yhteiskuntamme suurimmista ongelmista.

5.1. Syrjäytyneitä, syrjäytettyjä ja syrjäytymisvaarassa olevia

Syrjäytymiskeskustelun perustalla voidaan ajatella olevan keskustelun siitä, kuinka suuri on yhteiskunnan vastuu syrjäytymisen ehkäisemisessä ja kuinka suuri vastuu yksilöllä

itsellään on omasta syrjäytymisestään. Syrjäytymisen periytymisestä on alkanut olla viitteitä jo 2000-luvun alkupuolella (Helve 2002) ja syrjäytymiskehityksen sekä hyvinvointierojen on todettu alkavan jo lapsuudessa. Jo sikiöajalta sekä varhaislapsuudesta on onnistuttu osoittamaan sekä geneettisiä että kasvuympäristöön liittyviä tekijöitä, jotka nostavat lapsen riskiä syrjäytyä myöhemmällä iällä. (Paananen & Gissler 2011a) Syrjäytymiskehityksen voidaankin joidenkin yksilöiden kohdalla katsoa alkavan jo lapsuudesta. Bauman (1988) toteaa, että ympäristö johon soiaalustumme lapsina, alkaa automaattisesti rajoittaa mahdollisuuksiamme hypätä muunlaisten kulttuurien osaksi. Mitä pidemmälle sosialisatioprosessi etenee sitä syvemmälle uppoamme tiettyyn kulttuuriin tai tiettyihin elämäntapoihin ja -arvoihin ja sitä vaikeampaa on suunnan kääntäminen.

Syrjäytymisestä puhuttaessa on hyvä muistaa, että syrjäytyminen on erittäin laaja ja moniulotteinen käsite. Osa toimijoista määrittelee syrjäytymisen työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olemisena, toinen ääripää taas hyvin laajana psyykkis-sosiaalisena ulkopuolisuutena (ks. esim. Myrskylä 2012, Hänninen 2007). Syrjäytymisen määrittely sekä käsitteenä että ilmiönä riippuu yleensä näkökulmasta ja käsillä olevan tutkimuksen tai raportin tavoitteista. Karkeasti yleistäen voitaisiin sanoa, että poliittispainotteisissa raporteissa ja muistioissa päädytään usein mustavalkoisempaan ja kapeampaan syrjäytymisen määrittelyyn kuin yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa. Jako on mielestäni hyvin luonteva, sillä sosiaalipoliittisten raporttien tavoitteena on useimmiten toimia uusien toimintatapojen tai lakien pohjana, ja silloin määrittelyn täytyy olla selkeää, kun taas yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tavoitteena on selittää, määrittellä tai tuottaa lisää informaatiota ilmiöistä.

Syrjäytymiskäsitteen käytöstä ja sen mallintamisesta ei vallitse yksimielisyyttä. (Myllyniemi 2008) Syrjäytymisellä voidaankin tarkoittaa hyvin monenlaista yhteiskunnan ulkopuolisuutta. Kuvaavaa on, että esimerkiksi englannin kielessä käytössä olevat sanat *marginalization* ja *exclusion* käännetään molemmat suomessa syrjäytymiseksi. Ero sanojen merkitysten välillä on kuitenkin selvä. *Marginalization* on reunalla olemista, kun taas *exclusion* on ulkopuolisuutta. *Marginalization* on siis ”lievempää” syrjäytymistä (tai syrjäytymisvaaraa), kuin *exclusion*.

Koulutuksen merkitys työttömyyden ja syrjäytymisen ehkäisyssä on kiistanalainen. Pelkän peruskoulun varassa olevista nuorista työelämän ja koulutuksen ulkopuolisia oli Myrskylän (2012) raportin mukaan kaksin- tai kolminkertainen määrä muihin nuoriin verrattuna. Pelkän peruskoulun varassa olevia, alle 30-vuotiaita nuoria on Suomessa 110 000, lähes kaksi ikäluokkaa. Yksi Kataisen hallituksen kärkihankkeista onkin yhteiskuntatakuun ulottaminen koskemaan myös peruskoulunsa päättäviä nuoria; vuodesta 2013 lähtien jokaiselle heistä taataan jatkumahdollisuus lukiossa, ammattikoulussa, oppisopimuskoulutuksessa tai muussa vastaavassa (Sutinen 2012). Mutta syrjäytymisvaara ei koske pelkästään peruskoulun varassa olevia nuoria. Myös ammatillisen koulutuksen suorittaneet nuoret, jotka ovat koulutuksen jälkeen jääneet ilman töitä ovat vaarassa ajautua yhteiskunnan ulkopuolelle. Työttömyysriskin on todettu olevan sitä suurempi, mitä vähemmän nuorella on koulutusta (Järvinen & Vanttaja 2005).

Yhtä mieltä monet nuorten syrjäytymistä tutkineet ovat kuitenkin siitä, että nuorista puhuttaessa on syrjäytymisen sijaan puhuttava syrjäytymisvaarasta. Tässä työssä on teorioita esiteltäessä käytetty niitä termejä, joita kyseinen kirjoittaja on itsekin käyttänyt. Analyysiosiossa ja aina viitattaessa tämän työn analyyseihin on käytetty syrjäytymisvaara-termiä. Tämän tutkielman empiirisessä osuudessa jouduttiin tekemään karkeita rajanvetoja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ryhmää luotaessa. Aikaisempiin teorioihin nojaten syrjäytyneiksi määriteltiin ne nuoret, joilla ei ollut opiskelupaikkaa, jotka eivät käyneet töissä ja joilla oli matala koulutus, tai ei koulutusta lainkaan. Analyysivaiheessa huomattiin, syrjäytymisvaarassa olevien nuorten joukossa olevan jonkin verran myös vanhempainvapaalla olevia nuoria. Kaikki vanhempainvapaalla olevat nuoret eivät tietenkään ole syrjäytymisvaarassa. Kuitenkin todettiin, että niitä vanhempainvapaalla olevia nuoria, jotka tässä työssä syrjäytymisvaarassa olevien ryhmään seuloutuivat, yhdistää se, että he ovat kaikki joko perus- tai ammatillisen koulutuksen varassa.

5.2. Syrjäytymisvaarassa olevan nuoren profiili

Tässä tutkielmassa tutkimuskysymyksenä oli selvittää eroavatko syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja työttömien nuorten mielipiteet muiden nuorten mielipiteistä Nuorisobarometriä vastausten perusteella? Tarkentavina kysymyksinä olivat miten

syrjäytymisvaarassa oleminen tai työttömyys vaikuttavat nuorten mielipiteisiin ja kokemuksiin ja minkälainen kuva syrjäytymisvaarassa olevista nuorista sekä työttömistä nuorista piirtyy verrattuna muihin nuoriin.

Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret olivat lähes yhtä usein miehiä, kuin naisiakin. Heitä löytyi kaikista kolmesta ikäryhmästä. He määrittivät pääasialliseksi toiminnakseen työttömyyden (n.35%), opiskelun (n.15%) tai jonkun muun (n.45%). Kuitenkin heistä kaikki olivat vastanneet, että eivät opiskele tällä hetkellä missään oppilaitoksessa. Syrjäytymisvaarassa olevia nuoria asui kaikissa kysytyissä perhemuodoissa, joskin avio- tai avoliitossa elävien lapsettomien sekä vanhempinsa luona asuvien määrät olivat jonkin verran vähäisempiä kuin muilla nuorilla.

Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokivat työttömyyden aiheuttamat haittavaikutukset huomattavasi harmittomimpina asiana kuin muut nuoret. He ajattelivat muita nuoria useammin, että itseluottamus ei katoa työttömyyden kohdatessa ja että työttömän ei ole erityisen vaikea suunnitella elämäänsä. Yhtäältä nämä tulokset voidaan nähdä positiivisessa valossa. Onhan hyvä jos työttömyyttä kohdannut nuori ei vaivu epätoivoon vaan kokee pystyvänsä edelleen suunnittelemaan elämäänsä sekä säilyttämään itseluottamuksensa. Toisaalta tulokset voivat kertoa siitä, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret eivät pidä työttömäksi joutumista yhtä pahana asiana kuin muut nuoret. Nuorten keskuudessa voi olla luontevaa olla pitämättä työttömäksi joutumista leimaavana, jos omassa elämäntaparyhmässä työttömäksi joutumista ei pidetä erityisen pahana asiana (Tuohinen, 1996). Tällaisen työttömyyden normalisoitumisen ei voi erityisesti nähdä kannustavan ponnistelemaan ulos tilanteesta, jossa palkkatyötä tai opiskelupaikkaa ei ole. Voi olla, että työttömyyden haittavaikutusten väheksyminen johtuu myös siitä, että työttömyyttä elämänsä aikana kohdanneet nuoret eivät halua myöntää työttömyyden olevan haitallista, koska samalla he tulisivat määritelleeksi itsensä muita heikompaan asemaan. Erityisen haitallisena tilanteena voisi pitää sitä, jos kyseessä on syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ajautuminen tai ajaminen kohti ”syrjäytymisen kulttuuria”, jossa työttömyys- tai toimeentuloturvan varassa eläminen koetaan osaksi tavallista elämää. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokivat, etteivät ole yhtä valmiita ponnistelemaan työpaikan saavuttamiseksi, kuin muut nuoret. He olivat vähemmän

valmiita vaihtamaan työpaikkaa useita kertoja työpaikan saavuttamiseksi sekä huomattavasti vähemmän valmiita muuttamaan työn perässä toiselle paikkakunnalle. Näiden tulosten voi osaltaan katsoa vahvistavan sitä kuvaa, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ovat jossain määrin tottuneet elämään ilman ansiotyötä sekä ilman opiskelupaikkaa, eikä työn saamiseksi tarvittava ponnistelu tunnu yhtä merkittävältä kuin mitä se muiden nuorten mielestä tuntuu.

Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokivat muita nuoria useammin, että eivät tule elämässään saavuttamaan parempaa yhteiskunnallista asemaa, kuin mitä heidän vanhemmillaan on. Havainto on merkittävä, ei pelkästään siksi että se korostaa syrjäytymisvaarassa elämisen passivoivaa vaikutusta, vaan myös siksi, koska sen voidaan katsoa kertovan huono-osaisuuden periytymisestä. Myrskylän (2012) mukaan noin puolet nyt syrjäytymisvaarassa olevien nuorten vanhemmista on itsekin työttömiä tai syrjäytyneitä. Nuoren syrjäytymisvaaraan joutumista ennustaa vanhempien sosioekonomisen aseman lisäksi myös heidän koulutustasonsa. Kun otetaan huomioon, että Myrskylän tutkimuksen mukaan syrjäytymisvaarassa olevat nuoret tulevat jo lähtökohtaisesti heikommasta yhteiskunnallisesta asemasta, kuin muut nuoret saa se, että he kokevat muita nuoria harvemmin saavuttavansa vanhempiansa paremman yhteiskunnallisen aseman uuden valon. Havainnosta voidaan päätellä, että Suomessa pelkän peruskoulutuksen varaan jättäytyminen ja sen mukanaan tuomat riskitekijät periytyvät sukupolvelta toiselle. Samansuuntaisia tuloksia ovat saaneet vuoden 1987 ikäluokkaa seuraavissa tutkimuksissaan Reija Paananen ja Mika Gissler (Gissler 2011). Vanhempien matalan koulutustaustan on huomattu olevan voimakkaasti ennustamassa ongelmien ilmenemistä nuoruudessa ja varhaisaikuisuudessa. Pelkän peruskoulutuksen varaan jättäytyneiden vanhempien lapsilla havaittiin korkeakoulututkinnon suorittaneiden vanhempien lapsiin nähden moninkertaisesti mielenterveysongelmia, toimeentulotuen käyttöä, rikollisuutta sekä huostaanottoja tai sijoituksia. Lisäksi pelkän peruskoulutuksen varassa olevien vanhempien lapsista vajaalla 40 prosenttia oli myös saanut pelkän peruskoulutuksen, kun korkeakoulututkinnon suorittaneiden vanhempien lapsista heitä oli noin 10 prosenttia. Näyttää siis siltä, että Suomessa kuilu hyvä- ja huono-osaisten välillä olisi entisestään kasvamassa ja että Suomessa saattaisi olla käynnissä jonkinlainen alaluokkaistumisen kulttuuri.

Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret suhtautuivat muita nuoria negatiivisemmin maahanmuuttoon. He kokivat hyvin voimakkaasti, että Suomeen ei tarvita lisää ulkomaalaisia työntekijöitä ja että Suomeen ei pitäisi ottaa nykyistä enempää pakolaisia. Ainakin ensimmäisessä, ulkomaalaisia työntekijöitä koskevassa väittämässä negatiivisuus selittynee sillä, että koetaan työvoiman lisääntyvän tarjonnan heikentävän omia mahdollisuuksia työmarkkinoilla. Myös yleisesti kyse voi olla siitä, että on vaikea nähdä toisten hätää ja avuntarvetta, jos oman elämän perusasiat eivät ole järjestyksessä.

Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokivat muita nuoria *vähemmän luottamusta demokratian toimimiseen* ja demokratian tuomiin vaikutusmahdollisuuksiin. He myös *kokivat kuuluvansa löyhemmin* kaikkiin muihin yhteiskunnallisiin instituutioihin ja maantieteellisiin alueisiin, paitsi kirkkoon ja seurakuntaan. Työ- tai koulutuspaikkaan löyhemmin kuuluminen on tietysti luonnollista seurausta siitä, jos sellaista ei kyselyhetkellä ole ollut. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kokemusta siitä, että he kuuluivat löyhemmin myös suomalaiseen yhteiskuntaan voi selittää se, että he ovat kokeneet termin ”suomalainen yhteiskunta” jollain tasolla poliittiseksi termiksi ja tulleet arvioineeksi poliittiseen järjestelmään kuulumista. Syynä voi myös olla se, että työn ja opiskelupaikan puuttuessa kosketuspintoja suomalaiseen yhteiskuntaan saattavat olla vain sosiaali- ja työvoimaviranomaiset. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret *kokivat kaikki mitatut asiat itselleen vähemmän tärkeiksi* kuin muut nuoret. Tästä voidaan päätellä että he saattavat olla välinpitämättömämpiä oman elämänsä ja tulevaisuutensa tapahtumia kohtaan.

Tutkimuskysymyksen osana oli selvittää *minkälainen kuva syrjäytymisvaarassa olevista nuorista piirtyy Nuorisobarometrien vastausten perusteella*. Tämä kuva voitaisiin esittää viiden pääkohdan avulla (Taulukko 23).

Taulukko 23	
<i>Syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla näytti ilmenevän</i>	
1)	<i> muita nuoria löyhempää yhteiskuntaan kuulumista.</i> Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokivat kuuluvansa muita nuoria löyhemmin lähes kaikkiin yhteiskunnallisiin instituutioihin tai maantieteellisiin alueisiin. (Kuvio 8)
2)	<i>alentunutta kunnianhimoa ja välinpitämättömyyttä.</i> Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokivat muita nuoria useammin etteivät tule saavuttamaan parempaa yhteiskunnallista asemaa kuin vanhempansa. (Kuvio 6) He myös pitivät kaikkia mitattuja asioita vähemmän tärkeämpinä kuin muut nuoret. (Kuvio 9)
3)	<i>työttömyyden haittavaikutusten vähättelyä.</i> Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kokivat ettei työttömänä oleminen vaikeuta elämän- tai tulevaisuuden suunnittelua ja että työttömäksi joutuminen ei vaikuta itsetuntoon. (Kuvio 6)
4)	<i>haluttomuutta ponnistella työpaikan saamiseksi.</i> Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret olivat muita nuoria haluttomampia muuttamaan toiselle paikkakunnalle työtä saadakseen sekä kokivat, että eivät tule elämänsä aikana vaihtamaan työpaikkaa yhtä usein kuin muut nuoret. (Kuvio 6)
5)	<i>pelkoa tai epävarmuutta vieraita kulttuureja kohtaan.</i> Syrjäytymisvaarassa olevat suhtautuivat muita nuoria negatiivisemmin maahanmuuttoon (kuvio 7) sekä kokivat vähäisempää halua matkustaa ja ja nähdä muita kulttuureja (kuvio 9).

5.3. Nuorison työttömyyttä vai nuorisotyöttömyyttä

Perinteisen suomalaisen työetiikan mukaan vain ne ovat arvokkaita, jotka ovat mukana työelämässä (Helve 2002). Myös suurimmalle osalle nuorista työn ja ammatin hankkiminen on edelleen samanlainen itsestäänselvyys, kuin mitä se oli heidän vanhempiansa sukupolvelle (Tuohinen, 1996). Työttömyydellä on havaittu olevan monenlaisia vaikutuksia työttömien hyvinvointiin. Työttömyyden on todettu heikentävän psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä, aiheuttavan stressiä, heikentävän itsetuntoa sekä vaikuttavan minäkuvaan, heikentävän fyysistä terveyttä, aiheuttavan muutoksia elintavoissa tai päivärytmissä sekä aiheuttavan yksinäisyyttä sosiaalisten verkostojen supistuessa. (Kauppinen ym. 2010) Nuoruudessa tai varhaisaikuisuudessa koettu

pitkittänyt työttömyys näyttää yksiselitteisesti jättävän pitkäaikaiset jäljet työttömyyttä kokeneeseen nuoreen (Hämäläinen 2002, Helve 2002, Jyrkämä 1986). Juuri nuoriin kohdistuvan työttömyyden on osoitettu olevan erityisen haitallista monestakin syystä. Yksi haitallisimmista nuorisotyöttömyyden piirteistä on sen vaikutus nuoren itsenäistymisprosessiin. Nuorten on todettu liittävän itsenäistymis- ja aikuistumisprosessin vahvasti koulutuksesta työelämään siirtymisen taitekohtaan, sekä oman kodin ja oman toimeentulon saamiseen (ks. esim. Helve 2002, Niemi 2010). Oinonen (2004) totesi tutkimuksessaan nuorten pitävän taloudellisesti itsenäisen elämän saavuttamista perheen perustamista tärkeämpänä aikuisuuden mittarina. Kaikki edellä mainitut itsenäistymisen askeleet ovat vaarassa jäädä toteutumatta, nuoren joutuessa kohtaamaan työttömyyttä ja varsinkin työttömyyden pitkittyessä. Itsenäistymisen askeleiden jäädessä puuttumaan, voi myös nuoren itsenäistymisprosessi ja sitä kautta aikuistumisen kokeminen viivästyä. Nuorena koetun työttömyyden on todettu haittaavan urakehitystä sekä lisäävän todennäköisyyttä joutua uudelleen työttömäksi (Hämäläinen 2002).

On hyvä erottaa toisistaan nuorisotyöttömyys ilmiönä ja sellainen nuoren kokema työttömyys, joka on lyhytaikaista ja ajoittuu esimerkiksi koulutusten väliin tai koulutuksesta työelämään siirtymäkohtaan. Lyhytkestoisesta nuorten työttömyydestä ei useinkaan aiheudu nuorelle kovinkaan suuria seurauksia, sen sijaan rakenteellinen nuorisotyöttömyys on yhteiskunnallinen ongelma, jonka ratkaisemiseen yhteiskunnan täytyy suunnata huomiota. Tässä työssä taustamuuttujana käytetty työttömien ryhmä saattaa koostua yhtä lailla sekä nuorista, jotka ovat väliaikaisesti työttöminä että nuorista jotka ovat jo olleet tai ajautumassa pidempiaikaiseen työttömyyteen, niin kutsuttuun nuorisotyöttömyyteen.

5.4. Työttömän nuoren profiili

Kun syrjäytymisvaarassa olevat nuoret olivat haluttomampia ponnistelemaan työnsaannin eteen ja kokivat työttömyyden haittavaikutukset vähemmän vakavina kuin muut nuoret, liittyivät työttömyyteen liittyvät, työttömiä nuoria koskevat löydökset työttömyysturvan rahalliseen määrään. Työttömät nuoret vastasivat ottavansa muita nuoria harvemmin vastaan työpaikan, jos siitä ei koituisi heille taloudellista hyötyä. He myös olivat myös

useammin sitä mieltä, ettei työttömyysturvan eteen tarvitsisi tehdä yhteiskuntaa hyödyttävää työtä. Työttömille nuorille työn saamisen ainoa hyöty näyttäisi siis olevan työstä saatava rahallinen korvaus. He olivat haluttomampi tekemään työtä ilman, että siitä seuraa taloudellista hyötyä. Työttömät nuoret eivät siis näyttäneet arvostavan työn saannin muita positiivisia tekijöitä yhtä paljon kuin muut nuoret. Työttömät nuoret myös kannattivat perustuloa muita nuoria enemmän. Sen voidaan ajatella kertovan samasta palkkakeskeisyydestä, kuin aiempien väittämien, sillä perustulon idea on, että se ei vähene tai poistu palkkatulojen kasvaessa. Työttömät nuoret arvioivat kaikilla mittareilla omaavansa vähemmän vaikutusmahdollisuuksia sekä poliittiseen päätöksentekoon, että oman elämänsä valintoihin. He näyttivät kokevan, että heillä ei ole, eikä ole ollut vaikutusta oman elämänsä kulkuun, vaan asiat tapahtuvat seurauksena jostain muusta. Jos nuori kokee, että asiat elämässä tapahtuvat seurauksena jostain muusta, kuin omista valinnoista, saattaa se johtaa tunteeseen, ettei myöskään omilla valinnoilla tai ponnisteluilla ole merkitystä.

Työttömät nuoret kokivat kaikki kysytyt asiat vähemmän tärkeiksi kuin muut nuoret. Tästä voidaan päätellä että he saattavat olla välinpitämättömämpiä oman elämänsä ja tulevaisuutensa tapahtumia kohtaan.

Työttömät nuoret olivat muita nuoria tyytymättömämpiä sekä taloudelliseen tilanteeseensa, terveydentilaansa että elämäänsä kokonaisuudessaan. Tyytymättömyys taloudelliseen tilanteeseen on varmasti suoraa seurausta työttömyyden aiheuttamasta pienituloisuudesta. Myös elämän kokonaisuuteen koettu tyytymättömyys voi olla seurausta sekä työttömyyden että taloudellisen tilanteen aiheuttamasta ahdingosta. Huomionarvoista on, että työttömät nuoret olivat muita nuoria tyytymättömämpiä myös terveydentilaansa. Voisiko nuorisobarometrivastauksissa näkyä työttömien nuorten jonkinasteinen masentuneisuus tai alaviritteisyys? 1990-luvun alussa tehty eurooppalainen vertailututkimus osoittaa että kehittyneissä hyvinvointivaltioissa asuvat nuoret näyttäisivät olevan epävarmoissa taloudellisissa oloissa eläneitä nuoria tyytyväisempiä elämäänsä. (Helve 2002, 75) Voidaan pohtia onko työttömyyden aiheuttamassa tyytymättömyydessä kysymys samasta ilmiöstä, jossa taloudellinen epävarmuus tuottaisi tyytymättömyyttä? Työttömyys näyttäisi siis vaikuttavan sekä koettuun tyytyväisyyteen että kunnianhimoon. Toisaalta vaikutuksen

voidaan ajatella olevan myös käänteinen: Se että on tyytymätön tai ei kovinkaan kunnianhimoinen, voi aiheuttaa lamaantuneisuutta ja johtaa työttömyyteen tai syrjäytymiseen.

Tutkimuskysymyksen osana oli selvittää *minkälainen kuva työttömistä nuorista piirtyy Nuorisobarometriin vastausten perusteella*. Tämä kuva voitaisiin esittää neljän pääkohdan avulla (Taulukko 24).

Taulukko 24
<i>Työttömillä nuorilla näytti ilmenevän</i>
1) <i>työstä saatavan taloudellisen hyödyn korostumista</i> . Työttömät nuoret ottaisivat muita nuoria harvemmin vastaan työtä, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri, kuin työttömyyskorvaus. He suhtautuivat muita nuoria negatiivisemmin työttömyyskorvausta vastaan tehtävään yleishyödylliseen työhön. Työttömät nuoret myös kannattivat muita nuoria enemmän perustuloa. (Kuvio 13)
2) <i>kokemuksia siitä, että omilla päätöksillä ei ole merkitystä oman elämän kulkuun</i> . Työttömät nuoret kokivat pystyvänsä vaikuttamaan muita nuoria vähemmän sekä henkilökohtaisen elämänsä valintoihin että poliittiseen päätöksentekoon. (Kuvio 14 ja kuvio 18)
3) <i>välinpitämättömyyttä</i> . Työttömät nuoret kokivat kaikki mitatut asiat vähemmän tärkeiksi kuin muut nuoret. (Kuvio 15)
4) <i>yleistä tyytymättömyyttä</i> . Työttömät nuoret olivat muita nuoria tyytymättömämpiä sekä taloudelliseen tilanteeseensa, terveydentilaansa että elämään kaiken kaikkiaan.

5.5. Ei eroja epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksissa

Syrjäytymisvaarassa olemisen ja työttömyyden kokemisen oletettiin tässä työssä vaikuttavan henkilöiden epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksiin. Oli luontevaa ajatella, että jos koulutuksesta, palkkatyöstä tai taloudellisesta hyvinvoinnista ei ole tulevaisuudessa varmuutta, aiheuttaa se epävarmuuden ja turvattomuuden tunnetta.

Analyysi kuitenkin osoitti, että erot syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien nuorten ja muiden nuorten välillä eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Kun ilmiötä tutkittiin enemmän, huomattiin, että syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien nuorten ero muihin nuoriin hävisi tarkasteltaessa samaan aikaan eri sukupuolten sekä eri ikäluokkien välisiä eroja. Näissä tarkasteluissa huomattiin, että naiset kokivat aina enemmän epävarmuutta ja turvattomuutta kuin miehet ja että ikäluokista 20-24 -vuotiaat kokivat lähes aina vähemmän epävarmuutta ja turvattomuutta kuin muut 15-19 -vuotiaat tai 25-29 -vuotiaat.

Sukupuolten välistä eroa voidaan yrittää selittää arkijärjen ja ”yleisten totuuksien” avulla. Naiset ovat varmasti alttiimpia tunnustamaan kokevansa epävarmuutta tai turvattomuutta kuin miehet. Miehisessä kulttuurissa saatetaan korostaa pelkäämättömyyttä tai itsevarmuutta, joka voi saada miehet kokemaan vähemmän epävarmuuden ja turvattomuuden tunteita tai ainakin uskottelemaan niin itselleen tai muille. Toisaalta naisille voi olla tyypillisempää pohtia asioita ennakolta ja pohdinnan ohessa tulla kokeneeksi epävarmuutta ja turvattomuutta sellaisista asioista, joita miehet eivät välttämättä ole tulleet ajatelleeksikaan.

Ikäryhmien välisiä epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksia voi selittää se, että juuri ikävuodet kahdenkymmenen ja kahdenkymmenenviiden välillä ovat vuosia, jolloin ollaan jo selvästi aikuisia, mutta mihinkään ei vielä ole kiire. Tämän ikäisille voi olla yleistä kokea kaikkivoipaisuuden tunteita ja tuntea, että kaikki mahdollisuudet ovat vielä avoinna ja tuntuvat saavutettavissa olevilta. Alle kaksikymmentävuotiaiden yli kaksikymmentävuotiaita suuremmat epävarmuuden ja turvattomuuden kokemukset saattavat johtua siitä, että he ovat teini-ikänsä loppupuolella ehkä heränneet havaitsemaan sekä yksittäisiin ihmisiin kohdistuvaa epäoikeudenmukaisuutta että koko maailmaa koskettavia katastrofeja. Yli 25-vuotiaiden epävarmuuden ja turvattomuuden tunteita taas voivat lisätä paine aikuistumisesta ja perheen perustamisesta tai jo tapahtunut perheen perustaminen, jolloin uhkakuvat taas nousevat uudella tavalla huolen aiheiksi.

5.6. Pohdinta

Tämän tutkielma edetessä ajatukset siitä, että Suomi olisi erityisen tasa-arvoinen maa, ovat

olleet aika-ajoin kovalla koetuksella. Yhteiskunnan nopea muutos kohti uusliberalistisempaa, yksilökeskeisempää ajattelua ja viimesijaisen sosiaaliturvan sitominen osaksi aktiivista sosiaalipolitiikkaa ovat vain osa siitä kuvasta, joka minulle suomalaisesta yhteiskunnasta avautui. Hänninen & Palola (2010, 20) kritisoivat vahvasti nykyään vallalla olevaa ajatusta että köyhyyden ja syrjäytymisen katsotaan helpottavan, julkisia menoja lisäämättä, jos vain köyhyyttä ja syrjäytymistä kohdanneita ihmisiä oikeasti kannustetaan ja aktivoidaan, vaikka heille ei edes aktivoiduttuaan välttämättä olisi tarjota töitä. Voidaan kuitenkin kysyä onko Suomessa tai ylipäätään missään länsimaissa yhteiskunnissa mahdollisuuksia palata ”kultaisen 80-luvun” yhteiskuntamalliin, jossa tuloerot olivat pienempiä kuin nykyisin, valtakunnassa vallitsi lähes täystyöllisyys ja hyvinvointivaltio eli kukoistuskauttaan. Tai mitä sitten 2010-luvulla olisi tehtävissä, että nykyistä tuloerojen kasvua saataisiin hillittyä niin, ettei kuitenkaan rajoitettaisi yksittäisten toimijoiden toimivaltaa liikaa. Toisaalta mieleen nousee kysymys onko tuloerojen kasvu väistämätön ilmiö kansakunnan varallisuuden kasvaessa? Onko niin, että yhteiskunnan ylittäessä tietyn hyvinvointirajan hyvinvointi alkaa automaattisesti jakautua entistä epätasaisemmin? Voisiko suomalaisen yhteiskunnan tuloerojen kasvussa olla kysymys siitä, että suomalainen yhteiskunta oli menneinä vuosikymmeninä tasa-arvoisempi siitä syystä, että varallisuutta ei yksinkertaisesti ollut ehtinyt kertyä niin paljoa kuin nykyisin ja kaikki olivat ”tasa-arvoisesti köyhiä”?

Nuorten syrjäytymisen estämisen nimeen vannovat kaikki. Mielipide-eroja syntyy siinä vaiheessa, kun aletaan puhua millä keinoin syrjäytymistä voitaisiin ehkäistä. Osa tutkijoista näkee, että vain radikaali muutos vero- ja hyvinvointipolitiikassa auttaisi nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Joidenkin mielestä taas kannustimia on säädettävä niin, että ”syrjäytyminen ei ole kannattavaa”. Suurimman osan mielestä totuus on jossain näiden välissä. Aktiivisuudesta ei syrjäytymisen tutkimisessa tai syrjäytymiskeskustelussa ole ollut pulaa. Viimeisen kymmenen vuoden aikana jo yksin nuorten syrjäytymisestä on tehty niin paljon ministeriö- ja laitostasoista tutkimusta, että sen perinpohjainen kartoittaminen tämän tutkielman puitteissa osoittautui mahdottomaksi. Akateemista tutkimusta syrjäytymisestä on vähemmän, mutta silti sitäkin on saatavilla aina 80-luvulta lähtien. Syrjäytymistutkimuksen ja -keskustelun ongelmana voidaan ajatella olevan runsaudenpula, mutta kaikkein eniten ongelmia tuottaa sen hajanaisuus ja jäsentymättömyys. Kuten Heino

ja Kuure (2009, 3) totesivat, syrjäytymistutkimusta tekevät monet, toisistaan irrallaan olevat ja toistensa tutkimuksista tietämättömät tahot.

Vesa Puuronen (2006) kirjoittaa Nuorisotutkimus-teoksen esipuheessa nuorisotyön asemasta nykypäivän Suomessa. Hänen mukaansa hyvinvointivaltion kriisin mukana ajettiin alas aikaisempina vuosikymmeninä kehitettyjä julkisia palvelujärjestelmiä, jonka seurauksena myös nuorisotyön henkilö-, tila- ja rahoitusresurssit ovat heikentyneet. Kunnallisen nuorisotyön alasajon jättämiä aukkoja paikkaamaan on käynnistetty lukuisia nuorisotyöprojekteja sekä nuorisopolitiikkaa tarkastelevia tutkimuksia. Näiden tutkimusten ja projektien seurauksena on usein onnistuttu kehittämään uusia nuorisotyön muotoja, mutta projekteista tuntuu puuttuvan pitkäjänteisyys, eikä tutkimusten ja projektien tuloksia ole pystytty siirtämään toisiin projekteihin tai osaksi varsinaista nuorisotyötä. Samalla tavalla voisi kirjoittaa nuorten syrjäytymistä, tai syrjäytymistä yleensä koskevasta tutkimuksesta. Syrjäytymisen suomalaisessa yhteiskunnassa voidaan katsoa lisääntyneen pitkälti eriarvoisuuden ja tuloerojen kasvamisen sivutuotteena. Syrjäytymistä selittämään ja sen ongelmia ratkomaan on käynnistetty lukuisia projekteja sekä tutkimushankkeita. Niiden tuloksena on saavutettu hyviä käytänteitä, sekä valtavasti tietoa syrjäytyneiden lukumääristä sekä syrjäytymiseen johtavista elämänpoluista. Voidaan kuitenkin kysyä onko niin, ettei näitä tuloksia olla täysimääräisesti osattu siirtää osaksi sosiaalipolitiikkaa sekä käytännön sosiaalityötä.

Valtiontalouden tarkastusvirasto on laskenut, että jos syrjäytyminen kestää koko odotettavissa olevan työiän, noin neljäkymmentä vuotta, on yhdestä syrjäytyneestä aiheutuva vuoden 2007 rahanarvossa laskettu kansantulon menetys noin 700 000 euroa. Julkisen talouden vastaava menetys on noin 400 000 euroa. Laskelma osoittaa, että syrjäytymisen kustannukset ovat huomattavat. Se osoittaa myös suuren osan kustannuksista muodostuvan siitä, että syrjäytyneen panos työelämässä jää yhteiskunnalta saamatta. Valtiontalouden tarkastusviraston esittämistä taloudellisista menetyksistä voidaan laskea yhtä nuorta koskeva vuosittainen keskiarvokustannus 40 vuoden työaikaolettamalla olevan 27 500 euroa. (OPM 2009, 13) On siis selvää, että pelkästään taloudelliset seikat huomioiden, nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tulisi panostaa tulevinä vuosina edelleen. Myös Heinon ja Kuuren ehdottaman yhteistyöverkoston luomista kannattaisi harkita.

Käytännön toimenpiteitä on kuitenkin tehty paljon sekä koko ajan tekeillä. Maan hallitus on laajentanut yhteiskuntatakuun koskemaan kaikkien alle 25-vuotiaiden lisäksi myös kaikkia alle 30-vuotiaita vasta valmistuneita nuoria. Yhteiskuntatakuun piiriin on myös lisätty koulutustakuu, joka takaa opiskelupaikan toisen asteen oppilaitoksessa kaikille peruskoulunsa päättävälle (Liiten 2011). Opetusministeri Jukka Gustafsson esitti MTV3:n uutisille, että opetusministeriö on valmis tutkimaan ja harkitsemaan jopa oppivelvollisuuden nostamista 18-ikävuoteen. (Mtv3 uutiset 23.4.2012)

Tämän tutkimuksen analyysien tuloksissa erot syrjäytymisvaarassa olevien tai työttömien nuorten ja muiden nuorten välillä olivat yllättävän räikeitä. Mielestäni tulosten hätkähdyttävää viestiä lisää se, että kyse on yksinomaan alle 30-vuotiaista nuorista. Kun alle 30-vuotiailla nuorilla syrjäytymisvaarassa olemisen seurauksena huomattiin mm. löyhempää yhteiskuntaan kuulumista, alentunutta kunnianhimoa ja välinpitämättömyyttä, työttömyyden haittavaikutusten vähättelyä, haluttomuutta ponnistella työsaannin eteen sekä pelkoa vieraita kulttuureja kohtaan, niin voidaan kysyä, minkälainen tilanne on, kun mennään kymmenen vuotta ajassa eteenpäin?

Tuohisen (1996) havainto siitä, että nuoret edelleen pitävät työntekoa elämän ”normaalitilana” tuntuvat ymmärrettäviltä. Työttömyys näyttääkin vaikuttavan voimakkaasti nuorten elämänasenteisiin sekä yleisen tyytyväisyyden kokemiseen. Tämän työn analyysissä työttömillä huomattiin ilmenevän mm. kokemuksia siitä, ettei omilla päätöksillä ole merkitystä elämän kulkuun, välinpitämättömyyttä sekä tyytymättömyyttä. Jyrkämä (1986, 47) tekee synkän, nuorten miesten työttömyyteen liittyvän huomion. Nuorten itsemurhaa yrittäneiden miesten elämäntilanteeseen liittyi hälyttävän usein syrjäytymiseen, usein myös työttömyyteen johtavia osatekijöitä; sekundaarinen asema työmarkkinoilla, katkeileva työhistoria, työttömyys, rahattomuus ja asunnottomuus.

Viime vuosina perheen merkityksen nuorten elämässä on havaittu olevan kasvussa. Tämä kehityssuunta on sen positiiviselta kuulostavasta ensivaikutelmasta huolimatta myös yhteiskunnan eriarvoisuutta lisäävä kehitys. Perheen merkityksen korostaminen lisää kuilua niiden nuorten välille, joiden perheillä on taloudellisia ja sosiaalisia mahdollisuuksia auttaa ja tukea nuorta ja joilta tämä tuki puuttuu. (Wyn, 2011) Perheen merkitystä lapsen

tulevaisuudelle korostaa myös juuri valmistunut terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimus (Kaikkonen ym. 2012). Se osoittaa, että vanhempien koulutustaustalla ja sosioekonomisella asemalla on vaikutusta lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lasten terveydessä ja hyvinvoinnissa havaittiin eroja myös eri asuinalueiden välillä. Ammatillisen asteen suorittaneiden äitien perheissä ylipaino oli yleisempää ja vanhempien tupakointi ja alkoholin riskikulutus olivat yhteydessä nuorten tupakointiin ja humalajuomiseen. Koulutusryhmien välillä havaittiin myös hyvin selkeät erot äidin raskauden ja imetyksen aikaisessa tupakoinnissa. Työryhmä toteaa, että sosioekonomisesta asemasta tai alueellisuudesta johtuvia terveys- tai hyvinvointieroja on vaikea poistaa ennaltaehkäisevällä hoidolla, sillä eriarvoisuus on yhteiskunnan rakenteellinen ongelma. Työryhmä näkee lainsäädännön, verotuksen ja valvonnan ohella ratkaisevan tärkeäksi myös sen, että sosiaali- ja terveystalvet ovat tasavertaisesti kaikkien saatavilla.

1990-luvun alussa tehty eurooppalainen vertailututkimus osoittaa että pohjoismaalaiset ja erityisesti suomalaiset nuoret olivat erittäin tyytyväisiä yksilönvapauteensa ja luottivat vahvasti ihmisiin. Kehittyneissä hyvinvointivaltioissa asuvilla nuorilla näyttäisi olevan epävarmoissa taloudellisissa oloissa eläneitä nuoria korkeampi subjektiivinen vapauden tunne sekä he ovat tyytyväisempiä elämäänsä. (Helve 2002, 75) Tämän tutkimuksen analyysin perusteellahan työttömät nuoret kokivat enemmän tyytymättömyyttä kuin muut nuoret ja he myös kokivat, etteivät pysty vaikuttamaan omaan elämäänsä liittyviin asioihin. Onko mahdollista, että suomalaisen yhteiskunnan sisään olisi päässyt syntymään samanlainen jakolinja hyvinvoivien ja epävarmoissa taloudellisissa oloissa elävien välille, kuin hyvinvointivaltioissa ja epävarmoissa taloudellisissa oloissa eläneiden nuorten välille?

Periaatteessahan Suomessa kaikilla on jo syntyessään tasa-arvoiset mahdollisuudet kouluttautua ja menestyä elämässä. Näin ainakin haluavat väittää ne, jotka ovat onnistuneet menestymään ja hyötymään suomalaisesta koulutusjärjestelmästä. Totuus kuitenkin on, että kaikilla ei hyvinvointivaltiossa elämisestä huolimatta ole tasa-arvoisia lähtökohtia menestyä elämässä. Bauman (1997) toteaa, että käytännössä aiempien tekojen rajoittavuus sulkee joitain ovia ja vähentää valinnanmahdollisuuksia. Jouduttaisiin unohtamaan liikaa siihen asti opittuja asioita ja aloittamaan uusien taitojen ja ominaisuuksien rakentaminen lähes tyhjästä. Hänen mukaansa elämän alkupuolella usein valitaan tai valikoituu se, mitä

taitoja ja ominaisuuksia lähdetään kehittämään. Myös vanhempien sosioekonomisella asemalla todettiin olevan vaikutusta lapsen ja nuoren elämään aina terveydestä lähtien. Myös Suomessa voidaan siis ajatella olevan lapsia ja nuoria, jotka syntyvät ja kasvavat niin heikoissa olosuhteissa, että heidän on epätodennäköisempää saavuttaa Baumanin mainitsemia taitoja ja ominaisuuksia, kuin vakaisissa oloissa kasvaneiden lasten ja nuorten.

Optimaaliseksi toimintamalliksi voitaisiin ajatella malli, jossa jo alakoulussa pyrittäisiin tukemaan jokaista oppilasta yksilöllisesti niin, että mahdollisuuksien tasa-arvon toteutuminen olisi ainakin mahdollisimman lähellä. Nythän kehitys kulkee lähinnä päinvastaiseen suuntaan, kun koulujen määrärahoja taantumalla joudutaan kiristämään ja kouluista joudutaan karsimaan paljon yleissivistävää, opetussuunnitelman ulkopuolista toimintaa sekä valinnaisuutta. Tällaisen toiminnan voidaan ajatella hyödyttävän nimenomaan sellaisia oppilaita, joilla ei muuten olisi mahdollisuuksia etsiä ja toteuttaa kiinnostuksen kohteitaan esimerkiksi vapaa-ajan harrastusten kautta. Tämän työn aineistona käytettyihin nuorisobarometreihin vastanneet nuoret ovat käyneet peruskoulunsa vuosina 1985-2010. Paljon puhutun sosiaalipoliittisen muutoksen seuraukset eivät välttämättä tuntuneet vielä 90-luvulla peruskoulunsa käyneissä sukupolvissa vaan vasta seuraavissa. Olisikin mielenkiintoista tarkastella tulevatko erot syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja muiden nuorten ryhmien välillä muuttumaan. Tämän kaltaisen tarkastelun tuloksena voitaisiin tulevaisuudessa ehkä päätellä jotain siitä, onko Suomeen syntymässä alaluokkaistumisen kulttuuria.

Tämä tutkimus ei anna vastauksia siihen, miten työttömien nuorten tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilanne pitäisi ratkaista. Mielestäni tämän tutkimuksen tulokset osoittavat kuitenkin selvästi, että yhteiskuntamme ykkösongelmaksi ei ole aiheetta nostettu nuorten syrjäytymistä. Syrjäytymisvaarassa eläminen sekä työttömyys vaikuttivat nuorten mielipiteisiin ja kokemuksiin hälyttävän voimakkaasti. Jokaisen syrjäytyneen nuoren laskettiin maksavan 700 000 €, mikäli hän pysyy työelämän ulkopuolella koko laskennallisen työuransa ajan. Nuorten syrjäytymisen inhimilliset kustannukset ovat kuitenkin vielä merkittävämmät. Syrjäytymisvaarassa on parhaillaan noin 50 000 nuorta, joista noin 30 000, syrjäytymisen kova ydin, ei ole kirjautunut työttömäksi työnhakijaksi. (Myrskylä 2012) Pelkän peruskoulutuksen varassa elää Suomessa noin 100 000 alle 30-

vuotiasta nuorta. (Liiten 2011) Määrät ovat valtavia jo sellaisenaan ja myös suhteutettaessa niitä vuosittain syntyneiden lasten määrään, joka on 2000-luvulla vaihdellut reilusta viidestäkymmenestäviidestä tuhannesta reiluun kuuteenkymmeneen tuhanteen lapseen. Kun ottaa huomioon tutkimukset köyhyyden ja huono-osaisuuden periytymisestä ja siitä, kuinka nuoruudessa koettu työttömyys saattaa horjuttaa nuoren aikuistumisprosessia ja vielä tutkimukset kuinka suuressa syrjäytymisvaarassa pelkän peruskoulun käyneet nuoret ovat, niin luvut alkavat näyttää entistä karummalta. Niiden valossa voisi olla täysin mahdollista, että Suomeen olisi syntymässä pienituloisten, köyhien ja kouluttamattomien alaluokka.

5.7. Tutkielman arviointia ja jatkotutkimusaiheita

Käytettäessä valmiiksi kerättyjä aineistoja, niinkin laajoja ja monipuolisia kuin Nuorisobarometrit, asettavat aineistot aina oman rajauksensa tutkimukselle. Käytetyt aineistot vastasivat tutkimuksen tarpeisiin erinomaisesti. Vaikka niiden puitteissa ei ollutkaan mahdollista tutkia esimerkiksi maahanmuuttajien osuutta syrjäytymisvaarassa olevista nuorista tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten päihteidenkäyttöä, ei näiden aiheiden käsittely tässä tutkimuksessa olisi ollut mahdollista, sillä tutkittava alue olisi paisunut liian laajaksi. Mielestäni valittu aihealue oli riittävän laaja ja aineistot vastasivat asettamiini kysymyksiin hyvin.

Tässä työssä olisi voitu keskittyä vielä enemmän köyhyyteen ja alaluokkaistumiseen sekä niihin johtaviin syihin. Myös syntyperältään muiden kuin suomalaisten syrjäytymisvaaraa olisi ollut mielenkiintoista tarkastella. Maahanmuuttajataustan vaikutus syrjäytymisvaaraan sekä syrjäytymisvaarassa olevien syntyperä on jätetty kokonaan tämän tutkielman ulkopuolelle. Samoin ulkopuolelle on jätetty päihdeongelmat, sekä päihteiden käytön yleisyyttä koskevat kysymykset. Työttömien ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten vanhempien koulutustasoa on tässä työssä käytetty yhtenä taustamuuttujana kaksisuuntaisessa varianssianalysissä. Vanhempien koulutustason vaikutusta nuorten syrjäytymiseen sekä syrjäytyneiden nuorten mielipiteisiin olisi myös mielenkiintoista tarkastella enemmän. Työttömyyden kestolla on varmasti vaikutusta mielipiteisiin ja kokemuksiin, tätä vaikutusta olisi myös hedelmällistä tarkastella sekä tutkia laajemmin

eroavatko syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja työttömät nuoret muista nuorista taustamuuttujien kautta tarkasteltuna. Yksi kiintoisa tutkimuskohde olisi myös selvittää yhtäältä kulutuksen merkitystä syrjäytymisvaarassa tai työttöminä oleville nuorille ja toisaalta sitä tuottavatko tai lisäävätkö kuluttaminen ja erot kulutusmahdollisuuksissa kuilua em. ryhmien välille.

Epävarmuus ja turvattomuus -ilmiö olisi mielenkiintoinen jatkotutkimuskohde. Tässä työssä sen analysointi jäi tarkoituksella pinnalliseksi, sillä pääpaino haluttiin säilyttää syrjäytymisvaaran ja työttömyyden tutkimisella. Epävarmuus ja turvattomuus -luku on analyysissä mukana, koska pinnallisestikin tarkasteltuna se tuotti mielenkiintoisia tuloksia, jotka haluttiin esitellä, vaikka luku jääkin irralliseksi muusta tutkielmasta.

Mielenkiintoinen tarkastelunkohde olisi myös se, mihin suuntaan yhteiskunta ja eriarvoistumiskehitys tulevaisuudessa lähtevät muuttumaan ja mitä syrjäytymisongelmalle tapahtuu näiden muutoksen kourissa. Taloudellisen eriarvoisuuden kasvaessa olisi mielenkiintoista tutkia myös, alkaako yhteiskuntiin syntyä hyvätuloisten syrjäytyneiden ryhmiä, vai pysyvätkö köyhyys ja syrjäytyminen edelleen yhtä tiiviisti yhteydessä toisiinsa.

6. LÄHTEET

- Ahonen, Sirkka (2003) *Yhteinen koulu: tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? Koulutuksellinen tasa-arvo Suomessa Snellmanista tähän päivään*. Tampere: Vastapaino.
- Ahtiainen, Ilkka & Blåfield, Antti (2012) *Kapitalistin muotokuva*. Helsingin sanomat. Sunnuntai. 12.2.2012. <http://www.hs.fi/verkkolehti/sunnuntai/20120212/artikkeli/Kapitalistin+muotokuva/1135270382922> (Viitattu 25.4.2012)
- Arnett, Jeffrey Jensen (2004) *Emerging Adulthood. The Winding Road From the Late Teens Through the Twenties*. Oxford University Press. New York.
- Bauman Zygmunt, (1988) *Freedom*. Open University Press. Milton Keynes.
- Bauman, Zygmunt (1997) *Sosiologinen ajattelu*. Vastapaino. Juva
- Bauman, Zygmunt (1998) *Work, consumerism and the new poor*. Open University Press. Buckingham.
- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society – Towards a New Modernity*. London. Sage Publications.
- Blom, Raimo (toim.) (2000) *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*. Hanki ja Jää. Gaudeamus. Helsinki.
- Bradley, Harriet (2005) *Winners and losers: Young people in the 'new economy'*. Teoksessa: Bradley, Harriet & van Hoof, Jacques (toim.) *Young People in Europe – Labour Markets and Citizenship*. The Policy Press. Bristol.
- Bynner, John & Parsons, Samantha (2002) *Social exclusion and the transition from school to work: The case of young people not in education, employment and training (NEET)*. *Journal of Vocational Behavior* 60 (2), 289-309
- Employment, social affairs and Inclusion (2011) European Commission. *Key figures on the employment and social situation in EU Member States* <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1006&langId=en> (Viitattu 15.5.2012)
- EU Youth Report* (2009) Commission staff working document accompanying the communication from the commission to the council, the european parliament, the european economic and social committee and the committee of the regions. An EU strategy for youth – investing and empowering. http://ec.europa.eu/youth/documents/publications/eu-youth-report_en.pdf (Viitattu 12.5.2012)
- Euroopan komission valkoinen kirja (2001) *EU:n nuorisopolitiikan uudet tuulet*. KOM(2001)681 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/com/2001/>

- com2001_0681fi01.pdf (Viitattu 14.5.2012)
- European platform against poverty and social exclusion* (2010)
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=en>
- European Research on Youth* (2009) Supporting young people to participate fully in society. The contribution of Europe Research. http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy-review-youth_en.pdf (Viitattu 14.5.2012)
- Gissler, Mika (2011) Finnish Birth Cohort 1987 –new data sources linked to health data. THL. Julkaisematon esitelmä. [http://www.aka.fi/Tiedostot/Tiedostot/LAPSET/Presentations of the annual seminar 10-12 May 2011/MGissler salve-skidi-kids Naantali2.pdf](http://www.aka.fi/Tiedostot/Tiedostot/LAPSET/Presentations%20of%20the%20annual%20seminar%2010-12%20May%202011/MGissler%20salve-skidi-kids%20Naantali2.pdf) (Viitattu 17.5.2012)
- Harinen, Päivi (2009) *Tarkastelussa taustamuuttajat*. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (3), 338–340.
- Heikkilä, Matti (2000) Syrjäytymisen tutkimus 1990-luvulla. Teoksessa: Heikkilä & Karjalainen (toim) *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Tammerpaino Oy, Tampere.
- Heikkilä, Tarja (2002) *Tilastollinen tutkimus*. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Heino, Tarja & Kuure, Tapio (toim.) (2009) *Syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja nuoret - esiselvitys. Prosessinäkökulma ehkäisevän lapsi- ja nuorisopolitiikan sekä lastensuojelun ohjaukseen, tiedonkeruuseen ja ammattikäytäntöihin*. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Osaaminen, työ ja hyvinvointi, 10 – 2009.
- Heinonen, Jari (1999) *Kohti yksilöllistä pirstoutumista vai demokraattista yhteisöllisyyttä?* *Yhteiskuntapolitiikka* 3/1999.
- Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Stakes tutkimuksia 123. Gummerus kirjapaino Oy, Saarijärvi
- Helve, Helena (2002) *Arvot, muutos ja nuoret*. Yliopistopaino. Helsinki.
- Helve, Helena (2010) Nuorten asenteet, arvot ja maailmankuvat. Teoksessa *Konsensuskokous: Nuorten hyvin ja pahoinvointi*. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Suomen Akatemia. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.
- Hämäläinen, Ulla (2002) *Koulutuksesta työelämään. Nuorten työllistymiseen vaikuttavat tekijät*. Palkansaajien tutkimuslaitos. Tutkimuksia; 83
- Hänninen, Sakari (2007) Johdanto. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Kirsi-Maria Lehtelä (toim.) *Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja*

- sosiaaliturva*. Helsinki: Stakes, 5-19.
- Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (2007) Tarve harkinnassa. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Kirsi-Maria Lehtelä (toim.) *Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikkaja sosiaaliturva*. Helsinki: Stakes, 157–191.
- Hänninen, Sakari & Palola Elina (2010) Johdatus jakojen problematiikkaan. Teoksessa: Hänninen, Sakari, Palola, Elina & Kaivonurmi, Maija : *Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa*. Teema 7. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki
- Irwin, Sarah (1995) *Rights of passage. Social change and transition from youth to adulthood*. UCL Press. London.
- Jokivuori, Pertti ja Hietala, Risto (2007) *Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. WSOY. Helsinki.
- Jones, Gill (1995) *Leaving home*. Open University Press. Buckingham.
- Jones, Gill (1997) Youth homelessness and the 'underclass'. Teoksessa: MacDonald, Robert (toim.) *Youth, the 'Underclass' and Social Exclusion*. Routledge. London.
- Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Stakes. Helsinki.
- Jyrkämä, Jyrki (1986) Nuoret sivuraiteelle? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa Armi Mikkola (toim.) *Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvuoroja*. Kansalaiskasvatuksen keskus ry. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/86. 37-58.
- Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2008) Koulutus, polarisaatio ja tasa-arvo: hyvä- ja huono-osaistuminen perus- ja keskiasteen koulutuksessa. Teoksessa Autio, Minna; Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.) *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84; Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 38; Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Suutari Minna (toim.): *Vallattomat marginaalit: yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki. 125-151.
- Järvinen, Tero & Vanttaja, Markku (2005) *Nuoret koulutus- ja työmarkkinoilla*. Helsinki:

- Nuorisoasiain neuvottelukunta. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/muut_tutkimukset/Nuoret_koulutus_ja_tyomarkkinoilla.pdf (Viitattu 15.5.2012)
- Kaikkonen, Risto; Mäki, Päivi; Hakulinen-Viitanen, Tuovi; Markkula, Jaana; Wikström, Katja; Ovaskainen, Marja-Leena; Virtanen, Suvi & Laatikainen, Tiina (toim.). (2012) *Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot*. THL:n Raportti 16/2012.
- Kauppinen, Timo, M.; Saikku, Peppi & Kokko, Riitta Liisa (2010) Työttömyyden ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksessa: Vaarama, Marja; Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos, Teema 11. Yliopistopaino. Helsinki.
- Kivelä, Suvi & Ahola, Sakari (2007) *Elämää nivelvaiheissa. Nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy*. Turun yliopisto, koulutussosiologian tutkimuskeskus. Tammisaaren Kirjapaino.
- Konsensuskokous (2010) *Nuorten hyvin ja pahoinvointi*. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Suomen Akatemia. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.
- KOM (2010) 2020: Komission tiedonanto. Eurooppa 2020 – Älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun strategia.
- Laaksonen, Helena (2000) Suomalaisen yhteiskunnan uusjako. Teoksessa: Blom, Raimo (toim.): *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*. Hanki ja Jää. Gaudeamus. Helsinki.
- Lahti, Tuukka (2007a) Ei edes työtön. Teoksessa: Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Kirsi-Maria Lehtelä (toim.) *Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva*. Helsinki: Stakes, 192-209.
- Lahti, Tuukka (2007b) Onhan se väärin mutta... Teoksessa: Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Kirsi-Maria Lehtelä (toim.) *Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva*. Helsinki: Stakes, 210-234.
- Liiten, Marjukka (2011) *Nuorten yhteiskuntatakuun valmistelu käyntiin*. Helsingin Sanomat 26.09.2011. <http://www.hs.fi/kotimaa/Nuorten+yhteiskuntatakuun+valmistelu+kayntiin/a1305545948607> (Viitattu 19.04.2012)
- Lähteenmäki, Pekka (2011) *Jorma Ollila: ”Meillä on vaarana menettää yksi sukupolvi”* Talouselämä 23.9.2011. <http://www.talouselama.fi/uutiset/jorma+ollila+meilla+on+>

- vaarana+menettaa+yksi+sukupolvi/a2003606 (Viitattu 25.4.2012)
- Lämsä, Anna-Liisa (2009) *Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa*. Oulu: Oulun yliopisto. Luettavissa osoitteessa <http://herkules oulu.fi/isbn9789514290213/isbn9789514290213.pdf>. (Viitattu 10.04.2012.)
- Lämsä, Anna-Liisa (1999) Nuorten elämänpiirit syrjäytymisen ja selviytymisen näyttämönä. Teoksessa Kuorelahti & Viljanen (toim): *Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun*. Nykypaino Oy. Helsinki. 49-60
- Marttunen, Mauri (2010) Esipuhe: Nuorten hyvin- ja pahoinvointi. Teoksessa *Konsensuskokous: Nuorten hyvin ja pahoinvointi*. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Suomen Akatemia. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.
- Morris, Lydia (1994) *Dangerous Classes. The Underclass and Social Citizenship*. Routledge, London.
- Mtv3 uutiset 23.4.2012 (2012) *Oppivelvollisuus voi kestää tulevaisuudessa 18-vuotiaaksi asti*. <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2012/04/1533650/oppivelvollisuus-voi-kesta-tulevaisuudessa-18-vuotiaaksi-asti>. Lainattu 24.4.2012
- Myllyniemi, Sami (2008) Nuorten syrjäytymistä on hyvin vaikea mitata. *Helsingin Sanomat*, Mielipide 27.3.2008.
- Niemi, Anna-Maija (2010) Työ ja työelämä nuorten ammattiopiskelijoiden ja opettajien puheessa. Teoksessa: Anu-Hanna Anttila, Kristiina Kuussaari ja Tiina Puhakka (toim.) *Ohipuhuttu nuoruus*. Nuorisotutkimusverkosto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Nuorisoasiain neuvottelukunta. Helsinki.
- Nuorisobarometri 2007 [elektroninen aineisto]. FSD2293, versio 1.0 (2007-11-23). Espoo: Suomen Gallup [aineistonkeruu], 2007. Helsinki: Opetusministeriö. Nuorisoasiain neuvottelukunta (NUORA) & Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto [tuottajat]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2007 <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/FSD2293/meF2293.html>
- Nuorisobarometri 2008 [elektroninen aineisto]. FSD2382, versio 1.1 (2009-02-26). Helsinki: Taloustutkimus [aineistonkeruu], 2008. Helsinki: Opetusministeriö. Nuorisoasiain neuvottelukunta (NUORA) & Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto [tuottajat]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2009. <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/FSD2382/meF2382.html>

- Nuorisobarometri 2009 [elektroninen aineisto]. FSD2484, versio 1.0 (2009-11-26).
Helsinki: Innolink Research [aineistonkeruu], 2009. Helsinki: Opetusministeriö.
Nuorisoasiain neuvottelukunta (NUORA) & Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
Nuorisotutkimusverkosto [tuottajat]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto
[jakaja], 2009. <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/FSD2484/meF2484.html>
- Nuorisobarometri 2010 [elektroninen aineisto]. FSD2592, versio 1.0 (2010-12-08).
Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisoasiain neuvottelukunta (NUORA)
& Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto [tuottajat], 2010.
Helsinki: Innolink Research [aineistonkeruu], 2010. Tampere:
Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2010.
<http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/FSD2592/meF2592.html>
- Nurmi, Jari-Erik (2003) Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa:
Paula Lyytinen, Mikko Korkiakangas ja Heikki Lyytinen (toim.) *Näkökulmia
kehityopsykologiaan, kehitys kontekstissaan*. WSOY. Helsinki.
- Melin, Harri (2000) Katosivatko luokat? Teoksessa: Blom, Raimo (toim.): *Mikä Suomessa
muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*. Hanki ja Jää. Gaudeamus. Helsinki
- Myrskylä, Pekka (2012) *Hukassa - Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* Elinkeinoelämän
valtuuskunnan analyysseja 2012:19.
- Oinonen, Eriikka (2004) Finnish and spanish families in gonverging Europe. Academic
Dissertation. University of Tampere. Department of Sociology and Social
Psychology.
- OPM (2003) *Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulutuksen alalla*.
Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:4
- OPM (2009) *Monialaisen viranomaisyhteistyön ja etsivän nuorisotyön lakisäätöistäminen*.
Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:22
- OPM (2011) *Vuosikatsaus 2010*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:22
- Paananen, Reija (2011) Miten nuoret aikuiset voivat? THL Kasvun kumppanit, kuukauden
teemat, marraskuu. [http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/ajankohtaista/
marraskuun_2011_teema/miten_nuoret_aikuiset_voivat](http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/ajankohtaista/marraskuun_2011_teema/miten_nuoret_aikuiset_voivat) (Viitattu 17.5.2012)
- Paananen, Reija & Gissler, Mika (2011a) Cohort Profile: The 1987 Finnish Birth Cohort,
Int. J. Epidemiol. 2011;1–5 doi:10.1093/ije/dyr03
- Paananen, Reija & Gissler, Mika (2011b) Lapsuuden köyhyys heijastuu myöhempään

- elämään, THL verkkouutinen 14.1.2011. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/uutinen?Id=23956 (Viitattu 17.5.2012)
- Palola, Elina (2010a) Euroopan uusi vuosikymmen. Teoksessa: Vaarama, Marja; Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Teema 11. Yliopistopaino. Helsinki.
- Palola, Elina (2010b) Sosiaalipolitiikka Lissabonin strategiassa. Teoksessa: Hänninen, Sakari; Palola, Elina & Kaivonurmi, Maija (2010) *Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa*. Teema 7. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki
- Piirainen, Timo & Saari, Juho (toim.) (2002) *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö?* Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 58. Gaudeamus kirja. Helsinki.
- Pitkänen, Sari; Aho, Simo; Koponen, Hannu; Kylmäkoski, Merja; Nieminen, Jarmo & Virjo, Ilkka (2007) *Ryhtiä ja ruutia nuorten työvoimapalveluihin. Nuorten yhteiskuntatakuun toteutumista ja tuloksia selvittävä tutkimus*. Työpoliittinen tutkimus. Helsinki: Työministeriö.
- Puuronen, Vesa (2006) *Nuorisotutkimus*. Vastapaino. Tampere
- Siurala, Lasse (2003) Nuorisotyöttömyys käsitteenä – eurooppalaista vertailua. Teoksessa Malmberg-Heimonen, Ira; Siurala, Lasse & Wrede-Jäntti, Matilda *Tulkintoja nuorisotyöttömyydestä*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Sutinen, Teija (2012) *Peruskoulu ei pelkästään riitä*. Helsingin Sanomat 16.3.2012. <http://www.hs.fi/verkkolehti/kotimaa/20120316/artikkeli/1329103625770?ref=bs> (Viitattu 19.4.2012)
- Tuohinen, Titta (1996) Isät, pojat ja pärjäämisen henki. Teoksessa Tommi Hoikkala (toim.) *Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 66–101
- Tuppurainen, Simo (2009) *Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista sekä toimenpiteistä nuorten työllisyyden edistämiseksi*. Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 100, Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisu 42.
- Vanttaja, Markku & Järvinen, Tero (2004) *Koulutuksesta ja työstä karsiutuneet. Vailla ammattitutkintoa ja työpaikkaa vuonna 1985 olleiden nuorten myöhemmät*

elämänvaiheet. Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004): 5, 472–480.

Vaarama, Marja; Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2010) Hyvinvointipolitiikka 2010-luvulla. Teoksessa: Teoksessa: Vaarama, Marja; Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Teema 11. Yliopistopaino. Helsinki.

Virtanen, Petri (1996) The Making of a New Underclass Among The Unemployed Youth? Emerging Social Exclusion, the Mechanisms of Integration and the Need for Active and Network-based Employment Strategies. Ministry of Labour. Labour policy studies n:o 150. Helsinki.

Wyn, Johanna (2011) *The sociology of youth*. A reflection on its contribution to the field and future directions. Youth Studies Australia Volume 30 Number 3/2011

Youth on the move (2010) <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=950&langId=en>
(Viitattu 15.5.2012)